"समावेशी दिगो विकासका पूर्वाधार, समृद्ध सुन्दर डुङ्गेश्वर गाउँपालिका को आधार"

आवधिक गाउँ विकास योजना

(आ.व. २०७६/०७७-२०८०/०८१)

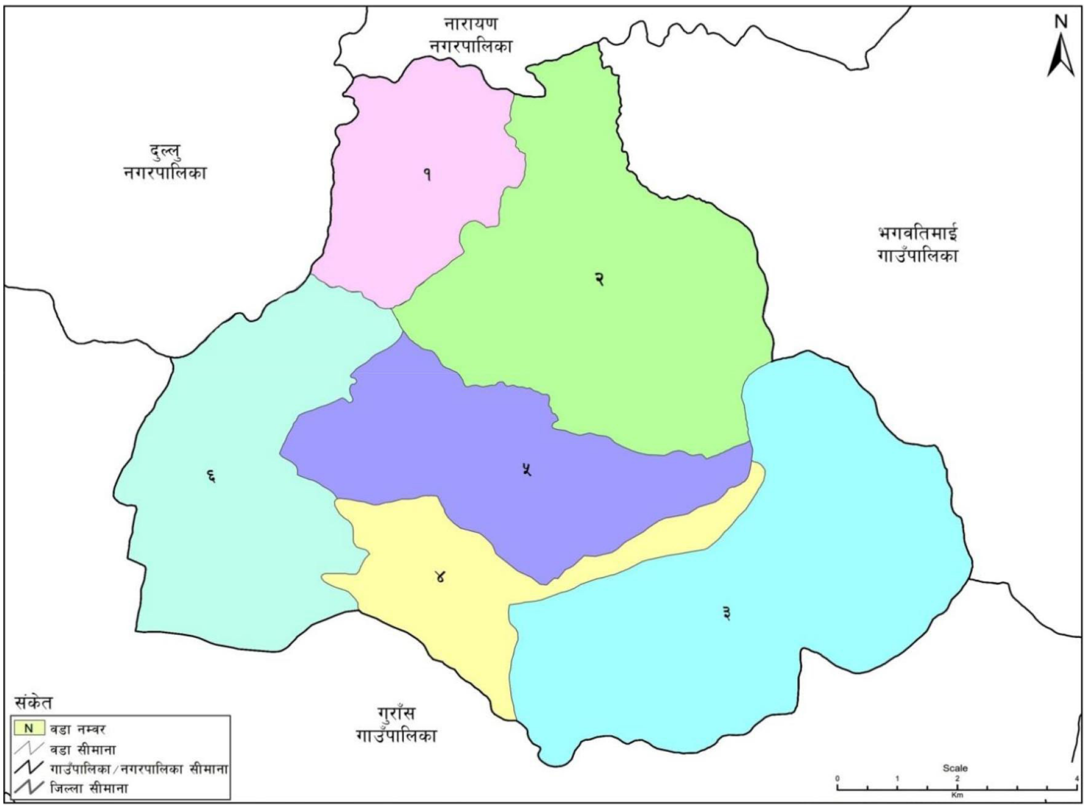

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

डुङ्गेश्वर, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

२०७६

सार्वजनिक सुनुवाई

योजना दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा
योजना तर्जुमा कार्यशाला
२०७८ कार्तिक २२-२६ गते सम्म
HELVETAS
NEPAL

डुङ्गेश्वर गाउँपालिक
चौथो गाउँ सभा
डाँडापराजुल, दैलेख,
नेपाल
२०७५ फागुन

"समावेशी दिगो विकासका पूर्वाधार, समृद्ध सुन्दर डुङ्गेश्वर गाउँपालिका को आधार"

आवधिक गाउँ विकास योजना

(आ.व. २०७६/०७७-२०८०/०८१)

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

डुङ्गेश्वर, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

२०७६

दस्तावेज : **आवधिक गाउँ विकास योजना दस्तावेज**

प्रकाशक : **डुङ्गेश्वर गाउँपालिका, दैलेख**

सर्वाधिकार : **प्रकाशकमा**

मिति : २०७६ **चैत**

वेभसाइट : **www.dungeshwormun.gov.np**

ईमेल : **ito.dungeshwormun@gmail.com**

मोबाईल एप : **Dungeshwor Rural Municipality**

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

डुङ्गेश्वर, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प्राक्कथन

नेपालको संविधान २०७२ को मर्म र भावना अनुरुप राज्यको पुन:संरचना अनुसार संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहमा अधिकारको बाँडफाँड भइ सकेको परिवेशमा दैलेख जिल्लाको डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले आफ्ना ६ वटै वडाहरुको तथ्याङ्कलाई समेटेर गाउँपालिकाको आवधिक योजना प्रकाशन गर्न लागिएको छ ।

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले तयार गरेको पार्श्वचित्र वस्तुगत विवरण २०७४ को आधारमा गरिएको सर्वेक्षणको विवरणलाई आधार मानि विश्लेषण गरिएको यो आवधिक योजनाले गाउँपालिकाका सवै वडाहरु तथा समग्र गाउँपालिकाको अवस्था छर्लङ्ग पारेको छ । गाउँपालिकाको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत समग्र विकास अवस्थाको चित्रण गरेको छ। यसले धेरै हदसम्म तथ्याङ्कको आवश्यकतालाई परिपुर्ति गर्नेछ। स्थानीय तहको समग्र विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यको लागि आवधिक योजना अपरिहार्य भएकोले यसको आधारमा भविष्यमा वार्षिक योजना वनाई डुङ्गेश्वर गाउँपालिका विकासको मार्गमा अग्रसर हुने आशा गरेको छु ।

गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने गाउँपालिकाका पदाधिकारी, बिषयगत शाखाका कर्मचारी सहजिकरण तथा प्राविधिक एवं व्यवस्थापकीय सहयोग गर्ने हेल्भेटास स्वीस ईन्टरकोअपरेसन नेपाल र अन्य संस्थाहरुको सामूहिक प्रयासमा यो आवधिक योजना तयार पारिएको छ । यस कार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्ने सम्पूर्ण संसथा, ब्यक्ति, गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारीहरु, राजनितिक दल, समाजसेवी, नागरिक समाज एवं समूदाय र सहजकर्तालाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यो आवधिक योजनामा समाबेश भएका तथ्याङ्क/सुचक र सम्पूर्ण बिवरणहरुले लगानीकर्ता, नीति निर्माता, योजनाकार, अनुसन्धानकर्ता लगायत सरोकारवाला सवैलाई उपयोगी बन्नेछ । यस गाउँपालिकामा कार्यरत सम्पूर्ण सरकारी, गैरसरकारी एवं अन्य बिकास साझेदार संस्थाहरु र सम्पूर्ण सरोकारवालाहरु तथा राजनितिक दलहरुबाट आगामी दिनमा पूर्ण सहयोगको अपेक्षा राख्दै यस गाउँपालिकालाई सुशासनयुक्त गाउँपालिका बनाउने प्रतिबद्धता समेत ब्यक्त गर्न चाहन्छु ।

धन्यवाद !

....

नगेन्द्र बहादुर मल्ल

अध्यक्ष

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

डुङ्गेश्वर, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

मन्तब्य

नेपालको संविधानको र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारको क्षेत्र भित्र रही हरेक स्थानीय तहले प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागी स्थानीय अभिलेख ब्यवस्थापन गनुपर्ने ब्यवस्था गरि एको छ। संबिधानको मर्म र भावना अनुरुप राज्यको पुनःसंरचना भई प्रदेश तथा स्थानीय तहमा अधिकारको बाँडफाँड भइ सकेको परिवेशमा हाम्रो डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले आफ्ना ६ वटै वडाहरुको तथ्याङ्कलाई समेटेर गाउँपालिकाको आवधिक योजना प्रकाशन गरेका छौं ।

सवै सरोकारवालाहरु वाट संकलित विवरणलाई आधार मानि विश्लेषण गरिएको यो आवधिक योजना गाउँपालिकाका सवै वडाहरु तथा समग्र गाउँपालिकाको अवस्था छर्लङ्ग पारेको छ। गाउँपालिकाको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत समग्र विकास अवस्थाको चित्रण गरेको छ। यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको समग्र विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यको लागि पार्श्वचित्र अपरिहार्य भएकोले यसको आधारमा भावी दिनहरुमा स्थानीय साधन र स्रोतहरुको अधिकतम् परिचालन गरी सामाजिक समावे शीकरण र सहभागितात्मक प्रक्रियाबाट योजना तर्जुमा गरी समुदायहरुको आधारभुत आबश्यकताहरुलाई यो जनाबद्ध रुपमा सम्बोधन गर्दे जाने र गाउँपालिकाको विकासको मार्गमा अग्रसर हुने बिश्वास समेत लिएको छु।

आवधिक योजना निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने प्राविधिक एवं ब्यवस्थापकीय सहयोग गर्ने हेल्भेटास स्वीस ईन्टरकोअपरेसन नेपाल, पालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र अन्य सरोकारवालाहरुको सामूहिक प्रयासमा यो आवधिक योजना तयार भएको छ । यस कार्यमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने गाउँपालिका जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारीहरु, सम्पूर्ण संघ संस्था, आवधिक योजना निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने सहजकर्ता समूदाय, समाजसेवी, नागरिक समाज र गाउँपालिका स्थित राजनितिक दललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

धन्यवाद !

....

सिता ज्ञावली

उपाध्यक्ष

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

डुङ्गेश्वर, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प्रकाशकीय

नेपालको संबिधानको अनुसूची-८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ परिच्छेद-६ दफा (२४) मा गाउँपालीका तथा नगरपालीकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागी आवधिक,बार्षिक,रणनितीगत बिषय,क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दिर्घकालीन विकासका लागी योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने ब्यवस्था रहेकोछ। गाउँपालिकाको दिर्घकालिन सोंच, लक्ष्य,उद्धेश्य र रणनीति तय गर्दे स्थानीय साधन र स्रोतहरुको अधिकतम् परिचालन गरी योजनाबद्ध बिकास गर्नको लागी आवधिक योजना तयार गरी कार्यन्वयन गर्नुपर्ने देखीन्छ।

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको पाश्वचित्र र सहभागीतात्मक तरिकावाट गरिएको सामुहिक कार्यको विवरणलाई आधार मानि विश्लेषण गरि तयार पारिएको यो आवधिक योजनाले डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका सवै वडाहरु तथा समग्र गाउँपालिकाको अवस्था छर्लङ्ग पारेको छ। गाउँपालिकाको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत समग्र विकास अवस्थाको चित्रण गरेको छ भने गाउँपालिकाको समग्र विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा मुल्याङ्कन तथा श्रोत साधनको सही उपयोग र उच्चतम प्रयोगको लागी आवधिक योजना अपरिहार्य भएकोले यसको आधारमा भविष्यमा बार्षिक योजना वनाई डुङ्गेश्वर गाउँपालिका विकासको मार्गमा अग्रसर हुने आशा गरेको छु। गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने यस गाउँपालिका जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरु, प्राविधिक एवं ब्यवस्थापकीय सहयोग गर्ने हेल्भेटास स्वीस ईन्टरकोअपरेसन नेपाल र अन्य संस्थाहरुको सामुहिक प्रयासमा यो आवधिक योजना तयार पारिएको छ।

यस कार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्ने सम्पूर्ण संस्था, गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारीहरु, राजनितिक दल,शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, बुद्धीजीवि उद्योगी व्यावसायी,नागरिक समाज एवं समूदाय,गाउँपालीकाबासी र आवधिक योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने सहजकर्तालाई धन्यवाद दिदै यो आवधिक योजनाको सफल कार्यन्वयनमा सबै पक्षको पुर्ण सहयोगको अपेक्षा गरीएको छ ।

धन्यवाद !

....

ललितकुमार थापा

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मेरो भनाई

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रको समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु हासिल गर्न उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरु पहिचान एवम् परिभाषित मार्गचित्र नै गाउँविकास आवधिक योजना हो । स्थानीय शासन संचालन सम्बन्धी संघीय कानून, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा १ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रको भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यस प्रकार योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रिया सँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका को समृद्धिको लागि दिगो विकास गर्न हेतुले एकीकृत स्वरुपको प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजना (२०७६/०७७-२०८०/८१) तर्जुमा गरिएको छ ।

गाउँविकास आवधिक योजना तयार गर्ने कार्यमा म यस गाउँपालिकाको सुचना अधिकारीको तर्फबाट मैले दिन पर्ने सुचनाहरु तथा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनने प्रतिवद्धता पनि व्यक्त गर्दछु साथै यस गाउँपालिका जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरु, आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने हेल्भेटास नेपाल सजग परियोजना र व्यवस्थापकीय सहयोग गर्ने अन्य संस्थाहरुको सामुहिक प्रयासमा यो गाउँविकास आवधिक योजना तयार पारिएको छ । यस कार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्ने सम्पूर्ण विर्वाचित पदाधिकारी, राजनैतिक दल, संघ संस्था,नागरिक समाज, समाजसेवी एवं समुदाय र सहजकर्ताहरुलाई म यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको सुचना अधिकारी को तर्फबाट धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

....

नन्दराज रेग्मी

सुचना अधिकारी

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका, दैलेख

विषय सूची

परिच्छेद १ : परिचय १–६

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य २

१.३ कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था २

१.४ आवधिक योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया ३

१.५ सिमा ५

परिच्छेद २ : गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवं सामाजिक स्थिति ७–११

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय ७

२.१.१ भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल एवं प्रशासनिक विभाजन ८

२.१.२ गाउँपालिकाको जनसंख्या बनौट ८

२.१.३ गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था ११

परिच्छेद ३ : दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्धेश्य १२–१४

३.१ विकासको दीर्घकालिन सोच १२

३.२ समष्टिगत लक्ष्य १२

३.३ विषयक्षेत्रगत बृहत उद्धेश्यहरु १३

३.४ प्राथमिकता तथा रणनीतिहरु १३

परिच्छेद ४ : आर्थिक विकास योजना १५–३०

४.१ पृष्ठभूमि १५

४.२ वर्तमान अवस्था १५

४.३ आर्थिक विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम १६

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास योजना ३१–४६

५.१ पृष्ठभूमि ३१

५.२ वर्तमान अवस्था ३१

५.३ सामाजिक विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ३२

परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास योजना ४७–५५

६.१ पृष्ठभूमि ४७

६.२ वर्तमान अवस्था ४७

६.३ पूर्वाधार विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ४७

परिच्छेद ७ : वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना ५६–६५

७.१ पृष्ठभूमि ५६

७.२ वर्तमान अवस्था ५६

७.३ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ५७

परिच्छेद ८ : सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना ६६–७५

८.१ पृष्ठभूमि ६६

८.२ वर्तमान अवस्था ६६

८.३ सुशासन तथा संस्थागत विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ६६

परिच्छेद ९ : वित्तीय व्यवस्थापन योजना ७६–८०
९.१ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण ७७
९.२ विषयक्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट ७८
९.३ श्रोत परिचालन रणनीति ८०

परिच्छेद १० : कार्यान्वयन योजना ८१–८२
१०.१ आवधिक योजना कार्यान्वयन ८१
१०.२ मार्गदर्शन तयारी ८१
१०.३ कार्यान्वयन विधिको छनोट ८१
१०.४ अख्तियारी ८२
१०.५ अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा ८२

परिच्छेद ११ : अनुगमन तथा मूल्याक्तन योजना ८३–८४
११.१ पृष्ठभूमि ८३
११.२ वर्तमान अवस्था ८३
११.३ अवसर र चुनौती ८३
११.४ उद्देश्य ८४
११.५ रणनीति ८४
११.६ कार्यक्रम ८४

अनुसूची १ : एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको ढाँचा ८५
अनुसूची २ : विषय क्षेत्रगत योजना कार्यान्वयन विवरण फाराम ८६
अनुसूची ३ : गाउँपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु को विवरण ८७
अनुसुची ४ : कार्यक्रमको उपस्थितीहरु ८८
अनुसुची ५ : गाउँपालिकाको नक्शा तथा मुख्यमुख्य चिनारी ९५
अनुसूची ६ : डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका वडागत नक्साको विवरण ९८
अनुसुची ७ : डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु १०१

शब्द संक्षेप

अ.मु.	:	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
अ/गैसस	:	अन्तराष्ट्रिय/गैर सरकारी संस्था
आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
अ.ले.प	:	आन्तिरिक लेखा परिक्षण
आ.वि.	:	आधारभूत विद्यालय
उ.स.	:	उपभोक्ता समिति
कि.मि.	:	किलोमिटर
गाविस	:	गाउँ विकास समिति
गा.पा.	:	गाउँपालिका
गाकापा	:	गाउँ कार्यपालिका
जिसस	:	जिल्ला समन्वय समिति
नपा	:	नगरपालिका
नकापा	:	नगर कार्यपालिका
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
मेट	:	मेट्रिक टन
रायोआ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
रु.	:	रुपैंयाँ
लि.	:	लिटर
व.नं.	:	वडा नम्वर
स.सं	:	सहकारी संस्था
सा.सं	:	सामुदायिक संस्था
हे.	:	हेक्टर
CBOs	:	Community Based Organisations
DRR	:	Disaster Risk Reduction
I/NGO	:	International/Non-Governmental Organization
O & M	:	Organization and Management
SWOT	:	Strength, Weakness, Opportunity and threats
SIP	:	School Improvement Plan

परिच्छेद १
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहलाई प्राप्त अधिकार एवं स्थानीय सरकार संचालन ऐनले तोके बमोजिम स्थानीय तहले पुरा गर्नुपर्ने योजना तर्जुमा सम्वन्धी जिम्मेवारी तथा अधिकारलाई समेत मननगरी यो योजना तर्जुमा गरिएको हो । स्थानीय तह संचालन सम्बन्धी संघीय कानून स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले स्थानीयस्तरको विकासका लागि आफ्नो अधिकारक्षेत्र भित्रका विषयमा आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । योजना तर्जुमा सम्बन्धी यस अघि भए गरेका प्रयास एवं अभ्यास, विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिका, हाल ऐन नियमले गरेका व्यवस्था तथा स्थानीय वस्तुस्थिति एवं आवश्यकताका आधारमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले तयार गरेको पार्श्वचित्र वस्तुगत विवरण २०७४ को आधारमा गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था, संभावना तथा समस्या विश्लेषण गरी डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले एकीकृत स्वरुपको प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजना(२०७६/०७७-२०८०/८१) तर्जुमा गरिएको छ । गाउँपालिकाको विकासको प्रयासलाई दिशानिर्देश गर्न एकीकृत, आवधिक तथा बार्षिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा विकासका प्रयासहरूको प्रभावको लेखाजोखा गर्न विषयगत सूचना तथा श्रोत नक्शा सहित पाश्वचित्र वस्तुगत विवरण २०७४को विवरणसमेत तयार गरिएको छ, जुन आवधिक योजनाको प्रथम खण्डको रुपमा रहनेछ ।

यस गाउँपालिकाको विकासको प्रयास एवं प्रक्रियाहरुलाई व्यवस्थित ढंगबाट दिशानिर्देश गर्न एकीकृत स्वरुपको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने र सोको आधारमा बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको लागि यो योजनाको तर्जुमा गरिएको हो । योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया पद्धति बमोजिम गाउँसभा तथा कार्यपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारी, कार्यालयका कर्मचारी, गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशिल राजनीतिक दलहरू तथा अन्य सरोकारवाला पक्षको सहभागिता सुनिश्चित गरिएको थियो। आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका क्रममा यस गाउँपालिकाको विकास प्रयासमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रको वर्तमान अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी अवस्था सुधारका लागि दूरदृष्टि, लक्ष्य, क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिएको छ । यस योजनाले समग्र तथा योजनावद्ध विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यको मार्गदर्शन तथा अनुगमनको लागि आधार प्रदान गर्नुका साथै आगामी ५ वर्षका लागि लक्ष्य किटान गरी त्यसका लागि श्रोत परिचालनको योजना समेत तय गरिएको छ । आगामी वर्षहरुको बार्षिक योजना तर्जुमाका दौरानमा यो आवधिक गाउँ विकास योजना गाउँपालिकाको लागि महत्वपूर्ण मार्गदर्शक सावित हुने विश्वास गरिएको छ ।

१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रको समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र सो हासिल गर्न उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरु पहिचान एवम् परिभाषित मार्गचित्र नै आवधिक योजना हो । स्थानीय तहको आवधिक योजनाले निश्चित अवधिका लागि गाउँपालिकालाई आफूले चाहेको गन्तव्य तर्फ विकासको गतिलाई डोऱ्याउने काम गर्दछ । गाउँपालिकाको नेतृत्वमा योजनाबद्ध विकासका लागि सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रलाई एक स्थानमा ल्याई एकीकृत तथा समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाको मूख्य उद्देश्य हो । योजना तर्जुमाका सहायक तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरु देहायअनुसार छन् ।

- गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, रणनीति र प्रमुख कार्यक्रमहरु तय गर्ने,
- गाउँपालिकाको एकीकृत, नतिजामूलक र योजनाबद्ध विकासका लागि साझेदार तथा सरोकारवालालाई एकै थलोमा राखी विकासमा साझा उत्तरदायित्व सिर्जना गर्ने,
- गाउँपालिकाको विकास तथा श्रोत परिचालनको विद्यमान स्थिति विश्लेषण गरी गाउँपालिकाबासी तथा सरोकारवालाको चाहना तथा सहभागितात्मक छलफलका आधारमा गाउँपालिकाको विकासको खाका तयार गर्ने,
- विकास प्रयासहरुको कार्यान्वयन खाका प्रस्तुत गर्ने ।

१.३ कानूनी तथा नीतिगत ब्यवस्था

नेपालको संविधान अन्तर्गत मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति, स्थानीय तहको अधिकार, संघीय एवं प्रदेश कानून र नीति तथा स्थानीय कानून र नीति बमोजम स्थानीय तहको विकासको मार्गचित्र निर्माण गरिनुपर्ने हुन्छ । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनमा स्थानीय स्तरका आवधिक योजना र बार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृती सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरेको छ । स्थानीय शासन संचालन सम्बन्धी संघीय कानून, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा १ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रको भित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासकालागि आवधिक, बार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस प्रकार योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रिया सँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय सरकार संचालन ऐनले गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा देहायअनुसार गर्नुपर्ने समेत व्यवस्था गरेकाले ती विषयलाई मनन् गरी कार्य गरिएको छ ।

- यस डुङ्गेश्वर गाँउपालिकाको मध्यम तथा दीर्घकालीन प्रकृतिका आयोजनाहरुको सूचीसमेत तयार गरिएको ।
- स्थानीय बुद्धिजीवि, विषयविज्ञ, अनुभवी, पेशाविद्, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय, महिला, बालबालिका, दलित, युवा, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक लगायतका सरोकारवालाको अधिकतम सहभागिता गराईएको ।
- कार्यक्रम र प्रमुख आयोजनाहरुको स्रोत साधनको पूर्वानुमान र योजना कार्यान्वयन तालिका तयार गरिएको,
- संघीय र प्रदेश स्तरको आयोजना कार्यान्वयनमा समन्वय, सहजीकरण र सहयोगको अपेक्षा गरिएको,
- स्थानीयस्तरका विकास आयोजनाहरुको वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कनको गाउँपालिकाबाट प्रतिवद्धता प्राप्त भएको,
- गैर सरकारी संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था र सामुदायिक संस्थाले स्थानीय सरकारसँग समन्वयमा रही कार्य गर्नु पर्ने र आफ्नो बार्षिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट स्थानीय सरकारको बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गराउनु पर्ने एवं स्थानीय तहले तोकेको संयुक्त अनुगमन तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली अपनाउनु पर्ने व्यवस्था रहेकोले वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उक्त प्रकृया अवलम्बन गर्ने सबै सरोकारवालाहरुको प्रतिवद्धता रहेको पाईएको ।
- नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र कुनैपनि अन्तरराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाले स्थानीय तहसँग समन्वयमा कार्य गर्नु पर्ने गरी नीतिको परिपालना भई अधिकतम श्रोत परिचालनमा ध्यान पुर्‍याउने प्रतिवद्धता नेतृत्वबाट जाहेर भएको,
- संवैधानिक दायित्व तथा स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धी संघीय कानूनका अतिरिक्त स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा देहायअनुसार कानूनी तथा नीतिगत दस्तावेजमा उल्लिखित यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका सन्दर्भमा उपयुक्त हुने विषयहरुलाई स्थानीयकरण गर्ने आधार समेत लिइएको छ : दिगो विकासका लक्ष्यहरू, राष्ट्रिय भूउपयोग नीति, २०६९, विषयगत ऐन तथा नीतिहरू, नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरु, राष्ट्रिय योजनाबाट जारी राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका, राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा जिल्लास्तरीय विषयगत गुरुयोजनाहरू ।

१.४ आवधिक योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको विस्तृत स्वरुपको आवधिक योजना देहायको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरिएको छ ।

१.४.१ योजना अभिमुखीकरण गोष्ठी

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम गाउँपालिकाको आयोजनामा २०७६ साल असोज १ र २ गते आवधिक योजना तर्जुमा र निर्माण बिधि, प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यशाला सम्पन्न गरी योजना तर्जुमा कार्य अगाडि बढाइयो ।

१.४.२ आधाररेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यमा सघाउने महत्वपूर्ण सूचनाको आधारको रुपमा डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको पार्श्वचित्रमा उल्लेखित वस्तुगत विवरण अनुसारको गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्थासहित विषयगत वस्तुस्थिति विवरणको विश्लेषण एवं सहभागितामूलक छलफल गरिएको थियो ।

१.४.३ आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको २०७६ साल कार्तिक २२ देखी २६ गते सम्मा योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरियो । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको नेतृत्व तथा विषयगत समितिहरुका संयोजक, गाउँपालिकाका सरोकारवालाको सहभागिता र विषय विज्ञहरुको सहजीकरणमा सम्पन्न योजना तर्जुमा गोष्ठीमा गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच (Vision), लक्ष्य(Goal), उद्देश्य (Objectives) तथा रणनीति(Strategies), संभावना तथा समस्या विश्लेषण, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक उद्धेश्य (Outputs)एवंलक्ष्य निर्धारण(Targets)एवं वार्षिक कार्यान्वयन तालिका निर्धारण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । यस क्रममा सवै विषयक्षेत्रगत विकास अवधारणा, प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य र आवश्यक श्रोतमा सहमति गरिएको थियो । गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न गाउँपालिका तथा स्थानीय तहका सरोकारवालाहरुको स्रोत तथा क्षमता आधार मानी ५ बर्ष अवधिको योजना प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरिएको थियो । योजनालाई बार्षिक योजना (बार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट) मार्फत कार्यान्वयन गर्ने र नियमित अनुगमन तथा आवधिक समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गरी नतिजाको मापन तथा सिकाईको प्रारुप समेत तयार गरिएको छ ।

१.४.४ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना तयारीका क्रममा विभिन्न चरणहरुबाट प्राप्त विवरण, सुझाव एवं निश्कर्षका आधारमा आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ । योजना दस्तावेजलाई मूख्य ११ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ, जसअनुसार परिचय, डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवं सामाजिक स्थिति, दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्धेश्य, आर्थिक विकास योजना, सामाजिक विकास योजना, पूर्वाधार विकास योजना, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना, सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना, वित्तीय व्यवस्थापन योजना, कार्यान्वयन योजना र अनुगमन तथा

मूल्यांकन योजना रहेका छन् ।आवधिक योजनाको प्रारम्भिक लेखन विभिन्न सरोकारवाला समितिहरुबाट भएको र त्यस प्रारुपलाई योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरुको सुझाब लिई योजना तर्जुमा प्राविधिक सहयोग टोलीद्धारा आवधिक योजना दस्तावेज परिमार्जन गरिनुका साथै स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका प्राय सवै विषय एवं प्राविधिक पक्षहरुलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिष्ठ ढंगबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.४.४ योजना प्रमाणीकरण कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरेको ढाँचा, सहभागितामूलक कार्यशाला तथा परामर्श, विषयविज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार गरेको योजनाको दस्तावेजलाई स्थानीय तहका सरोकारवाला माझ २०७६ साल पौष १४ गते प्रमाणीकरण कार्यशालाको आयोजना गरी प्रस्तुति, छलफल तथा सुझाव प्राप्त गरियो । प्रमाणीकरण कार्यशालामा विषयगत रुपमा समूहगत छलफल र परामर्श गरी समूहको निश्कर्ष तथा सुझावलाई वृहत समूहमा प्रस्तुत तथा छलफल गरी कार्यशालाबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको ५ वर्षे एकीकृत योजनाको दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.५ सीमा

यस गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरू निम्नबमोजिम रहेका छन् :

- आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा क्रममा गरिने वस्तुस्थिति बिश्लेषणको लागि आवश्यक आधार तथ्याङ्क तथा सूचना श्रोतको रुपमा गाउँ पार्श्वचित्रलाई लिइएको छ । यस गाउँपालिकाको सन्दर्भमा पनि घरधूरी तहको हकमा घरधुरी सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क, वडा तह र संस्थागत क्षेत्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क सूचनालाई नै आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ । बिषय क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचनामा कुनै दुविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा कार्यशालाको क्रममा नै सहभागितामूलक छलफलबाट सहमति बनाई सोही आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै केन्द्र, प्रदेश तथा जिल्ला तह लगायत अन्य सूचना समेतलाई आधार बनाइएको छ ।
- आवधिक योजना राजनीतिक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको रणनीतिक र मार्गदर्शक योजनाको खाका मात्र भएकोले डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषणको आधारमा दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, बिषयगत क्षेत्र, उद्देश्य, रणनीति, प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारणको आधारमा मूख्यमूख्य कार्यक्रम तहसम्म मात्र केन्द्रित छ । प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिबाट कार्यक्रम छनोट गर्नु पर्ने व्यवस्थालाई दृष्टिगत गरी समुदाय तथा वडास्तरका कार्यक्रमले समेटिनु पर्ने क्रियाकलाप तहका परियोजनाहरु समावेश गरिएको छैन ।

- प्रदेशस्तरमा प्रदेश सरकारले प्रादेशिक योजना तर्जुमाको क्रममा रहेको हुँदा प्रादेशिक र संघीय सरकारका विषय क्षेत्रभित्रका साझा अधिकारका क्षेत्रभित्र पर्ने योजना तथा कार्यक्रम यकिन गर्न सकिने अवस्था भइनसकेको हुँदा यो आवधिक योजनाले समेटेको छैन ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू गाउँसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आइसकेको अवस्था नहुँदा गैर सरकारी तथा अन्य क्षेत्रबाट हुने क्रियाकलाप तथा लगानी समावेश गरिएको छैन ।
- नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले विशेष कार्यक्रमका लागि अनुदान प्रदान गरी कार्यान्वयन प्रक्रिया निर्धारण गरेकोमा गाउँपालिकाले उक्त श्रोत साधनको प्रक्षेपण गरिनसकेकोले योजना तर्जुमाको यथार्थ श्रोत साधनको प्रक्षेपण हुन सकेन र अनुमानित श्रोतमात्र प्रक्षेपण गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा संभाव्य आयोजना संचालन तथा व्यवस्थापनको यथार्थ प्रक्षेपण गर्न सकिएको छैन ।

परिच्छेद २

गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवं सामाजिक स्थिति

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

कुल १०५.२० बर्ग कि.मी. क्षेत्रफमा फैलिएको यो गाउँपालिका दैलेखका ११ वटा स्थानीय तहहरु मध्य क्षेत्रफलका हिसाबले तेस्रो सानो स्थानीय तह हो । गाउँपालिकामा थोरै साधन र स्रोतको लगानीवाट गाउँपालिकाको, सामाजिक आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारका क्षेत्रमा बिकास हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ । भौगोलिक हिसाबले बिकट र बिकासको हिसाबले बिकासोन्मुख अवस्थामा यो गाउँपालिका रहेको छ ।२०६८ सालको जनगणना अनुसार कुल १५ हजार ८ सय ८३ जनसंख्या रहेको यो गाउँपालिका भित्र बिभिन्न जातजातीहरुको बसोबास रहेको छ । कुल जमिनको ५३.९७ प्रतिशत अर्थात ५ हजार ६ सय ७७ दशमलब ५६ हेक्टर भुभाग बनजंगलले ढाकेको यस गाउँपालिका भित्र प्रशस्त मात्रामा खोलानाला रहेका छन् । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको केन्द्र सम्मको सडक सुविधाको दृष्टिले सुगम मानिन्छ । यस गाउपालिकाको १२ महिना चल्ने सडक ४० कि.मि.रहेके छ । यो गाउँपालिका अंन्तरगत २३८ कि.मि.कच्चि सडक रहेको छ । करीव ८ कि.मि.पक्की सडक सुर्खेत दैलेख राजमार्ग डुङ्गेश्वरदेखी चुप्रासम्म जोडिएको छ । यस गाउँपालिकाको राष्टिय विधुत प्रसारण लाईन २०९४ घरधुरीमा बत्तिको पहुंच पुगेको छ । जिल्ला सदरमुकाम देखी करिव २४ कि.मि. दक्षिण पर्ने डुङ्गेश्वर गाउँपालिका कृषि, स्लेट ढुङ्गा, लघु जलबिद्युत र बन सम्पदाका हिसावले अत्यन्त सम्भावना बोकेको गाउँपालिका हो । केही भु-भाग बेशी, खोच, केही भु-भाग मध्य पहाड र केही क्षेत्रहरु उच्च पहाडी क्षेत्रमा पर्ने भएकाले मिश्रीत खालको हावापानी यस गाउँपालिकामा पाईन्छ । यस गाउँपालिकाको सामाजिक रितिरिवाज र चाड पर्वमा वडा दशै, तिहार, चैते दशै, साउने संक्रान्ति, स्थानीय देवीदेवताहरुको पैठ ,मारुनी नाच र लहरेपैसरी लगायतका स्थानीय कला संस्कृतिहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको वडा नम्वर नं. २ मा रहेको कुईया ताल पर्यटकिय हिसावले हेर्न लायक छ । यस गाउँपालिकाका पुरुषहरुले दौरा, सुरुवाल, कोट, टोपी र महिलाहरुले गुन्यू, चोलो भेषभुषाका रुपमा लगाउने गरे पनि युवा वर्ग भने एक्काईशौं शताव्दीको आधुनिकता तर्फ आकर्षित भएको पाईन्छ ।

कृषि तथा पशु विकासका हिसावले प्रचुर सम्भावना भएको यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा प्रविधि प्रसारको अभाव, प्राविधिक जनशक्तिको कमी, सिंचित क्षेत्रको कमी, परम्परागत निर्वाहमुखी खेती पद्धति र कृषिमा व्यसायिकरणको अभाव लगायतका कारण कृषि क्षेत्रको विकासमा खासै प्रगति हुन सकेको छैन । उपरोक्त अभावहरुलाई सम्बोधन गर्दै कृषिलाई व्यावसायिकरण तर्फ उन्मुख हुन सकेमा प्रांगारिक कृषि उपजको निर्यात समेत गर्न सकिने अवसर तथा सम्भावनालाई मध्य नजर गर्दै कृषि क्षेत्रमा लगानी गरी विकास गर्ने यस गाउँपालिकाको प्रमुख प्राथमिकताको क्षेत्र हो । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको अधिकांस जनासंख्या कृषिमा आश्रित भए पनि निर्वाहमुखी परम्परागत खेती

प्रणालीका कारण बर्ष भरी आफ्नै खेतबारीबाट खान पुग्नेको संख्या भने अत्यन्त न्युन छ । धान, गहुँ, मकै जौ आदि मुख्य अन्न बालीका रुपमा लगाईने यस क्षेत्रमा दलहन बाली (मास, भटमास, गहत, आदि) तरकारी बाली (आलु, बन्दा, काउली टमाटर आदि) समेतको खेती गर्ने गरिन्छ । प्रसस्त जंगल क्षेत्र भएकोले आहार ब्यावस्थापन गर्न सकेमा पशुपालनका लागि समेत यो गाउँपालिका क्षेत्र अत्यन्त सम्भावना भएको क्षेत्र हो । गाई, भैसी र बाखा यस क्षेत्रका मुख्य पशुधन हुन । कुनै पनि स्थान र ठाउको नाम कुनै प्रसंगवाट मिलाएर राखेको पाइन्छ । कतै प्राकृतिक सम्पदाका नामबाट नामाकरण गरिएको छ भने कतै देवी देवताका नामबाट नामाकरण गरिएको पाईन्छ ।

२.१.१ भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल एवं प्रशासनिक विभाजन :

दैलेख जिल्ला कर्णाली प्रदेशमा पर्दछ भने यस जिल्लामा ४ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका गरि जम्मा ११ वटा स्थानीय तह रहेका छन । यस जिल्लाका ११ वटा स्थानीय तह मध्येको डुङ्गेश्वर गाउँपालिका पनि एक गाउँपालिका हो जसलाई ६ वटा वडाहरुमा विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेको साविकका वेल्पाटा, लाँकुरी, अवलपराजुल र डाँडापराजुल गा.वि.स.हरु मिलाएर डुङ्गेश्वर गाउँपालिका घोषणा गरे अनुसार मिति २०७३ फाल्गुण २७ गते विधिवत रुपमा स्थापना भएको हो । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकालाई साविकका ४ वटा गा.वि.स.लाई ६ वटा वडामा बिभाजित गरिएको छ । यस गाउँपालिकमा २०६८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार कुल जनसंख्या १५ हजार ८ सय ३३ जना रहेको छ । जसमा ७ हजार ५ सय ५३ जना पुरुष र ८ हजार ३ सय ३० जना महिला रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल करिब १०५.२० वर्ग कि.मि रहेको छ । यस गाउँपालिकाको वडा नं. ५ सबै वडाहरुको लागि भौगोलिक रुपमा बिच केन्द्र पर्ने भएकोले गाउँपालिकाको मुख्य केन्द्र वडा नं. ५ डाँडापराजुलमा स्थापना गरीएको छ ।

तालिका १: वडा कार्यालय सम्वन्धी विवरण

वडा नं.	वडा कार्यालय रहेको स्थान	वडाको क्षेत्रफल बर्ग किमी	स्वामित्व
१	१ नं. वडा कार्यालयको भवन, बेलपाटा	१०.०८	भाडामा
२	२ नं. बडा कार्यालय भवन, लाँकुरी	२४.४७	भाडामा
३	३ नं. बडा कार्यालय, हनेटा	२८.१२	आफ्नै
४	४ नं. बडा कार्यालय, अवलपराजुल	८.७३	आफ्नै
५	५ नं. वडा कार्यालय, डाँडापराजुल	१५.२४	भाडामा
६	६ नं. वडा कार्यालय, डुङ्गेश्वर	१८.५६	निमार्णधिन
	जम्मा	**१०५.२०**	

स्रोत : *पार्श्वचित्र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका २०७४*

२.१.२ गाउँपालिकाको जनसंख्या बनौट

यस गाउँपालिकामा २०६८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार कुल जनसंख्या १५ हजार ८ सय ३३ जना रहेको छ । जसमा ७ हजार ५ सय ५३ जना पुरुष र ८ हजार ३ सय ३० जना महिला रहेका

छन् भने यस गाउँपालिकाको (पार्श्वचित्र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका २०७४ अनुसार)यस गाउँपालिकाको जम्मा घरधुरी ३०४४ रहेको छ। यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल करिब १०५.२० वर्ग कि.मि रहेको छ। जनसंख्या तथा घरधुरी संख्या सम्वन्धी विवरणलाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २: वडागत घरधुरी संख्या र जनसंख्या सम्वन्धी विवरण

जनसंख्याकाको सन्दर्भमा डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा सवैभन्दा बढी जनसंख्या वडा नं. २ मा ३८४० र सबै भन्दा कम वडा नं. ३ मा १९७९ रहेको पाइन्छ।

वडा नं.	घरघुरी	पुरुष	महिला	तेश्रो लिङ्गी	जम्मा
१	५७०	१,३०३	१,४१८	०	२,७२१
२	७०७	१,८५९	१,९८१	०	३,८४०
३	३५५	९४५	१,०३४	०	१,९७९
४	४११	१,०९४	१,१४०	०	२,२३४
५	४५१	१,०१५	१,१७६	०	२,१९१
६	५५०	१,३३७	१,५८१	०	२,९१८
जम्मा	**३०४४**	**७,५५३**	**८,३३०**	**०**	**१५,८८३**

स्रोत : *पार्श्वचित्र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका २०७४*

तालिका ३: उमेर तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्या विवरण

गाउँपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा रहेको जनसंख्यालाई उमेरगत समूहमा विभाजित गरेर प्रस्तुत गर्न सकिन्छ। जस अनुसार ५ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकाको संख्या १,८११ जना, ६ बर्ष देखि १५ वर्ष मुनि उमेर समूहमा ४,४१६ जना, १५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहमा ३,३६० जना, २५ देखि ५९ वर्ष उमेर समुहमा ५,१२९ जना, ६० देखि ७० वर्ष उमेर समूहमा ७३० जना रहेको साथै ७० देखि माथिको जनसंख्या ४३७ जना रहेको पाइयो। जसको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरीएको छ।

वडा नं.	लिङ्ग	जम्मा जनसंख्या	००-०४	०५ - ०९	१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५ - २९	३०-३४	३५-३९	४० - ४४	४५ - ४९	५० - ५४	५५-५९	६० - ६४	६५ - ६९	७० - ७४	७५ +
बेलपाटा	**दुबै**	**२,७२१**	**२४८**	**३४०**	**३९२**	**३६३**	**२७१**	**१७९**	**१३५**	**१७३**	**१४६**	**१२३**	**७५**	**७९**	**७६**	**४७**	**३९**	**३५**
	पुरुष	१,३०३	१३१	१७०	२०२	१७८	११०	७२	५८	८२	६८	५३	३९	३८	३७	२३	२०	२२
	महिला	१,४१८	११७	१७०	१९०	१८५	१६१	१०७	७७	९१	७८	७०	३६	४१	३९	२४	१९	१३
लाँकुरी	**दुबै**	**३,८४०**	**४०९**	**४७२**	**५२६**	**४५८**	**३८२**	**२७९**	**२१८**	**२१२**	**१८२**	**१६१**	**१४३**	**१००**	**१०२**	**८५**	**४७**	**६४**
	पुरुष	१,८५९	२०५	२४४	२४९	२१६	१९०	११९	१०१	१०६	८१	७९	७३	५१	४४	३९	२६	३६
	महिला	१,९८१	२०४	२२८	२७७	२४२	१९२	१६०	११७	१०६	१०१	८२	७०	४९	५८	४६	२१	२८
अवलपराजुल	**दुबै**	**४,२१३**	**५६८**	**६२४**	**६११**	**५०२**	**३५२**	**२६५**	**२१०**	**२१६**	**१८३**	**१६१**	**१२५**	**१०४**	**१०९**	**७७**	**६०**	**४६**
	पुरुष	२,०३९	२८८	३२०	३०४	२४२	१६३	१०८	८१	१०३	८९	७२	७१	५४	५६	३८	३१	१९
	महिला	२,१७४	२८०	३०४	३०७	२६०	१८९	१५७	१२९	११३	९४	८९	५४	५०	५३	३९	२९	२७
डाँडापराजुल	**दुबै**	**५,१०९**	**५८६**	**६८६**	**७६५**	**६४७**	**३८५**	**३१७**	**२२९**	**२९८**	**२६१**	**२३१**	**१८६**	**१३८**	**१३२**	**१०२**	**७६**	**७०**
	पुरुष	२,३५२	२७३	३३७	३८५	२९५	१४२	१०८	८६	१३४	११९	११८	९०	७३	६४	४९	४५	३४
	महिला	२,७५७	३१३	३४९	३८०	३५२	२४३	२०९	१४३	१६४	१४२	११३	९६	६५	६८	५३	३१	३६
जम्मा		**१५,८८३**	**१,८११**	**२,१२२**	**२,२९४**	**१,९७०**	**१,३९०**	**१,०४०**	**७९२**	**८९९**	**७७२**	**६७६**	**५२९**	**४२१**	**४१९**	**३११**	**२२२**	**२१५**
पुरुष		**७,५५३**	**८९७**	**१,०७१**	**१,१४०**	**९३१**	**६०५**	**४०७**	**३२६**	**४२५**	**३५७**	**३२२**	**२७३**	**२१६**	**२०१**	**१४९**	**१२२**	**१११**
महिला		**८,३३०**	**९१४**	**१,०५१**	**१,१५४**	**१,०३९**	**७८५**	**६३३**	**४६६**	**४७४**	**४१५**	**३५४**	**२५६**	**२०५**	**२१८**	**१६२**	**१००**	**१०४**

स्रोत : *पार्श्वचित्र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका २०७४*

२.१.३ गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था

यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र तथा रोजगारीको अधिकांश हिस्सा कृषि तथा पशुपालनले धानेको छ भने पछिल्ला बर्षहरुमा बैदेशिक रोजगार पनि मूख्य हिस्साको रुपमा रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको हकमा पनि कृषि तथा वैदेशिक रोजगारी नै मूख्य पेशाको रुपमा रहेको सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कले वताउँछ जस अनुसार यहाँ सवैभन्दा वढी कृषिमा ३०.३ प्रतिशत, वैदेशिक रोजगारमा १.५ प्रतिशत, नोकरीमा ३.४ प्रतिशत, तथा उद्योग,व्यापार व्यवसायमा ०.६ प्रतिशत र ज्याला मजदुरीमा ६.७ प्रतिशत जनसंख्या आश्रित रहेको देखिन्छ ।

तालिका ४ मूख्य पेशा सम्वन्धी विवरण

विवरण /वडा न.	१	२	३	४	५	६	जम्मा	प्रतिशत
कृषि	६५५	१३५५	५५०	६२५	६७५	९५०	४८१०	३०.३
पशुपालन	६	७	७	६	५	६	३७	०.२
कुखुरापालन	१५	११	५	१२	१७	१९	७९	०.५
माछापालन	०	०	०	०	०	०	०	०
व्यापार	२५६	६२	२६	६६	२९	८६	५२५	३.३
उद्योग	१८	१६	१२	१४	१५	१९	९४	०.६
नोकरी	९५	७५	८३	८५	१०२	१०४	५४४	३.४
श्रमिक (सिपयुक्त)	२५	३७	२४	३३	४०	४४	२०३	१.३
बैदेशिक रोजगार	४७	५३	३४	२५	३७	४२	२३८	१.५
श्रमिक दैनिक ज्याला मजदुरी	१५०	१५५	१८५	१९५	१८५	१९५	१०६५	६.७
विद्यार्थी	६८३	८७९	४९५	८९५	७०१	६६१	४४९४	२८.३
बेरोजगार	४१९	३९०	२४२	२९९	३८८	२०५	१९४३	१२.२
अन्य	१९१	१६६	५३	१३६	७४	१४२	१८५१	११.७
जम्मा	**२११७**	**२७९३**	**१४५५**	**२०७२**	**१८६०**	**२२४३**	**१५८८३**	**१००**

स्रोत : *पाश्वचित्र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका २०७४ र आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी को छलफल*

परिच्छेद ३

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्धेश्य

३.१ विकासको दीर्घकालिन सोच

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका विकास सरोकारवालाहरुको सहभागितामा आर्थिक, सामाजिक तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान दिने भावना अनुरुप देहाय अनुसारको दीर्घकालीन सोच तयार गरिएको छ ।

"समावेशी दिगो विकासका पुर्वाधार,
समृद्ध सुन्दर डुङ्गेश्वर *गाउँपालिका* को आधार"

३.२ समष्टिगत लक्ष्य :

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासका लागि **"समावेशी र दिगो पूर्वाधारको विकास गर्दै आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरण सहितको समृद्ध सुन्दर समाजको निर्माण गर्ने"** मूख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । आवधिक योजनाको अवधिका लागि निर्धारण गरिएको समग्र लक्ष सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ

तालिका ५: लक्ष सूचक (आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण)

सूचक	इकाई	आधार वर्ष (०७५।०७६)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
			०७८।७९	०८०।०८१
प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय	रु.	१९१३८	२२९६५	२५७२०
आफ्नो उत्पादन र आम्दानीबाट वर्ष भरी खान पुग्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३०	३५	४५
खाद्यान्न उत्पादन धान चामल	क्विन्टल	८७,८९७	८८,४०७	८८,६१७
विप्रेषण सेवा	रु.	१,११,३५०००	१२२४८५०	१३४७३३५
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा आबद्धता	संख्या	१३७	४५०	९००
राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण सेवामा नागरिकको पहुँच	प्रतिशत	६८.७९	१५	१६.२१
स्नातक तह उर्त्तीण जनसंख्या	संख्या	६०	८०	९०
व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष जनशक्ति	संख्या	४५	६०	७५
मापदण्ड बमोजिम निर्मित घर	वटा	७५	१००	१५०
पक्कि सडक सम्म पुग्ने औषत समय	घण्टा	२.५ घण्टा	१ .५घण्टा	४५ मिनेट
रुख विरुवाले ढाकेको हरियाली क्षेत्र	हेक्टरमा			
बैंक बजार केन्द्र सम्म पुग्ने औषत समय	मिनेट	२ घण्टा	१.५	१ घण्टा
गाउँपालिकाको निति कानुन निर्णय र सेवा प्रबाहाबाट सन्तुष्ट सेवा ग्राही	प्रतिसत	६०	८०	९५

३.३ विषयक्षेत्रगत बृहत उद्देश्यहरू

३.३.१ आर्थिक विकास

दिगो र समावेशी आर्थिक विकास कृषि र पशुपालनमा व्यावसायिकरण, रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबी न्यूनकरण गर्नुका साथै आर्थिक समृद्धिको लागी स्थानीय श्रोत साधनको समुचित प्रयोग गरी कृषि, पर्यटन उद्योग र व्यापार व्यवसाय मार्फत उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउने ।

३.३.२ सामाजिक विकास

आधारभूत गुणस्तरीय स्वास्थ्य र शिक्षा सहित सामाजिक न्याय कायम गर्दै उत्तरदायी नागरीक सहितको समावेशी तथा समतामुलक समाज निर्माणमा जोड गर्ने ।

३.३.३ पूर्वाधार विकास

दीगो पूर्वाधार विकास निर्माण, आधुनिक गुणस्तरीय तथा योजनावद्ध विकास गरी विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्दै दिगो विकासमा टेवा पुऱ्याउनु ।

३.३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

वन तथा वातावरण क्षेत्रको दिगो संरक्षण सम्वर्द्धन सम्पदाहरुको उचित ब्यबस्थापन तथा उपयोग गर्ने ।

३.३.५ सुशासन तथा संस्थागत विकास

स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरुको कार्य सम्पादनमा अभिबृद्धिका लागी पारदर्शिता, जवाफदेहिता तथा समावेशिमूलक सहभागिता अभिवृद्धि भएको हुने तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता बढाउने ।

३.४ प्राथमिकता तथा रणनीतिहरू

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रको समिष्टगत विकासका लागि आवधिक योजनाले देहायअनुसारका विषयक्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिई विकास प्रयासलाई संचालन गर्ने रणनीति अवलम्बन गरिने छः

- नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन बमोजिम प्राप्त एकल अधिकार तथा साझा अधिकारहरुको प्रयोग र अभ्यास सुब्यबस्थित एवं समन्वयात्मक रुपमा गर्न आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने ।
- आन्तरिक राजश्वका स्थायी र नयाँ स्रोतको पहिचान गर्नुको साथै करको दायरा बढाई आन्तरिक आय वृद्धि गर्ने नीति अवलम्वन गर्ने ।

- कृषि, पर्यटन तथा पशुजन्य उपजको व्यवसायीकरण, विविधिकरण तथा उद्योग व्यवसायको सिर्जना र विकास द्धारा दीगो रोजगारी, आय तथा खाद्य सुरक्षामा बृद्धि गर्ने ।
- व्यवस्थित यातायात तथा बजार, आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पूर्वाधारको विकासद्वारा अन्तरसम्वन्ध विकास र सेवा सुविधास्तर र पहुँच बृद्धि गर्ने ।
- संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सरल, सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने ।
- यस गाउँपालिकामा १५ शैयाको अस्पतालको पूर्वाधार निर्माण तथा सेवा सुचारु गर्न आवश्यक जनशक्ति र स्रोत साधन व्यवस्थाको लागि नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहयोग लिने ।
- गुणस्तरीय र व्यवसायिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, स्वच्छ खानेपानी, सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरणद्धारा स्वस्थ, सिर्जनशिल र सीपयुक्त मानव संशाधनको विकास गर्ने ।
- कानूनी परामर्शदाताको सहयोगमा संविधान र कानून वमोजिम प्राप्त अधिकार र जिम्मेवारी अनुसार कानून निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार निकायको सहयोग र साझेदारीमा सरकारी भवनहरु निर्माण गर्ने ।
- वित्तीय हस्तान्तरणलाई विकास निर्माणमा अधिकतम परिचालन गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार अन्तर सरकारी वित्तीय साझेदारीका आधारमा वृहत आयोजना तथा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण तथा वडा कार्यालयका भवन निर्माणको लागि उपलब्ध जग्गामा संघीय सरकार वा प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदान मार्फत भवन निर्माण गर्ने ।
- लगानीको तुलनामा प्रतिफल उच्च हुने क्षेत्रमा गाउँपालिकाले ऋण तथा सापटी लिएर लगानी गर्ने ।
- विभिन्न विकास साझेदारहरुलाई एकद्धार प्रणाली कार्यान्वय गरी लगानीलाई एककृत गर्ने ।
- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्री रोजगार मार्फत कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी विदेशीएका युवा जनशक्तिलाई स्थानीय तहमा फर्काइ रोजगारी सुनिश्चिता सम्वन्धी नीति तयार गर्ने ।
- ग्रामीण विद्युतीकरणलाई व्यवस्थित गर्न गाउँपालिकमा एक विद्युत सेवा शाखा स्थापना गरी आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने
- कर्मचारीलाई कम्प्युटर सीप विकासको लागि तालिम प्रदान गरी सेवामा प्रभावकारिता ल्याउने ।
- विद्यालयहरुलाई स्रोत साधन र जनशक्तिले सवल र सक्षम बनाई नियमित रुपमा अनुगमन र नियमन मार्फत शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्ने ।
- संघ र प्रदेश सरकारसंग सहकार्यको क्षेत्र पहिचान गर्ने र प्राकृतिक श्रोतको उपयोग, स्थानीय बजार प्रबर्धनको लगायत विकासका लागि अन्य संभावित क्षेत्रहरुको पहिचान गरी छिमेकी पालिकाहरुसंग सहकार्यको खाका तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, समावेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार प्रवर्द्धनलाई स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा एकीकृत गरी विकास नतिजालाई समावेशी, उत्थानशील र दिगो बनाउने ।

परिण्णछ्दृछेद ४
आर्थिक विकास योजना

४.१ पृष्ठभूमि

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको नागरिकहरुको खाद्य सुरक्षा, मर्यादित रोजगारी र आयको संवैधानिक अधिकार कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहको सरकार लगायत तीनै तहको सरकारको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । संघ तथा प्रदेशको कानून, नीति, योजना र लक्ष्यको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध प्रयास मार्फत उपरोक्त अधिकार सुमिश्चित गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस गाउँपालिकाको समग्र विकासको अग्रणी क्षेत्रको रुपमा रहको व्यवसायिक कृषि पशुपालन र पुर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन मार्फत उत्पादन, रोजगारी र आयबृद्धि गर्ने गरी विकासका विषय क्षेत्रमा विकास प्रयासलाई डोऱ्याउन यस सम्बन्धी संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

४.२ वर्तमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा प्रमुख रुपमा मकै, धान, कोदो, आलु, गहुँ खेती नै आर्थिक विकासको प्रमुख साधनको रुपमा रहेको छ । तरकारी बाली, दलहन बाली, तेलहन बाली, नगदे बालीका साथै मसला बालीको समेत उत्पादन भईरहेको भएता पनि व्यवसायिक तवरले उत्पादन हुन नसक्दा यस क्षेत्रको समुचित विकास हुन सकिरहेको छैन । आर्थिक विकास संभावनाका क्षेत्रहरु प्रचुर भएपनि आवश्यक व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, आधुनिक तथा महिलामैत्री प्रविधिको अभाव, कृषि बजारको कमी, वित्तीय संस्थाको कमी, कृषि विमाको अभ्यासको कमी, संकलन केन्द्रको अभाव, जंगली जनावरले बालीको नोक्सानी, सिंचाईको कमी, अनुसन्धानमूलक कृषि प्रणालीको कमी,कर्जामा पहुँच कम, वजारोन्मुख खेती प्रणाली नहुनु मूख्य चुनौतीको रुपमा रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकावासीको प्रमुख पेशा कृषि भएतापनि अधिकांश कृषकहरू परम्परागत तौरतरिकामा नै सिमित रहेको हुँदा व्यवसायिक खेती प्रणालीको समेत विकास हुन सकेको छैन । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा भएका सिंचाई पूर्वाधारको उचित व्यवस्थापन गर्न सकेमा एवं कृषि एवं पशुपालनमा व्यवसायिक प्रणाली अपनाउन सकिने एवं व्यवसायिकतामा जोड दिन सकिने सम्भावना प्रशस्त रहेको छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रमा धार्मिक पर्यटकीय महत्वको दृष्टिकोणले यस गाउँपालिकाको सामाजिक रितिरिवाज र चाड पर्वमा वडा दशै, तिहार, चैते दशै, साउने संक्रान्ति, स्थानीय देवीदेवताहरुको पैठ, मारुनीनाच र लहरेपैसरी लगायतका स्थानीय कला संस्कृतिहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको कुईयाताल पर्यटकिय हिसावले हेर्न लायक छन् । यस गाउँपालिकाका पुरुषहरुले दौरा, सुरुवाल, कोट, टोपी र महिलाहरुले गुन्यू, चोलो भेषभुषाका रुपमा लगाउने गरे पनि युवा वर्ग भने एक्काईशौं शताव्दीको आधुनिकता तर्फ आर्कषित भएको पाईन्छ । यसले गर्दा पुरानो कला संस्कृती र रितीरिवाजलाई दोश्रो पुस्ता सम्म हस्तान्तरण गर्न कठिनाई देखिएको छ । आआफ्नै

जातजातिगत भेषभुषा तथा खानपिन, भाषाभाषी संस्कार संस्कृति रहनुले यस क्षेत्रको विकासको संभावना प्रशस्त देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको कृषि तथा पशु विकास, पर्यटन विकास र विस्तार, उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय, सहकारी, बैंक तथा वित्तिय सेवा सुविधा लगागत स्थानीय तहको लागि उपलब्ध आर्थिक अधिकार क्षेत्रको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.३ आर्थिक विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान दिने गरी आर्थिक विकास क्षेत्रको लागि **दिगो र समावेशी आर्थिक विकास कृषि र पशुपालनमा व्यावसायिकरण, रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबी न्यूनकरण गर्नुका साथै आर्थिक समृद्धिको लागी स्थानीय श्रोत साधनको समुचित प्रयोग गरी कृषि, पर्यटन उद्योग र व्यापार व्यवसाय मार्फत उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउने** उद्धेश्य निर्धारण गरिएको छ । निर्धारित उद्धेश्यका लागि लक्ष/परिमाण सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

तालिका ६: आर्थिक विकासको उद्धेश्य सूचक (आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण)

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
गैर कृषि पेशा (उद्यम, व्यापार र जागिर) मा निर्भर परिवार	जनसंख्या	३२१७	४२१७	४७१७
कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न परिवार	जनसंख्या	४६६६	५२६६	५५५६
कृषि उपजहरुको वार्षिक मूल्य (एकमुष्ट) हजार	रु.			
पशुपन्छी र सो जन्य उत्पादन मूल्य (वार्षिक)	रु.	५१००००	५५००००	६०००००
उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	जना	५२५	८२५	११२५
निकासी जन्य उद्योग	संख्या	२०	३५	५५
भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (वाह्य)	संख्या	९९०	१३९०	१६००
भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (आन्तरिक)	संख्या	२९७०	३९७०	४५७०
पर्यटन र सेवामूलक व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	संख्या			
बैंकमा खाता हुने तथा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२५%	४५%	५७%
उत्पादन र बजारीकरण सहकारीमा आवद्ध सदस्य	संख्या	५२७	२०२७	२८२७

प्रमुख रणनीतिहरु

- संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी आर्थिक विकास क्षेत्र अन्तर्गतका सेवाहरु सुलभ र गुणस्तरीय रुपमा प्रवाह गर्ने ।

- आर्थिक विकास क्षेत्र (कृषि विकास, सिंचाई, पशु विकास, पर्यटन, उद्योग, ब्यापार ब्यबसाय, वित्तीय क्षेत्र आदी) अन्तर्गत संविधान प्रदत्त एकल अधिकार तथा संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका बिषयमा आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने । यसका साथै संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त आर्थिक विकास क्षेत्रसंग सम्बन्धित नमूना कानूनका मस्यौदाको स्थानीय परिवेश अनुसार अनुकूलन, परिमार्जन र पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सुशासन, जलवायु अनुकूलन तथा विपद् ब्यबस्थापन, लैंगिक सशक्तिकरण लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई आर्थिक विकास अन्तर्गतका सबै उपक्षेत्रमा उपयुक्त रुपमा समावेश र सम्बोधन गर्ने

४.३.१ कृषि विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा भोकमुक्त विश्व बनाउने लक्ष्य लिएको छ । नेपालको संविधानले सबै नेपालीलाई खाद्यको अधिकार प्रत्याभूत गरेको छ । हाल मुलूक कृषिको यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने उद्देश्यले १५ वर्षीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको चरणमा छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको कूल जमीनको खेती गरेको जमिन **२५२३ हेक्टर** रहेको एवं कृषि पेशामा आबद्ध जनसंख्या ९० प्रतिशत देखिन्छ । खाद्य सुरक्षातर्फ आफ्नै उत्पादनले वर्षैभरी खान पुग्ने घरपरिवार ३०.१० प्रतिशत रहेको छ । कृषि तथा पशु सेवासँग सम्बन्धि प्राविधिक जनशक्ति ३२ जना, ३ वटा कृषि संकलन केन्द्र ३० वटा कृषक तथा पशुपालन समूहहरु र १९ वटा सहकारी कृयाशील रहेका छन् । यसैगरी फलफूल, टिमुर, अमलीसो, ओखर,घांस आदी गरी ५ वटा नर्सरी संचालनमा रहेका छन् । व्यवसायिक उत्तपादनमा संलग्न कृर्षक १५० जान रहेको पाईन्छ । यस गाउँपालीकाम बिभिन्न कृषि समुहहरु १३० वटा गठन भएका छन । गाउँपालिकाका खालि पाखाहरुमा चिया, कफी, अम्लिसो, टिमुर समेत प्रशस्त संभावना रहेको छ । व्यवसायिकता तर्फ कृषकहरुको संलग्नता बढिरहेको संदर्भमा आवश्यक जनशक्तिको विकास, वजार पूर्वाधारहरुको विकास तथा वजार संजाल निर्माण गर्नेजस्ता कार्य गर्ने सकिने संभावना पनि रहेको देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

यस गाउँपालिकामा अधिकांश कृषकहरुमा व्यावसायिक कृषि र पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक, व्यवस्थापकीय र बजारीकरण सम्बन्धी ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोगमा कमी रहेको छ । बाली सरंक्षण र भण्डारण तथा बढी उत्पादनको लागि मलखाद समुचित प्रयोग हुन सकेको छैन । कृषियोग्य जमीनको खण्डीकरणमा बृद्धि भइरहेको हुँदा कृषिमा यान्त्रिकीकरण गर्न कठिन हुँदै गएको छ ।

ग) उद्धेश्य :

आधुनिक व्यावसायिक कृषि प्रर्णालीको प्रवर्द्धन आत्मनिर्भर र स्वरोजगार बनाई आर्थिक समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण :

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/०८१
व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	१५०	४५०	५५०
आलु व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	६२	८८	१०३
तरकारी व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	१२०	१७०	२००
अगुवा वा व्यवसायिक कृषक	संख्या	२१	३९	५४
क्रियाशिल ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता (क्षमता अभिवद्धि)	संख्या	११	३६	८१
स्थानीय व्यवसायिक कृषि फार्म	संख्या	५	९	१२
सक्रिय व्यवसायिक कृषक समूह	संख्या	५०	१५०	२५०
खाद्यान्न (तल उल्लेखित धान, मकै, गहुँ र कोदो) उत्पादन जोडेर राख्ने)	क्विन्टल	८७,८९७	८८४०७	८८६१७
तरकारी उत्पादन	क्विन्टल	१५,६००	२२९००	२६४००
फलफुल उत्पादन	क्विन्टल	६०००	९०००	११०००
दुध उत्पादन	लिटर	१०,८०,०००	१०९०८००	१०९८८००
मह उत्पादन	कि.ग्रा.	२०००	६०००	८०००
धान	क्विन्टल	१६०००	१६५००	१६७००
मकै	क्वीन्टल	३६८६०	३७०१०	३७११०
गहुँ	क्वीन्टल	३५०१७	३५१३७	३५२१७
कोदो	क्वीन्टल	२०	४०	५०
कम्पोष्ट र जैविकमल उत्पादन	मे.ट.	३६०	७६०	१२६०
व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	४	७	१०
कृषि सहकारी संस्था	संख्या	७	१०	१२
सहकारीमा आवद्ध कृषक	संख्या	२५००	३२००	३७००
कोल्ड स्टोर/ रष्टिक स्टोर क्षमता	संख्या	०	२	४
उन्नत विउ, जैविक मल र विषादी प्रयोग गर्ने, आधुनिक कृषिप्रविधि प्रयोग गर्ने	परिवार	५१२	९१२	१२१२
कृषिउपज संकलन तथा बजार प्रवर्द्धन केन्द्र	संख्या	३	५	६
कृषि योग्य जमिन क्षेत्रफल	हेक्टर	२५२३	२९०३	३२५७
पोखरी	वटा	३५	६०	७०
सुचारु सिंचाई आयोजना	संख्या	२७	४९	७५

श्रोत: *आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको आवधिक गाउँ विकास योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र,वित्तिय क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसंग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकताका आधारमा देहायअनुसारको रणनीति अवलम्वन गरिने छ ।

- कृषि विकास तथा कृषि प्रसार सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने
- कृषि उत्पादनलाई भरपर्दो एवं गुणस्तरीयता कायम राख्नका लागी सहकारी र समुह मार्फत विउविजन उत्पादन तथा वितरण गर्ने, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारण तथा विकास गर्ने, श्रोत कृषि फार्महरुको प्रवर्द्धन गर्ने, गोठेमल सुधार, उत्पादनमा अनुदान तथा प्रोत्साहन गर्ने, कृषकलाई आवश्यक मात्रामा अनुदान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, आधुनिक कृषि प्रविधिबारे तालिम सञ्चालन गर्ने, कृषि यान्त्रिकीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने, माटो परिक्षण शिविर तथा प्रयोगशाला सञ्चालन गर्ने ।
- आवश्यक वजार पूर्वाधारहरु, कृषि उपज भण्डारण तथा प्रसोधन केन्द्रको स्थापना तथा बजारीकरण प्रवर्द्धन मार्फत व्यवसायिक कृषिको विकास गर्ने ।
- युवा मैत्री कार्यक्रमबनाई विशेष अनुदानको व्यवस्था गरी युवाजनशक्तिलाई व्यवसायिक पशुपालनमा सहभागी गराउने ।
- विपन्न महिला तथा पिछडिएको वर्गलाई कृषि उद्यमशीलता विकास गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- कृषि उपज उत्पादन, प्रशोधन तथा वजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- व्यवसायिक कृर्षि बेमौसमी तरकारी फलफुल पकेटक्षेत्र विकास कार्यक्रम ।
- नश्ल सुधार कार्यक्रम ।
- अनुदान तथा सहलगानी कार्यक्रम ।
- आर्थिक समृद्धीको लागी सहकारी र अन्य पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम संचालन ।
- क्षमता विकास कार्यक्रम तथा अनुदान सहयोग कार्यक्रम ।
- कृषि जनशक्ति व्यवस्थापन, परिचालन तथा संरचनागत विकास ।

४.३.२ सिंचाई

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था :

डुङ्गेश्वर गाँउपालिकाका क्षेत्रमा हाल १८ वटा सिंचाई कुलो र ३५ सिचाई पोखरी संचालनमा रहेका छन् भने १ वटा ब्यक्तिगत लगानीमा निमार्ण भएको सामुहिक सिचाईका लागी खैरांते ताल रहेको पाईन्छ ॥यस गाउँपालिकाको ६ वटै वडामा सिचाईको लागी प्रयाप्त पानिको स्रोत रहेको छ । संचालीत सिंचाई उपभोक्ता समितिहरु ११ वटा (मर्मत सम्भार कोष तथा कार्यक्रम सहित) रहेको

देखिन्छ । सिंचाईका स्रोतहरुको दिगो व्यवस्थापनबाट खेतीयोग्य भूमिमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्न सकिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा संचालित साना सिंचाई योजनाहरुको मर्मत सम्भारका लागि समेत परनिर्भरता बढ्दै जानु, सिंचाईका श्रोतहरुको यथोचित संरक्षण नहुनु तथा सुख्खा क्षेत्रमा सिंचाई प्रविधिको अभाव हुनु मूख्य चुनौतीको रुपमा देखिन्छ ।

ग) उद्धेश्य :

गाउँपालिकामा उपलब्ध श्रोतहरुको समुचित उपयोग गरी खेती योग्य जमिनमा सिंचाई उपलब्ध गराउने गरी विभिन्न सिचाई योजनाहरु निर्माण तथा पुनः निर्माण गरी खाद्य सुरक्षमा टेवा पुयाउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
बाह्रै महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	हेक्टर	६८०	१२८०	१६८०
प्रयोगमा आएका सिंचाई प्रविधि (सतह, पोखरी, ड्रिप, लिफ्ट आदि)	संख्या	२०	२५	३५
आकाशे पानी संकलन (घैटो)	संख्या	०	५	९
जलस्रोत ऐन नियम कार्यान्वयन	संख्या	०	१	
मुहान संरक्षण तथा घेरबार	स्थान	२	५	१५
मर्मत संभारकोष भएका आयोजना	संख्या	१	१०	१५
सुचारु सिंचाई आयोजना	संख्या	२	३	६
खैराते ताल	संख्या	१	१	१

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- सिंचाई सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने
- सिंचाई सुविधाबाट वञ्चित क्षेत्रमा आकासे पानी संकलन, लिफ्ट् सिस्टम लगायत अन्य बैकल्पिक सिंचाई प्रविधिको विकास गर्ने ।
- कम पानी चाहिने बालीहरुको प्रवर्द्धन गर्ने ।

- सिंचाइ योजना निर्माण गर्दा दिगो संचालन तथा उपयोगका लागि क्षेत्रगत, लैङ्गिक, जातीय समानुपातिक प्रतिनिधित्व सहितको उपभोक्ता समिति गठन गरी लक्षित वर्गलाई प्राथमिकता दिने ।
- उपभोक्ता समितिको क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- मर्मत संभार कोष निर्माण गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- नयाँसिँचाईं प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- संचाई उपभोक्ता सामतिको क्षमता विकास तथा जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम
- सिंचाई योजना निर्माण तथा मर्मत सम्भार ।
- नयाँ सिँचाई आयोजना निर्माण एवं संचालन ।

४.३.३ पशु विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रमा पशु विकासका लागि पर्याप्त चरिचरन क्षेत्रको विकास गर्न सकिने, पशुजन्य उत्पादनको डुङ्गेश्वर, चुप्रा, दैलेख वजार नजिकको प्रचुर सम्भावना रहेको एवं उत्पादकत्व बृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिबृद्धिजस्ता कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा पशुपालन कार्यलाई थप व्यवसायिक वनाउन सकिने देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस गाउँपालिकामा उत्पादकत्व बृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिबृद्धिजस्ता कार्य अझैपनि चुनौतिको रुपमा रहिरहेको छ । व्यवसायिक प्रविधिको अभाव, व्यवसायिक सेवाप्रदायक संस्थाको अभाव, बैंक तथावित्तिय सस्थाको कमिचर्को व्याज, महिला, दलित, पिछडिएका वर्गहरुलाई उद्योग व्यवसायमा आकर्षण गर्न नसकिनु,स्थानीयश्रोत, साधन, सीप, जनशक्तिको परिचालन गरी विकासको लागि नीति तथा रणनीतिको कमी प्राविधिक ज्ञानको कमी रहेको देखिन्छ । एग्रोभेटको अभाव, उन्नत जातको घाँसहरुको कमी, दक्ष जनशक्ति तथा प्राविधिक ज्ञानको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको कमी, नश्ल सुधार सम्बन्धि ज्ञान तथा प्रविधिको कमी, भेटेरीनरी प्रसार सेवाको कमीजस्ता पक्षपनि थप समस्याको रुपमा रहेको छ ।

ग) उद्धेश्य :

व्यवसायिक पशुपालनको माध्यमबाट दुध तथा माछा र मासु जन्य उत्पादनको बृद्धि गरी कृषकलाई आत्मनिर्भर बनाउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
व्यवसायिक पशुपालनमा संलग्न परिवार (घरधुरी)	संख्या	३१०	५१०	८६०
वार्षिक खरिद विक्री भेडा, खसी, बोका	संख्या	५१००	७९६०	८९६०
व्यवसायिक पशुपालन फर्म (बाख्रा)	संख्या	३७	५७	६७
दुध तथा दुधजन्य उत्पादन प्रति वर्ष	लिटर	१०,८०,०००	१०९०८००	१०९८८००
भुई तथा डाले घाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	१०	१५	२३
सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	२१	३१	४१
व्यवस्थित चरन क्षेत्र	हेक्टर	५६७७.५६	५६७७.५६	५६७७.५६
नश्ल सुधार तथा उपचार केन्द्र	संख्या	१	४	६
क्रियाशिल ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	७	११	१४
पशुपालन सम्बन्धी उपलब्ध प्रविधि (खोप, कृत्रिम प्रजनन, क्यासट्रेसन) उपयोग गर्ने घरपरिवार	संख्या	७९०	१३००	२०५०
कृत्रिम प्रजनन	संख्या	११०	४१०	९१०
क्यासट्रेसन (बोकालाई खसी बनाउने) गर्ने पशु	संख्या	१५००	२०००	२५००
सुचारु कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	संख्या	१	२	३
दुग्ध विस्याल केन्द्र/ संकलन केन्द्र	संख्या	१	३	४
पशु बधशाला	संख्या	०	०	१
व्यवसायिक कुखुरा पालन गर्ने कृषक	संख्या	३५	५५	६५
सुधारीएको मासु पसल	संख्या	१०	१५	२०

***श्रोत:**आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- पशुपालन व्यवसायका लागि आवश्यक सम्पूर्ण न्यूनतम कानूनी आधार, प्रकृया र संरचनाको स्थापना र व्यवस्था गर्ने ।
- पशुपालन व्यवसाय विकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- व्यवसायिक पशुपालनको लागि अनुदान लगायतका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा एक जना पशु प्राविधिक र गाउँपालिकास्तरमा पशु अस्पताल तथा ल्यावको स्थापना गरी कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- व्यवसायीक कृषकहरुलाई विशेष अनुदान तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी युवा जनशक्तिलाई व्यवसायिक पशुपालनमा सहभागी गराउने ।

- गाउँपालीकाले स्रोतकेन्द्र स्तरीय दुग्ध चिस्यान केन्द्र तथा संकलन केन्द्रको स्थापना पहल गर्ने ।
- पशु वधशालाको निर्माण गरी स्वच्छ मासु उपभोगमा पहुँच कायम गर्ने ।
- उन्नत जातको पशु नश्ल सुधारको लागि शत प्रतिशतको उन्नत राँगा,बोका वितरण गरी स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने एवं कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- उन्नत तथा व्यवसायिक पशुपंक्षी विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- पशुपंक्षीपालनका लागी क्षमता विकास सहलगानी तथा अनुदान सहयोग कार्यक्रम ।
- उन्नत तथा व्यवसायिक पशुपंक्षी विकास पूर्वाधार निर्माण ।
- पशुपंक्षी विकास कार्यक्रमका लागि जनशक्ति व्यवस्थापन, परिचालन तथा संरचनागत विकास ।

४.३.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा मुख्य हाट बजारहरु डुङ्गेश्वर,चुप्रा देउली र अवलपराजुल दैलेख आदी संचालनमा रहेको तथा प्रमुख बजार क्षेत्रको रुपमा डुङ्गेश्वर र चुप्रा आदि रहेको छ । गाउँपालिकामा संभावना बोकेका व्यापार व्यवसायहरुमा बाँसजडीवुटी लगायत अन्य वन पैदावारमा आधारित उद्योग, दुध तथा डेरी, ऊन व्यवसाय, मासु व्यवसाय आदि प्रमुख रुपमा देखिन्छन् । घरेलु व्यवसायमा स्थानीय महिला तथा युवालाई लक्षित गरी सीपमा आधारित ढाका कपडा बुन्ने व्यवसायको विस्तार गर्न सकिने देखिन्छ । यसैगरी वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त रेमिट्यान्सलाई व्यवसायमा लगाउनका साथै वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको दक्ष जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा उपलव्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना गरी संचालन गर्न सकिने संभावना रहेको देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस डुङ्गेश्वर गाँउपालीकाको व्यवसाय संचालनमा सोच र संस्कारको अभाव, पूर्वाधारको अभाव (व्यावसायिक सडक, कृषि सडक), तालिम तथा प्रशिक्षण केन्द्रको अभाव, व्यवसायिक प्रविधिको अभाव, व्यवसायिक सेवा प्रदायक संस्थाको अभाव, बैंक,सहकारी तथा वित्तिय सस्थाको अभाव, महिला, दलित, पिछडिएका वर्गहरुलाई उद्योग व्यवसायमा आकर्षण गर्न नसकेको,स्थानीयश्रोत, साधन, सीप, जनशक्तिको परिचालन गरी विकासको लागि नीति तथा रणनीतिको कमी तथा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा नीतिको कमी रहेको देखिन्छ । यसका अतिरिक्त उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन नहुनु, व्यवसायिक सूचना केन्द्रको कमी आदी पक्षपनि उद्योग व्यवसाय विकासको प्रमुख समस्याको रुपमा रहेकाछ ।

ग)उद्धेश्य :

आर्थिक समृद्धि र विकासका लागि स्थानीय कच्चा पदार्थ, साधन श्रोत,सीप र जनशक्तिको व्यवसायिक रुपमा परिचालन गरी उद्योग व्यवसायलाई दिगो बनाउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण :

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
चालु लंघु उद्योग (५लाख स्थिर पुंजीभन्दा कम २ जना आफुसहित रोजगारी)	संख्या	३४	३९	४४
चालु घरेलु उद्योग (१० लाख स्थिर पुंजीभन्दा कम भएको,परम्परागत सीप र श्रोतहरुको प्रयोग भएको)	संख्या	६०	९०	१०५
सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	५२५	७२५	८२५
निकासी जन्य कच्चा पदार्थको परिमाण (स्थानीय श्रोत साधन)	क्विन्टल	५००	९००	१५००
क) काठजन्य	क्यु. फिट	२०००	३०००	४०००
ख) जडिबुटि	क्विन्टल	५०	७५	१००
उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्थाको तालीम प्राप्त	संख्या	५०	२००	३००
उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त उद्यमी	संख्या	१९४	२६९	३७९
व्यवसायिक सिपमूलक तालिम प्राप्त व्यक्ति (शिप परिक्षणमा पास भएका)	संख्या	२५	१००	१५०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- औद्योगिक क्षेत्र स्थापनाका लागि जग्गा पहिचान र प्राप्तिका लागि निर्णय र स्थानीय जग्गाधनीसँग साझेदारी गर्ने
- उद्योग व्यवसाय विकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने
- ठूला, मझौला तथा साना उद्योगको सम्भाव्यताका आधारमा सञ्चालनमा सहजीकरण गर्ने ।
- उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनको लागि जोड दिने ।
- प्राविधिक दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने ।
- वित्तीय संस्थाबाट तालिमका आधारमा विनाधितो ऋण तथा सहुलियत व्याजकालागि पहल गर्ने

- सार्वजनिक निजी क्षेत्रलाई ब्यबश्थीत गर्ने अवधारणा बमोजिम कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- युवालाई उद्योग ब्यबसाय स्थापनमा सहजीकरण तथा प्रोत्साहन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- ठुला मझौला तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन कार्यकम (कच्चा पदार्थको उत्पादनमा प्रोत्साहन कार्यक्रम, सार्वजनिक निजी अवधारणामा आधारित व्यवसायमा प्रोत्साहन कार्यक्रम) ।
- उद्योग क्षेत्र विकास नीति तर्जुमा गर्ने ।
- उद्योग पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- औद्योगिक उत्पादनको वजार पहुँच विकास कार्यक्रम ।
- उद्यमशीलता विकासका लागि युवा तथा लक्षित वर्ग क्षमता विकास तथा अनुदान सहयोग कार्यक्रम ।

४.३.५ पर्यटन विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिको धार्मिक पर्यटकीय महत्वको दृष्टिकोणले सामाजिक रितिरिवाज र चाड पर्वमा वडा दशै, तिहार, चैतेदशै, साउने संक्रान्ति, स्थानीय देवीदेवताहरुको पैठ र लहरेपैसरी लगायतका स्थानीय कला संस्कृतिहरु रहेका छन् । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको पर्यटकिय स्थानहरु कुइया ताल, खराते ताल, मालिका मन्दिर, कोटाफेरा देवल ,नारायण मन्दिर,लाँकुरी मन्दिर, माइको थान मन्दिर, गिद्धपोखारी गुरुङगाडेडाँडा पञ्चायन⁄ ढुङ्गेधारा ढुङ्गेल मन्दिर रहेका छन भने यस गाउँपालिकाका पुरुषहरुले दौरा, सुरुवाल, कोट, टोपी र महिलाहरुले गुन्यू, चोलो भेषभुषाका रुपमा लगाउने गरे पनि युवा वर्ग भने एक्काईशौं शताव्दीको आधुनिकता तर्फ आर्कषित भएको पाईन्छ । यसले गर्दा पुरानो कला संस्कृती र रितीरिवाजलाई दोश्रो पुस्ता सम्म हस्तान्तरण गर्न कठिनाई देखिएको छ । आ-आफ्नै जातजातिगत भेषभुषा तथा खानपिन भाषाभाषी सस्कार सस्कृति रहनुले यस क्षेत्रको विकासको संभावना प्रशस्त देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

पर्यटन मार्गको पहिचान भएता पनि कामसंचालनमा ढिला सुस्ती भएको, होमस्टे संचालनमा नआउनु, व्यवस्थित होटलहरु नहुनु, पर्यटन प्रवर्द्धनको निमित्त आवश्यक नीतिनियमको कमी तथा ज्ञानको अभाव, पर्यटकीय क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सूचना केन्द्र, बाटो, धारा, होटल व्यवसाय, बैंक, वित्तिय संस्था उपयुक्त प्रविधि आदिको कमी मूख्यसमस्याको रुपमा रहेका छन्

ग) उद्धेश्य

आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनको माध्यमबाट दिगो आर्थिक समृद्धि र समतामूलक समाजको आधार तयार गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाणः

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
व्यवस्थित पर्यटकीय स्थान तथा स्थल	संख्या	४	६	८
व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ (शुरुवात)	संख्या	०	२	२
उपलब्ध पर्यटकीय सेवा र सुविधाको प्रकार	संख्या	४	६	८
पर्यटकीय स्तरको होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	८	१२	१७
कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	२	४	६
तालिम प्राप्त टुर गाइड	संख्या	०	१०	१५
व्यवस्थित वनभोज तथा पार्क (निर्माणधीन)	संख्या	१	२	३
स्तरउन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	१	२	२
तालिम प्राप्त कुक तथा वेटर	संख्या	१५	२५	३०
संचालित तथा व्यवस्थित पद मार्ग	संख्या	१८	१९	२०

श्रोतः*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- पर्यटनको लागि पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- आन्तरिक तथा बाह्यपर्यटनको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- सरकारी, निजी क्षेत्र, सामुदायिक क्षेत्रको साझेदारीमा होमस्टे संचालन गर्ने ।
- स्थानीय जनतालाई पर्यटन व्यवसाय सम्बन्धी जागरण गराउने सोच र संस्कारमा विकास गर्ने ।
- पर्यटकीय क्षेत्र, सास्कृतिक क्षेत्रको पुनर्निर्माण, संरक्षण र विकास गर्ने ।
- पर्यटक संग्रहालयको स्थापना गर्ने ।
- पर्यटकलाई आवश्यक सुविधाको व्यवस्था गर्ने।
- रेडियो कार्यक्रम संचालन

च) प्रमुख कार्यक्रम

- पर्यटन प्रवर्द्धन, प्रचार प्रसार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- कुईयाताल संरक्षण तथा प्रवर्दन र ब्यबस्थापन गर्ने ।
- पर्यटन प्रवर्द्धनका लागी संभब्यता अध्यान गर्ने ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- रेडियो कार्यक्रम संचालन जर्ने ।

४.३.६ बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारी

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

वित्तीय सेवाको पहुँच तथा ग्रामीण स्तरमा सेवाको बिस्तारका लागि यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा हाल १ वटा बैंक शाखा ४ वटा लघुबित्त बैक र १९ वटा सहकारी संस्थाहरु संचालनमा रहेका छन् भने आमा समूह, सामुदायिक संस्था र बिभिन्ना बचत समूहबाट समेत वित्तिय सेवा उपलब्ध भईरहेका छन् ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

स्थानीय व्यापार, व्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी, स्थानीयहरुमा आम्दानी तथा बचतको मात्रामा अत्यन्तै कमी, बचत तथा ऋण समूहको व्याजदर चर्को हुनु, सहकारी संस्थाहरुको प्रविधिको विकास आवश्यक मात्रामा नभएको, व्यवसाय विकासका लागि आवश्यक सुरक्षाको कमी जस्ता पक्ष यस क्षेत्रको विस्तारका लागि चुनौतिको रुपमा रहेकाछन् ।

ग)उद्धेश्य :

सरकारी नीति,प्राइभेटबैक,निजी (रेमिट्यान्स) तथा सहकारी क्षेत्रहरुले समन्वय गरी आन्तरिक तथा बाह्य पूँजीलाई स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा जोड दिदै आयात तथा निर्यात उद्योगको आधारशिला तयार भएको हुने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
सहकारी संख्या	ओटा	१९	२०	२६
बैंक/वित्तिय संस्था	ओटा	४	६	९
रेमिटान्स (IME)	ओटा	९	१४	१७
सहकारी सदस्य संख्या	जना	७०००	७६००	८१००
सहकारी भवन	संख्या	४	६	१०
सहकारी संजाल गठन	ओटा	०	१	०
सहकारी तालिम प्राप्त जनशक्ति	ओटा	३०	७५	१२०
स्थानीय सहकारी ऐन,नियम मापदण्ड	ओटा	२	३	४
महिला बचत तथा ऋण समुह	ओटा	३२	९१	५०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- कृषि सहकारी, बचत सहकारी, पशु सहकारी व्यवसायिकहरुको सहकारीको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- नयाँ सहकारी नीतिअनुसार पूर्ण संचालनमा नआएको र चल्नेनसकेको सहकारीहरुलाई एकिकरण गर्ने
- सहकारी क्षेत्रको विकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून तथा मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने ।
- बैंक, सहकारी र निजी क्षेत्रको लगानीलाई उद्योग व्यवसायमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- पूर्ण संचालनमा नआएको वा संचालन हुन समस्यामा रहेका सहकारीहरुलाई एकीकरण गर्ने ।
- महिला बचत, रेमिटेन्यास रकम र निजी क्षेत्र, सहकारीको लगानीलाई उद्योग, व्यापार व्यवसाय, पर्यटनमा आकर्षित गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- व्यवसाय संचालनको लागि अनुदान सहयोगकार्यक्रम संचालन ।
- वित्तीय सेवा सुदृढीकरण निति कार्यक्रम तय गर्ने ।
- सम्बन्धित निकायहरुसंग आवश्यक छलफल गरी एकिकरणको प्रकृयामा जाने
- सहकारीहरुको सेवार क्षेत्रलाई अझ बढी विस्तारित र प्रभावकारी बनाउन तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना गर्ने
- उद्योग, व्यापार व्यवसायको लागिअनुदानको व्यवस्था गर्ने
- एक घर एक सहकारी सदस्यहुनु पर्ने
- वित्तीय सेवा सुदृढीकरण कार्यक्रम ।
- व्यवसाय संचालनको लागि अनुदान सहयोग कार्यक्रम

४.३.७ बैदेशिक रोजगारी

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था :

प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको प्रत्याभूति गर्न संविधानमा रोजगारीको हकको व्यवस्था गरिएको छ । गाउँपालिकाको कूल जनसंख्याको आर्थिक रुपले सकिय (१५–४९) वर्षसमूहको जनसंख्या ५३.४५ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक रुपमा सक्रिय जनशक्तिले स्थानीय तहमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर नहुंदा वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रबृत्ति बढ्दो छ । उमेर समूह को आधारमा सबैभन्दा बढी २५–४५ वर्षसमूह देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको कुल १५८८३ जनसंख्या मध्ये २३८ व्यक्तिहरु बैदेशिक रोजगारमा गएका छन् । जसवाट वार्षिक (२०७५/०७६) रु. १,११,३५०००। विप्रेषण गाउँपालिकामा भित्रिएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा युवा र आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको वाहुल्यता रहेको छ जुन यस गाउँपालिकाको अबसरको रुपमा रहेको देखिन्छ । विदेशमा आर्जित विप्रेषण र सिकेको सीप आफ्नो स्थानीतहमा प्रयोग गर्न सकेमा स्थानीय आर्थिक विकासमा र उत्पादनमा योगदान पुग्नका साथै रोजगारको अवसर समेत विस्तार हुने अवसर देखिन्छ । बढ्दो बसाईसराई र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रबृत्तिले स्थानीय रुपमा जनशक्तिको कमी, पारिवारीक/सामाजिक समस्या र परनिर्भरता बढी रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा बढी रहेको विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक उपयोग हुन नसक्दा उपभोग बढ्दो छ । दक्ष जनशक्ति विकास तथा पठाउन नसक्नु साथै वैदेशिक रोजगारको दिगो विकल्प दिनु डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको लागि ठूलो चुनौतीको रुपमा रहेको देखिन्छ ।

ग) उद्धेश्य :

वैदेशिक रोजगारमा संलग्न कामदार तथा तिनका परिवारको वैदेशिक रोजगारवाट आर्थिक लाभ वृद्धि हुनका साथै वैदेशिक रोजगारवाट उत्पन्न नकारात्मक प्रभावहरु लाई न्यूनिकरण गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण :

सूचक	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
			०७८/७९	०८०/८१
शिपमूलक तालिम लिएर वैदेशिक रोजगारीमा जाने	प्रतिशत	६	११	१३
सुरक्षित वैदेशिक रोजगारका लागि सूचना प्रवाह	प्रतिशत	३	१५	१५
विप्रेषणलाई उद्यम विकास/आयमूलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि वित्तिय साक्षरता	परिवार	१५०	६००	९००
बैदेशिक रोजगारीमा संलग्न व्यक्ति (आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या)	प्रतिशत	१.४९	१	०.५
विप्रेषण	रुपैंया	१,११,३५०००	१२२४८५००	१३४७३३५०
सुरक्षित आप्रवासन सुचना केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१	०

श्रोतः*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा भित्र प्राप्त विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्नका लागि वित्तीय साक्षरता कक्षा संचालन गर्दै उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने
- वैदेशिक रोजगारका कारण व्यक्ति, परिवार तथा समाजमा उत्पन्न नकारात्मक असरहरुलाई न्यूनीकरणका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गर्ने ।

- स्थानीय तहमा स्वरोजगार तथा रोजगार सृजना हुने खालका कार्यक्रमहरु प्राथमिकताका साथ संचालन गर्ने ।
- बैदेशिक रोजगारमा जाने व्यक्तिहरुको यात्रालाई सुरक्षित, मर्यादित र उपलब्धिमूलक बनाउन सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सम्वन्धी व्यापक सूचना प्रवाह, सीप तालिम प्रदान तथा आवश्यक कानूनी सहायता प्रदान गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम :

- आप्रवासी तथा तिनका परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा ।
- रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना र संचालन ।
- वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- आर्थिक/वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम ।
- व्यवसायिक सीप विकास कार्यक्रम ।
- विप्रेषणको (आर्थिक, तथा ज्ञान/सीप र उद्यमशीलता) उत्पादनमूलक उपयोग ।

परिच्छेद ५

सामाजिक विकास योजना

५.१ पृष्ठभूमि

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरुको सापेक्षिक सफलतामा आधारित रहेर **दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई सन् २०३० सम्ममा अवलम्बन गर्न** नेपाल प्रतिबद्ध रहेको छ । लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको पहिलो संविधान २०७२ ले नेपाली जनताको शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरण जस्ता सवालहरुलाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गर्दै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र नीति निर्माण तहमा समाजको पछाडी परेको वा पारिएको वर्ग तथा क्षेत्रको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने कानूनी तथा नीतिगत आधारहरु तयार भईसकेका छन् । सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, स्वच्छ पिउने पानी र सबैखाले विभेदको अन्त्य जस्ता सवालहरुलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ । वर्तमान १५ औं राष्ट्रिय योजनाले उपरोक्त विषयलाई समेत उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको आधार तयार गर्न प्रदेश सरकार संघीय सरकार र विकास साझेदारहरु स्थानीय संघ संस्थाहरुको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले सकारात्मक प्रयास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिको समृद्धी र सामाजिक रुपान्तरणका लागी सक्षम तथा क्रियाशील जनशक्ति उत्पादन गरी यथोचित अवसरहरु उपलब्ध गराउन शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति जस्ता क्षेत्रमा देखिएका संभावना र अवसरहरु, समस्या तथा चुनौतीहरु र आगामी दिनहरुमा गरिने प्रयासहरु सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहाय अनुसार गरिएको छ ।

५.२ वर्तमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७४ अनुसार गाउँपालिकाको कुल साक्षरता प्रतिशत (५वर्ष देखी माथिको) ६९.३२ रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा सामुदायिक ३१ र संस्थागत ४ वटा गरी कुल ३५ वटा बिद्यालयहरुमा आधारभुत तहको अध्ययन/अध्यापन भईरहेका छ । यस पालीकाकमा विद्यालय बाािहर रहेका (५-१५ वर्ष) बालबालिका २.२६ प्रतिशत छन भने वाल विकास केन्द्र ३० संचालनमा रहेका छन् । सामुदायिक सिकाई केन्द्र ३ वटा रहेका छन । गाउँपालिकाभित्र जम्मा ४ वटा स्वास्थ्य संस्था र १२ वटा गाउँघर क्लिनिक रहेका छन् । गाउँपालिकामा १ जना जनस्वास्थ्य निरिक्षकको मातहतमा स्वास्थ्य संस्थाका कर्मचारीहरु रहने गरी स्वास्थ्य संस्थाहरमा कर्मचारी खटाइएको छन भने सुरक्षित सुत्केरी सेवा प्रदान गर्नकालागी ४ वटा बर्थिंग सेन्टर संचालनमा रहेकाछन् भने स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउनेको ९६.७५ प्रतिशत रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकूद र कला, भाषा तथा संस्कृति लगायत स्थानीय तहको लागि

उपलब्ध सामाजिक विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.३ सामाजिक विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

आवधिक योजनाकालागि निर्धारित लक्ष्य अनुसार सामाजिक विकास क्षेत्रको लागि **आधारभूत गुणस्तरीय स्वास्थ्य र शिक्षा सहित सामाजिक न्याय कायम गर्दै उत्तरदायी नागरीक सहितको समावेशी तथा समतामुलक समाज निर्माणमा जोड गर्ने** उद्धेश्य निर्धारण गरिएको छ । निर्धारित उद्धेश्यका लागि लक्ष/परिमाण सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

तालिका ७: सामाजिक विकासको उद्धेश्य सूचक

(आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
५ वर्ष देखि माथिका साक्षर जनसंख्या	प्रतिशत	६९.३२	८०	९५
प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	२३	१२३	१७३
उच्च शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	१३१४	१६१४	१८१४
३० मिनेटभित्र स्वास्थ्य सेवामा पहँच भएको जनसंख्या (घरध्री) (गाउँघर क्लिनिकको सेवा समेत)	संख्या	५००	८००	११००
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	६०	३०	३०
पाइप प्रणाली वा सुरक्षित खानेपानीको सेवा उपयोग गर्ने घरधुरी	घरधुरी	२१००	२५००	३०४४
सरसफाई सेवा र सुविधा उपलब्ध परिवार	संख्या	८०	५०	१००
स्नातक तह उत्तीर्ण अपाङ्ग	संख्या	२	५	७
स्नातक तह उत्तीर्ण गर्ने महिला	संख्या	१४	४४	६४
स्नातक तह उत्तीर्ण दलित तथा सिमान्तकृत जाती	संख्या	३०	३५	४०
स्थानीय समिति/ संरचनाको नेतृत्वदायी पदमा महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	२	५	१०
जिल्ला/क्षेत्रीयस्तर व्यवसायिक खेलाडी	संख्या	५	८	१२
पूर्व प्रसुति सेवा ४ पटक प्राप्त गर्ने महिला	संख्या	२१६	३१६	४१६
जीवनपयोगी सीप प्राप्त तथा क्लब, सञ्जाल र संस्थामा आवद्ध युवा	संख्या	२१६	३६६	४६६

श्रोत: *आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

प्रमुख रणनीतिहरु

- संविधान प्रदत्त एकल अधिकार तथा संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका बिषयमा आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने ।
- सामाजिक विकास क्षेत्र (शिक्षा विकास, आधारभूत स्वास्थ्य,खानेपानी तथा सरसफाई आदि) अन्तर्गत संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सामाजिक विकास क्षेत्र अन्तर्गतका सेवाहरु सुलभ र गुणस्तरीय रुपमा प्रवाह गर्ने र संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त सामाजिक विकाससंग सम्बन्धित नमूना कानूनका मस्यौदाको स्थानीय परिवेश अनुसार अनुकूलन, परिमार्जन र पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, सुशासन, जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यबस्थापन, लैंगिक सशक्तिकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई सामाजिक विकास अन्तर्गतका सबै उपक्षेत्रमा उपयुक्त रुपमा समावेश र सम्बोधन गर्ने ।

५.३.१ शिक्षा विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था :

नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य अर्न्तगत धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धि हकको व्यवस्था गरेको छ जसमा प्रत्येक नागरिकलाई आधारभुत शिक्षामा पहुचको हक हुने र प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभुत तहसम्मको शिक्षा अनविार्य र निशुल्क तथा माध्यामिक तहसम्मको शिक्षा निशुल्क पाउने हक हुनेछ भन्ने मौलिक अधिकारको रुपमा व्यवस्था गरिएको छ । त्यस्तै शारीरिक रुपमा अशक्त दृष्टिविहिन बहिरा, स्वर र बोलाई सम्बन्धि अपाङ्गता भएका नागरिकहरुलाई कानुन बमोजिम सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट शिक्षा पाउने कानुनी व्यवस्था समेत संविधानमा उल्लेख गरिएकोछ । हालसम्म प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको कुल साक्षरता प्रतिशत ६९.३२ रहेको छ । कूल ३५ वटा विद्यालयहरु र बालविकास केन्द्र ३० रहेको देखिन्छ। भने १५ वटा विद्यालयहरुमा बालमैत्री आधारभुत पूर्वाधार सहितको सेवा सुविधा उपलब्ध भएको छ । बालवालिकाको सर्वाङ्गीर्ण विकास तथा वाल अधिकारको संरक्षणका लागी १० वटा बाल क्लवहरु र १ महिला संजाल वटा सामजिक संस्था दर्ता भएका छन । व्यवस्थित विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय संख्या ४ वटा रहेका छन । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालीकामा मा.बि. ६ वटा, उच्च मावि १ वटा र क्याम्पस १ रहेको पाईन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

विज्ञान सामाग्री प्रयोगशाला तथा शैक्षिक सामाग्रीको अप्रयाप्तता र सबै विद्यालयहरुमा कम्प्युटर सौर्य उर्जा लगायत आई.सी.टी.सामाग्रीहरुको अभाव रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा शैक्षिक

गतिविधिहरुलाई निरन्तरता र गुणस्तरिय शिक्षा प्रदान गर्नलाई प्राय जस्तो विद्यालयहरुमा शिक्षक दरबन्दीको अभाव देखिन्छ । यस गाउँपालीकमा प्राविधिक शिक्षा उच्च शिक्षा हाँसिल गर्ने विद्यालयहरुको अभाव देखिन्छ । विद्यालयहरुको भवन भुकम्प प्रतिरोधी नहुनु र स्वच्छ खानेपानीको अभाव लगायत बालमैत्री, अपाङ्ग मैत्री, धारा शौचालयको अभाव यस गाउँपालिकामा मुख्य समस्याको रुपमा देखिएको छ विद्यालयका पुर्वाधारहरु नहुनु र विद्यामलय भवन बालमैत्री र भुकम्प प्रतिरोधी नहुनु जस्ता समस्याहरु विद्यमान रहेका छन । मापदण्ड अनुसारको विद्यालयहरुको खेलमैदान, विज्ञान प्रयोगशाला, विषयगत शिक्षकहरुको व्यवस्था एवं शिक्षकहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रम नहुनु पनि प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ ।

ग)उद्धेश्य

भुकम्प प्रतिरोधी भौतिक संरचना सीपमूलक, रोजगारमुखी, गुणस्तरीय तथा प्रतिस्पर्धी शिक्षाको सुनिश्चितिता भएको हुने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण :

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
विद्यालय बाहिर रहेका (५-१५ वर्ष) बालबालिका	प्रतिशत	२.२६	१.५	०.५
कक्षा १० को उत्तीर्ण दर	प्रतिशत	१००	१००	१००
कक्षा १० को सिकाई उपलब्धी दर	प्रतिशत	१००	१००	१००
बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बल गर्ने विद्यालय	संख्या	२९	३५	३५
बालमैत्री आधारभुत पूर्वाधार र सुविधा (भवन, चर्पी, खानेपानी, खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्ध	विद्यालय	१५	२१	२३
अपांगमैत्री आधारभुत पुर्वाधार (भवन, चर्पी, धारा, फर्निचर आदि)	संख्या	२	६	८
महिलामैत्री पुर्वाधार (शौचालय)	संख्या	११	२०	२६
छात्रवृत्ती पाउने विद्यार्थी संख्या	संख्या	२४३६	२९३६	३१३६
बालक्लब गठन भएका विद्यालय	संख्या	१०	१९	२५
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (आधारभुत र माध्यमिक)	विद्यालय	१५.६	१७.६	१८.६
महिला शिक्षकको प्रतिशत	संख्या	७.४	२२.४	३२.४
व्यवस्थित विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	संख्या	४	७	९
प्राविधिक विद्यालय	संख्या	१	३	४
उच्च शिक्षा क्याम्पस	संख्या	१	०	०
वातावरण मैत्री विद्यालय	संख्या	२	७	१०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- बिद्यालयबाहिर रहेका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा समाहित गर्ने
- विद्यालयमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय खानेपानी र भवनको निमार्ण संगै शिक्षामा सबैको समान पहुच अभिबृद्धिका लागी व्यवस्थापन गर्ने ।
- विद्यालयहरुमा आवश्यक पूर्वाधार तथा प्रविधिको विस्तार गर्ने ।
- प्राविधिक शिक्षालयको व्यवस्था गर्ने ।
- विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दीको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा विकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- सबै विद्यालयमा विद्यार्थीको उमेर, संख्या अनुसारको फर्निचर व्यवस्था गर्ने ।
- शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिबृद्धि तथा अविभावकहरुको सचेतना बृद्धि गर्ने ।
- गुणस्तरिय शिक्षा संचालनका लागि आवश्यक मापदण्ड अनुसारको पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- उत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, विद्यार्थीहरुलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- भुकम्प प्रतिरोधी ,बालमैत्री अपाङ्ग मैत्री आधारभुत शैक्षिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- शिक्षा गुणस्तर बृद्धिका लागी शैक्षिक तालीम अभिबृद्धि कार्यक्रम ।
- शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिबृद्धि तथा अविभावकहरुको सचेतना बृद्धि गर्ने ।
- प्राविधिकतथा सीपमूलक शिक्षादिने (वन , चिकित्सा र पशु)
- विद्यार्थी भर्ना तथा निरन्तरता अभिबृद्धिकार्यक्रम ।
- बालमैत्री WASH/स्यानेटरी प्याड सहितको शौचालय निर्माण
- शिक्षण सिकाइमा सूचनाप्रविधि, विज्ञान प्रयोगशाला र पुस्तकालय निर्माण कार्यक्रम

५.३.२ आधारभूत स्वास्थ्य

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था :

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले स्वास्थ्य सेवालाई जनतामाझ पुरयाउनका लागी हाल ४ वटा स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभुत सेवा प्रदान गर्दै आएको छ । गाउँपालिका मा हाल सम्म ५ वटा बर्थिङ्ग सेन्टर संचालनमा रहेका छन भने स्वास्थ्य सम्बन्धि सचेतना फैलाउनका लागी ५७ जना महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरु क्रियाशील रहेका छन । स्वास्थ्य संस्थाबाट हाल ३० जना स्वास्थ्य कर्मीहरुले सेवा दिदै आएका छन र परिवार नियोजनको साधन प्रयोगकर्ता प्रयोग गर्ने १४.०४ प्रतिशत रहेको छ । नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । देश विकासमा स्वस्थ र उत्पादनशील नागरिकको महत्वलाई दृष्टिगत

गरी यस क्षेत्रमा लगानी बृद्धि मार्फत गुणस्तरिय तथा सर्वशुलभ स्वास्थ्य सेवामा समतामुलक पहुच सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो यसै सन्दर्भमा लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप स्वास्थ्य क्षेत्रलाई नाफामुलकबाट क्रमश सेवामुलक क्षेत्रमा रुपान्तरण गर्दै लैजानुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिका नयाँपुनःसंरचना गरिएकोले अस्पताल र प्राथमिक स्वास्थ्यकेन्द्रको लागि यथेष्ट जग्गा नहुनु,विशेषज्ञ चिकित्सकहरु उपलव्धनहुनु, दर्बन्दी अनुसारका स्वास्थ्यकर्मीहरुको आपूर्ति कमहुनु तथा सरुवा र्भरहनु, भएको वथिंङ्ग सेन्टरमा उपकरणहरुको अभाव, भौतिक संरचनाको कमी, ल्याव सेवानहुनु, पाठेघर खस्ने समस्याको ब्यापकता, अपाङ्गमैत्री स्वास्थ्य सेवानभएको, किशोर किशोरीमैत्री स्वास्थ्य सेवा संचालननहुनु तथा महामारी रोकथामको लागि आवश्यक जनशक्तिको अभाव लगायतका समस्या विद्यमान रहेका छन् । यस गाउपालीकामा ४ वटा बर्थिङ्ग सेन्टर भएता पनि मापदण्ड अनुसारको भवनहरु नभएका स्टेचरहरु रहको तर विग्रेको च्यातिएको अवस्थामा रहेका छन भने औषधी आपुर्ती भएता पनि वितरणमा समस्या रहेको छ । यसका साथै गाउँपालिकामा विशेषज्ञ दथ स्वास्थ्यकमीको अभाव रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा पानीको आपुर्तीको समस्याको कारण सरसफाईमा समेत असर पारेको छ ।

ग) उद्धेश्य

नागरिकलाई गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्यसेवा तथा सुविधाको उपलव्धता र सुनिश्चित भएको हुने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/०७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
बिरामी पर्दा सर्व प्रथम स्वास्थ्य चोकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल जाने जनसंख्या, वार्षिक रुपमा स्वास्थ्य संस्थाबातट सेवा पाएकाहरुको जम्मा जनसंख्या (दोहोरिएको तथा बाहिरबाट आएको))	संख्या	१५९४०	१९९४०	२२९४०
२५०० ग्राम भन्दा कम जन्म तौल भएका शिशु	संख्या	१४	४	३
स्वास्थय संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला २०९	प्रतिशत	९६.७५	९८	१००
झाडापखालाको संक्रमण दर (प्रतिहजारमा)	प्रतिशत	१०	५	३
स्वासप्रश्वासको संक्रमण (ARI) दर (प्रतिहजारमा)	प्रतिशत	१९	१५	१०
स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी	जना	३०	६०	९०
भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	७३.९७	१००	१००
सबै खोप लिएका बालबालिका	प्रतिशत	७२.७२	७७.७२	८४.७२

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/०७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	१४.४२	१६.४२	१९.४२
स्वास्थ्य विमा गर्ने परिवार	संख्या	०	१००	३००
स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र संचार सचेतना कार्यक्रममा सहभागि	जना	७००	१२००	२२००
स्वास्थ्य शिविर पटक	जना	२	५	९
मासिक रुपमा फलोअपमा आएका विरामी	प्रतिशत	२	१०	१५
क्रियाशिल महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या	५७	६०	६३
निजी तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्यकर्मी	संख्या	३०	४०	४३
आयोडिनयुक्त नुनप्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	९०	५	५
धुवाँ रहित चुल्हो वा वैकल्पिक इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार	संख्या	६९.४	२६.३	४.३
आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	४	१	१
मापदण्ड अनुसारका स्वास्थ्य चौकी	संख्या	४	२	
गाउँपालिका स्तरीय अस्पताल	संख्या	०	१	
बर्थिङ्ग सेन्टर भवन	संख्या	५	१	
गाउँघर क्लिंक र खोप भवन	संख्या	१२	१२	१०
ल्याब सेवा	संख्या	०	६	

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाका भवनहरु पक्की भुकम्प प्रतिरोधी तथा मापदण्ड अनुसार निर्माणका लागी स्थानीय सरकार आफै तथा प्रदेश संघ संग समन्वय गर्ने र सरसफाईका लागी खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- एचआइभि एड्स,क्यान्सर, मृगौला फेलभएकाहरु त्थाप्रभावित परिवारलाई उपचार तथाआर्थिक सहयोगको नीतिअवलम्वन गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाबाट बाट वितरण गरिने औषधीलाई आवश्यकता अनुसार नियमित वितरण गरी अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- गाउँपालिकास्तरीय १५ सैयाको अस्पतालको स्थापना गर्ने ।
- गुणस्तरीय र सुरक्षित प्रसूति सेवा प्रदान गर्ने ।
- पूर्णखोप कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिन वाह्य खोप क्लिनिक भवन निर्माण गर्ने ।
- एम्वुलेन्स सेवा संचालन व्यबस्थित गरी निरन्तर गर्ने ।
- नागरिकको स्वास्थ्य बीमा सुनिश्चित गर्दै स्वास्थ्य उपचारमा पहुँचको विस्तार गर्ने ।

- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको सेवालाई मूल्याङ्कन गरी प्रोत्साहन भत्तामा समय सापेक्ष बृद्धि गर्ने ।
- पाठेघर खस्ने कारण बारे जनचेतनामूलककार्यक्रम सत्तचालन गरी खसेका महिलाहरूको उपचारको व्यवस्था गर्ने
- जेष्ठ नागरिक, वृद्ध वृद्धा तथा अपाङ्गहरूको लागी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा क्रमशः अपाङ्ग मैत्री वातावरण निर्माण गर्ने

च) प्रमुख कार्यक्रम

- गाउँपालिकास्तरीय १५ सैयाका अस्पतालको स्थापना गन
- स्वास्थ्य सेवा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- उपकरण तथा उपचार व्यवस्थापन कार्यक्रम ।
- स्वास्थ्य सेवा विस्तार प्रोत्साहन कार्यक्रम ।
- स्कूल छात्रालाई स्यानिटरी प्याड खरीद तथा वितरण
- पाठेघर (आङ)खस्ने महिलाको लागिसहयोग कार्यक्रम
- स्वास्थ्यशिविर संचालन
- बालपोषण भत्ता (स्याहार भत्ता) कार्यक्रम अत्यावश्यक औषधीतथा उपकरण खरीद
- गर्भवती, सुत्केरी, नवजातशिशु, वालवालिका लक्षितकार्यक्रम
- जनशक्ति व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास कार्यक्रम ।

५.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको २१०० घरधुरी पाईपका शुद्ध खानेपानी धारा र ५०० घरधुरीले उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी को पहुचमा रहेका छन भने ४१४ घरधुरी ढुडगेधारा धारा,नाउला कुवा खोला जस्ता ठाउँहरुको पानी प्रयोग गरिरहेका छन । सरसफाईका दृष्टिले २५०० घरधुरीहरुले साधारण प्यान सहितको चर्पी प्रयोग गर्ने गरेका छन र ४३६ वटा सेफ्टी ट्याङ्की सहितको चर्पी प्रयोग गर्ने घरधुरी छन । यस गाउँपालिकामा परम्परागत रुपमा दाउरा प्रयोग गर्नेको संख्या उल्लेखनीय रहेको छ जसमा ९७.९६ प्रतिशत प्रतिशत रहेको छ भने २.०४ प्रतिशत घरधुरीले मात्र एल.पी. ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेका छन महिलाहरुको लागी धुवा रहित ग्याँस जडान भएको खण्डमा महिलाहरुको कार्यबोझ कम हुने देखिन्छ। खानेपानी क्षेत्रमा यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरुले काम गरि रहेका भए पनि अझै केही घरधुरी कुवा र नदी खोलाको पानी खान बाध्य भएको पाईन्छ । सरसफाई क्रियाकलापहरु संचालन गरिएको खण्डमा पुर्ण सरसफाईमा टेवा पुग्ने देखिन्छ भने मुहानको सही सदुपयोग र संरक्षण भएको खण्डमा एक घर एक धाराको अवधारणा अनुसार स्वच्छ सफा खानेपानी तथा सरसफाई प्रबर्द्धनमा सहयोग पुग्ने अवसरहरु समेत रहेका छन ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

यस गांउँपालीकाम निर्माण भएका शौचालयहरुमापनि सरसफाईको अभावहुनु समस्याको रुपमा रहेको छ । गाउँपालिकामा रहेका खानेपानीका श्रोतहरुको मुहान दर्ता कार्य नभएका र संचालनमा भएका खानेपानी मा समेत शुल्क निर्धारण नगरेको र शुल्कमा नियमितता नरहेको मुख्य समस्याको रुपमा रहेको छ । मुहानको संरक्षणको अभाव हुनुका साथै जथाभावी सडक निर्माणका कारणले गर्दा मुहान सुक्दै जाने समस्या देखा परेको छ । उपभोक्ता समिति खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भएता पनि अझै खुला दिशा भेटीनु मुख्य समस्याको रुपमा रहेको छ ।

ग)उद्धेश्य

सम्पूर्ण नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा पुर्ण सरसफाई युक्त वातावरणको सुनिश्चितता गराउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको वस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
निजी धारा उपलब्ध घर परिवार	संख्या	३०	१००	२००
पाइप लाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	२५००	३०००	३०४४
सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी (फिल्टरअन्य विधिबाट)	संख्या	५००	१२००	१९००
स्वच्छ (प्यान भएको) शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	९७.३०	९८	९९
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	२	४	७
जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुन पानीले हातधुने घरधुरी	प्रतिशत	५०	७५	१००
फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	संख्या	०	२२०	३२०
सक्रिय खानेपानी र सरसफाई उपभोक्ता समिति	संख्या	२४	३२	३६
स्यानीटरी प्याड प्रयोग गर्ने महिला संख्या	संख्या	७००	१४००	२१००
घरभित्रको धुवाँ रहित घरधुरी संख्या	प्रतिशत	६९.४	९५.७	१००
प्राचीन ढुङ्गेधारा तथा नाउलाको प्रयोग गर्ने	घरधुरी	४१४	११४	१४
तीन तारे विद्यालय संख्या (WASH, DRR, ENVIRONMENT)	संख्या	०	६	१२
पानी सुरक्षा योजना लागु भएका उ.स.	संख्या	१२	२४	३०
मुहान दर्ता तथा नविकरण गरेको उ.स.	संख्या	१२	१९	२६
फोहोर पानी व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	संख्या	१०	२०	३०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी गुरुयोजना बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।

- उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी को पहुचमा बढाउना प्रदेश र संघ सरकार संग समन्वय गर्नुका साथै यसका लागी थप सरकारी तथा गैह्र सरकारी निकायहरु संग समन्वय गर्ने ।
- सबै खानेपानीका योजनाहरुको मुहान दर्ता तथा नवीकरण गर्ने प्रक्रियाको व्यवस्था गर्ने
- गाउँपालिकाद्धारा खानेपानी मर्मत संभार कार्यविधि तयार गरि प्रत्येक योजनामा लागु गर्ने
- मुहान संरक्षण क्रियाकलाप जस्तै (वृक्षारोपण, पुर्नभरण पोखरी, तारवार) संचालन गर्ने ।
- सडक निमार्ण गर्दा मुहान भन्दा टाढाबाट बनाउने ।
- मर्मत संभार कोष वृद्धिको लागि नीति तयार गरि नियमित धारा शुल्कको व्यवस्था गर्ने ।
- पुर्व सरसफाई मार्गदर्शनको सुचकहरुका क्रियाकलापहरुलाई अभियानको रुपमा संचालन गरि घोषणा गर्ने
- प्रत्येक विद्यालयहरुमा खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता समिति गठन गरि क्रियाकलाप संचालन गर्ने
- पानीको गुणस्तर मापनको लागि ल्याव स्थापना गरी प्रत्येक खानेपानीका मुहानहरुको गुणस्तर जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिकशौचालयनिर्माण गर्ने
- खानेपानीतथा सरसफाई कार्यक्रमलाई जनचेतनाअभिबृद्धि गर्न कार्यक्रमलाई टेवा पुऱ्याउने
- प्रत्येक खानेपानी योजना हरुमा पानी सुरक्षा योजना तयार गरी लागु गर्ने
- प्रत्येक घर परिवारमा (प्यानभएको) शौचालय निर्माण गर्न सहयोग पुऱ्याउने ।
- फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्न कार्यक्रमलाई अगाडी बढाउने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- खानेपानीको गुरुयोजना बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- एक घर एक धारा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- धुँवा रहित चुल्हो प्रर्बदन कार्यक्रम ।
- मुहान संरक्षण कार्यक्रम ।
- शौचालयनिर्माण कार्यक्रम (प्यान सेट नभएका सबै घरमा)
- सरसफाई सम्बन्धि जनचेतना मुलक कार्यक्रम ।

५.३.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

लैंगिक समानता तथा समावेशीकरणको माध्यमबाट जनसंख्या र विकासमा मुल प्रवाहीकरण गर्ने निति लिदै विद्यमान कानुन तथासंस्थागत व्यवस्था सुधार गर्ने १५ औ योजनाको रणनितिमा उल्लेख भए बमोजिम लक्षित समुदायको विकास र बृद्धिका लागी विभिन्न सीपमुलक तालिमहरु संचालन गरिएका छन । भने गाउँपालिकामा न्यायिक समितिको क्रियाशीलता र बाल संजाल, दलित संजाल र महिला संजालहरु आफ्नो अधिकार प्राप्तीको लागी सक्रिय रुपमा लागी परेका छन यस

गाउँपालिकामा ३९ वटा संजाल समुह रहेका छन ।जसअन्रगत महिला,दलित।,वालबालीका,अपांग ,जनजाती संजाल रहेका छन । लक्षित वर्गहरुका लागी सकारात्मक कार्यहरु हुदै आईरहेका छन भने हरेक समुह तथा समितिहरुमा लक्षित वर्गको आर्थिक, सामाजिक , राजनैतिक सांस्कृतिक आदी तहमा सहभागीता बढदो देखीन्छ साथै गाउँपालिकाले लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नितिहरु निमार्णगरी कार्यन्वयन गर्न लागेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

समुदाय स्तरमा आफ्नो हकअधिकारप्रति चेतनाको पर्याप्त अभावहुनु, शिक्षामाकमी, सम्पतिको अधिकारमा कमी, रुढीवादी समाजका कारण घरेलु हिंसा, पारिवारिक निर्णयमा महिलाहरुको भूमिकागौण हुनुजस्ता समस्या एकातिर रहेको देखिन्छ भने यस गांउापालीकामा अहिले सम्मा पनि वालविवाह, बहुविवाह छाउपडी, महिला हिंसा जातीय छुवाछुत लगायतका सामाजिक गलत अभ्यासहरु कायमै रहेका छन । लक्षित वर्गको आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण तथा विकासका लागी कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरेको खण्डमा पछाडी पारिएको वर्ग समुदायलाई राज्यको मुलधारमा ल्याउने मुख्य अवसरको रुपमा रहेको छ ॥ आर्थिक उन्नतीमा लक्षित वर्ग पछाडी पारिएको देखीने जस्ता समस्याहरु मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन । स्वस्थ जनसंख्या तथा दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनुका साथै आवश्यकता अनुसारको सीप तथा क्षमता विकासको अभाव लक्षित वर्गको आरक्षण र विकासका लागी प्रभावकारी रुपमा कार्यहरुभई नसकेको र अझै उनीहरुका सवाल तथा समस्याहरुले प्रयाप्त मात्रामा स्थान पाईनसक्नु यहाँको मुल समस्या रहेको छ ।

ग)उद्धेश्य :

सामाजिक न्यायको माध्यमबाट समाजमा लक्षित समुदायको क्षमता अभिबृद्धि गर्दै सभ्य समाजको सृजर्ना गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मकोअवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानुन अनुसार समावेशी (महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्ग) समिति, संयन्त्र तथा संजाल	संख्या	३९	५१	७१
लैगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (वार्षिक)	संख्या	१९	१०	५
तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	३५	४५	७५
व्यवसायिक सिपमुलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	३०	२००	३००
लक्षित वर्गबाट उजुरी गुनासो (वार्षिक)	संख्या	१५	८	७
सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	संख्या	१८९०	२०००	२१००

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मकोअवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागी हुने परिवार	संख्या	३१०	६१०	१२००
बाल विवाह	संख्या			
बहुविवाह	संख्या			
सीपमुलक तालिम प्राप्त दलित र जनजाती	संख्या	२३०	२५०	४७०
मोबाइल फर्निचर, ड्राइबरी तालिम	संख्या	१०	५०	१००
लोकसेवा आयोग तयारी कक्षा लिएका दलित अपांग	संख्या	०	१००	१५०
लक्षित वर्गको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण तालिम	संख्या	३००	५००	७५०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन गर्नेतथा लक्षित समूह सम्बन्धी स्थानीय योजना, कार्यक्रम, स्रोत परिचालन र ब्यबस्थापन गर्ने ।
- लक्षित वर्गको छनौट तथा लक्षित वर्गद्धारा गठित विभिन्न समुह संजालहरुको क्षमता विकास सम्बन्धि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्ने ।
- लक्षित समुदायलाई तालिम पश्चात व्यवसाय संचालनका लागी उत्प्रेरित गर्ने ।
- लक्षित वर्गको रोजगारी सिर्जनाका लागी लोकसेवा आयोग तयारी कक्षा संचालन गर्ने
- लक्षित वर्गको आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरणका लागी स्थानीय निति कानुनहरुको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लक्षित वर्गको छुट्टै बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- आधारभुत तहमा लक्षित समुहको भर्ना दर १०० प्रतिशत पुरयाउने ।
- सामाजिक शसक्तिकरणको माध्यमबाट समृद्ध र समतामुलक समाज निर्माणका लागी विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- जेष्ठ नागरिकहरु सम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्नका लागि उपयुक्त कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- महिलाहरुकोआङ झर्ने समस्यासमाधानको लागि प्रत्येक वार्डमा संचालित स्वास्थ्य चौकीमा नै उपचारको व्यवस्था गर्ने ।
- विद्यालय बाहिर भएका बालबालिकाहरुलाई पुन: विद्यालय भर्ना गर्ने ।
- सबै विद्यालयहरुमा छात्रामैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने ।
- महिलाहरुलाई आर्थिक रुपमा सवल बनाउने ।
- घरव्यवहारमा महिलाको भूमिका बृद्धि गर्ने ।

- महिला सुरक्षा तथा महिला गुनासो सुनवाईको लागि महिला प्रहरीको व्यवस्था गर्ने ।
- अपाङ्गतामैत्री सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवामा पहुँचका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई परिचयपत्र वितरण गर्ने ।
- गरिबीको रेखामुनि रहेका दलित अल्पसंख्यक जनजातिहरुको जीवनस्तर उकास्ने ।
- लक्षित वर्गहरुलाई सार्वजनिक निकायको निर्णायक तहमा पुऱ्याउने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- व्यवसायिक सीपमुलक तालिम तथा क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम ।
- लक्षित वर्गहरुको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरण कार्यक्रम
- लक्षित वर्गहरुका लागी सामुदायीक भवन निमार्ण ।
- महिलालक्षित नेतृत्वविकास तथाक्षमताअभिवृद्धि कायक्रम
- एकलमहिलाआयआर्जन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- जनप्रतिनिधिमहिलालाई स्थानीय सरकार संचालनएवं नेतृत्वविकास तालीम
- जेष्ठ नागरिकहरुलाई निशुल्कऔषधीउपचार व्यवस्था गर्ने (स्वास्थ्य)
- दलित समुदायको परम्परागत सीपको संरक्षण आधुनिकिकरण तथा व्यवसायीकरण कार्यक्रम ।
- लक्षित वर्गको आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरणका लागी स्थानीय निति कानुनहरुको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने

५.३.५ युवा तथा खेलकूद

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागीता बृद्धि गर्दै राजनितिक, आर्थिक, सामाजिक र राजनितिक अधिकारहरुको पुर्ण उपयोग गर्ने वातावरण तयार गरी युवाको सर्वाङ्गीर्ण विकासका लागी विकास अनुशासन र गतिशिलताको नारालाई आत्मसाथ गर्न उत्प्ररित गराई देशलाई राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा चिनाउनका लागी युवाहरुको शसक्तिकरण , युवा उद्यमशिलता, स्वास्थ्य ,शिक्षा स्वास्थ्य रोजगारी लगायतका विशेष अवसर प्रदान गर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा खेलकुद सम्बन्धिका क्रियाकलापहरुमा युवाहरुको आर्कषण बढ्दो क्रममा रहेको छ जसले गर्दा यस गाउपालिका बाट ५ जना राष्ट्रिय स्तरका खेलाडीहरु उत्पादन भएका छन भने १वटा खेल मैदान रहेको छ । आय आर्जनका लागी यस क्षेत्रका १.४९प्रतिशत युवाहरु बैदेशिक रोजगारीमा रहेका छन जसबाट रेमिट्यान्स प्राप्त भएको छ । युवा जनशक्तिलाई स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना गर्न सकेको खण्डमा यो गाउँपालिकाको समग्र विकासमा सहयोग भई समृद्ध गाउँपालिका बन्ने अवसर समेत रहेको छ । यस गा.पा. मा १०१ जना युवाहरु युवा उद्यमीको रुपमा व्यवसाय संचालन गरिरहेका छन । यहाँ युवाहरुलाई संगठित गरि ११ युवा क्लवहरु समेत गठन गरेका छन भने उनीहरुको संस्थागत विकास गरी उत्पालनशिल जनशक्ति उत्पादन गर्न अवसरको रुपमा रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति :

यस गाउँपालिकामा व्यवसायिक एवं प्राविधिक शिक्षाको कमी हुनु, उद्यमशिलता एवं स्वरोजगारको संदर्भमा युवाशक्ति आकर्षित नहुनु मूख्य समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । यसैगरी खेलकुद सम्बन्धी संरचना एवं पूर्वाधारको अभाव, खेलाडीहरुलाई प्रशिक्षणको अभाव एवं खेल प्रतियोगिताहरु संचालन नहुनुजस्ता समस्या यस क्षेत्रमा विद्यमान रहेको देखिन्छ । खेलाडीहरुलाई दक्ष बनाउनका लागी प्रशिक्षक र प्रशिक्षण केन्द्रको अभाव देखिन्छ भने युवा जनशक्ति लागु पदार्थ दुर्व्यसनीमा फसेका छन भने उर्वर युवा शक्ति विदेशमा सस्तामो श्रम विचेर विदेशी भुमि सिंचित गरिरहेका छन ।

ग)उद्धेश्य

युवाहरुको श्रम, सिप र सिर्जनाको पहिचान र प्रवर्द्धन गरी खेलकुदको विकास गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सुचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	प्रतिशत	१.४९	१	०.५
युवाक्लब, संजाल तथा संस्था	संख्या	११	१८	२२
युवा संलग्न स्थानीय संरचना वा संयन्त्र	संख्या	२	४	५
उद्यम, व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	संख्या	१००	१५०	३००
कवर्डहल तथा खेलकुद मैदान	संख्या	०	१	२
गाउँपालिकामा संचालित खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या	१	६	७
राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय खेलाडी संख्या	संख्या	५	१०	१५
प्रदेश तथा राष्ट्रिय खेलाडी संख्या	संख्या	१०	१५	२०
प्रशिक्षण केन्द्र	संख्या	०	१	१
रोजगार बैंक	संख्या	०	३	३
युवा लक्षित कार्यक्रम	संख्या	३	२५	३८
पालिका स्तरीय खेलकुद मैदान	संख्या	१	१	१

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- गाउँपालिका स्तरिय खेलकुद समिति गठन गर्ने ।
- युवाहरुलाई रोजगारमुलक तालिमहरुको संचालनगरी स्वरोजगारको सिर्जना गर्ने ।
- युवाहरुलाई स्वरोजगार कार्यक्रम श्रृजना गरी कुलतहरुबाट बचाउन युवा लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- विद्यालयहरुमा खेलकुद मैदानको व्यवस्था गरी खेलकुदलाई प्रबर्द्धन गर्न खेललाई निरन्तरता दिने ।
- कवर्ड हल निर्माण गरी खेलकुद विकास गर्ने।
- युवा सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- कवर्ड हलनिर्माण १ वटा
- संस्थागत विकास तथा खेलकूद पूर्वाधार कार्यक्रम ।
- युवा स्वरोजगार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- खेलकूद प्रतियोगिता संचालन।
- खेलकुदपूर्वाधार निर्माण (६वडामा खेलमैदान)

५.३.६ भाषा, साहित्य, कला र संस्कृति

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको भाषा कला साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण र प्रबर्दन गर्न र आफनो समुदाय र संस्कृतिको पहिचान लागी यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजातीहरुको बसोवास रहेको छ यस गाउँपालिकामा मुख्यतया बाम्हण , क्षेत्री ठकुरी जनजाती दलित जातीको बसोवास रहेको क्षेत्र हो । यस क्षेत्रमा लहरे पैचेरी, रतेउली, पन्चेबाजा,मारुनी नाच र देउडा नाच आदी प्रचलित रहेका छन भने बिभिन्ना मठ मन्दिर रहेका यस गाउँपालिकामा मगर भाषा र नेपाली भाषा बोलिने गर्दछन । कला भाषा तथा साहित्यको संरक्षण र संबद्धनका लागी राष्ट्रिय स्रष्टा ३ जना रहेका छन भने व्यवसायिक रुपमा लागेका स्रष्टाहरु भने २ जना रहेका छन । कला भाषा साहित्यको संरक्षण तथ प्रबर्द्धनले यस क्षेत्रको पहिचान र सम्पदाको संरक्षणले पर्यटकहरु भित्रीन गई यहाँको आयआर्जनमा बृद्धि हुने अवसर रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस डुङ्गेश्वर गाँउपालीकाम रहेका जातजातिको पहिचान संकटमा पर्नु, विभिन्न संस्कार, भाषा, संस्कृति तथा कलाको पहिचान पनि संकटमा पर्नु एव भाषा जगेर्ना एवं संवर्द्धनको प्रयाशमा न्यूनता हुनु, केही भाषा लोप हुने स्थितिमा पुग्नु तथा पश्चिमी संस्कृतिले बढ्दो नकरात्मक असर पर्नु चुनौतिका रुपमा देखिन्छन् । ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक महत्वका सम्पदा , मन्दिरको संरक्षण गर्न नसकिएको तथा चार्डपर्वहरुको अभिलेख एवं संरक्षण गर्न नसकिएकोजस्ता समस्याहरु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छन ।

ग)उद्धेश्य

कला, भाषा, साहित्य तथा संस्कृतिको संरक्षण,सम्वर्द्धन र विकासमा जोड दिने

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सुचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
कला, संस्कृति, भाषा र साहित्यमा जिल्ला, प्रदेश र राष्ट्रको प्रतिनिधित्व गर्ने स्रष्टा	संख्या	३	४	५
संरक्षित कला, संस्कृति र सम्पदाका प्रकार	संख्या	८	१०	१२

सुचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
कला, भाषा र साहित्यलाई पेशाको रुपमा अवलम्बन गर्ने व्यक्ति	संख्या	२	१०	१०
स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान(सास्कृतिक संग्रालय)	संख्या	०	०	१
स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	१	१
स्थानीय कला संस्कृति जगृर्ना गर्न भवन निमार्ण गर्न	संख्या	०	१	१
स्थानीय संस्कृतिको पहिचान गर्ने व्यत्तिलाई तालिम	वटा	०	१०	१५
स्थानीय पर्यटनलाई प्रर्वद्धन गर्ने होमस्टे संचालन	वटा	०	१	१

***श्रोत:** आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- विभेद रहित समाज निर्माणको लागी विभिन्न जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- भाषा, संस्कृति र ललित कलाको संरक्षण र विकास सम्बन्धी स्थानीय स्तरको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- व्यवस्थित होम स्टेको व्यवस्था गरी स्थानीय कला भाषा साहित्यको माध्यमबाट आर्थिक उपार्जन गर्ने ।
- प्रचलित कानून विरुद्धका कुरीति तथा कुसंस्कार विरुद्ध सामाजिक परिचालन गर्दै संस्कृतिको संरक्षण गर्ने ।
- विभिन्न संस्कृति संग सम्बन्धित पोशाहरुको व्यवस्था गर्ने ।
- पन्चेबाजा र देउडा संस्कृतिको संरक्षण र संबर्द्धनका लागी विभिन्न सास्कृतिक कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक पूर्वाधारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- साँस्कृतिक तथा साहित्यिक क्षेत्र विकास प्रवर्द्धन कार्यक्रम।
- प्रमुख धार्मिक स्थलहरुको प्रबद्धन साँस्कृतिक कार्यक्रम संचालन गन
- कलाकेन्द्र भवननिर्माण (१ वटा)
- पैंयसेरु नाच, मयुर नाच , गर्रा नाच,ठाडी भाका , देउडा, मारुनी, सिगारु नाच, ख्यालीनाच,असारे गितको संरक्षण र प्रचार गर्ने ।

परिच्छेद ६

पूर्वाधार विकास योजना

६.१ पृष्ठभूमि

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको समग्र सामाजिक,आर्थिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाहका लागि भौतिक पूर्वाधार विकासको भूमिका अग्रणी एवं महत्वपूर्ण हुन्छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिको समग्र विकासलाई सकारात्मक दिशातर्फ अघि बढाउन पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक, पुल निर्माण, परम्परागत गोरेटो बाटो, पक्की तथा झोलुङ्गे पुल, आवास, भवन तथा वस्ती विकास, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचनासंचार र प्रविधि जस्ता विषयहरु पर्दछन् । गाउँपालिकाको सामाजि कआर्थिक अवस्था र सेवा प्रवाहमा समेत टेवा पुऱ्याउने यस क्षेत्रको संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका भित्र जम्मा ४० किमि सडकमा बाह्रै महिना सवारी साधन चल्नसक्ने अवस्था रहेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको केन्द्र सम्मको सडक सुविधाको दृष्टिले सुगम मानिन्छ । यो गाउँपालिका अन्तरगत २३८ कि.मि.कच्चि सडक रहेको छ । करीव ८ कि.मि.पक्की सडक सुर्खेत दैलेख राजमार्ग डुङ्गेश्वर देखी चुप्रा सम्म जोडिएको छ । यस गाउँपालीकाको राष्टिय प्रसारण लाईन २०९४ घरधुरीमा बत्तिको पहुंच पुगेको छ । जिल्ला सदरमुकाम देखी करिव २४ कि.मि. दक्षिण पर्ने डुङ्गेश्वर गाउँपालिका कृषि, स्लेट ढुङ्गा, लघु जलबिद्युत र बन सम्पदाका हिसावले अत्यन्त सम्भावना बोकेको गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकामा सोलार सुविधा जडान भएका९७.०४प्रतिशत घरधुरीहरु रहेको देखिएको छ ।

६.३ पूर्वाधार विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

आवधिक योजनाको लक्ष्य हासिल गर्न पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लागि **दीगो पूर्वाधार विकास निर्माण, आधुनिक गुणस्तरीय तथा योजनावद्ध विकास गरी विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्दै दिगो विकासमा टेवा पुऱ्याउन' गराउने** उद्धेश्य निर्धारण गरिएको छ । निर्धारित उद्धेश्यका लागि लक्ष/परिमाण सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

तालिका ८: पूर्वाधार विकासको उद्धेश्य सूचक (आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण)

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
बाह्रै महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि	४०	८०	१००
स्थानीय बजारमा उपलब्ध एकीकृत सेवा र सुविधाका प्रकार (सरकारले परिभाषा गरे अनुसार)	संख्या	०	१	१
प्रवर्द्धित तथा व्यवस्थित बजार	संख्या	२	३	३
सुरक्षित र बसोबास योग्य वस्तीमा बसोबास गर्ने	परिवार	२४००	२८००	३०४४

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

प्रमुख रणनीतिहरु :

- संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी पूर्वाधार विकास क्षेत्र अन्तर्गतका सेवाहरु सुलभ र गुणस्तरीय रुपमा प्रवाह गर्ने ।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, सुशासन, जलवायु अनुकूलन तथा विपद् ब्यबस्थापन, लैंगिक सशक्तिकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई सबै उपक्षेत्रमा उपयुक्त रुपमा समावेश र सम्बोधन गर्ने ।
- यस गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्र (सडक, पुल तथा यातायात,आवास, वस्ति विकास, सार्वजनिक निर्माण, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना तथा संचार प्रविधिआदि)अन्तर्गत संविधान प्रदत्त एकल अधिकार तथा संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका बिषयमा आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने । यसका साथै संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त पूर्वाधार विकाससंग सम्बन्धित नमूना कानूनका मस्यौदाको स्थानीय परिवेश अनुसार अनुकूलन, परिमार्जन र पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

६.३.१ सडक, पुल तथा यातायात

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका भित्र करीव ८ कि.मि.पक्की सडक सुर्खेत दैलेख राजमार्ग डुङ्गेश्वर देखी चुप्रा सम्म जोडिएको छ । पालीकाभित्र जम्मा ४० किमि सडकमा बाह्रै महिना सवारी साधन चल्नसक्ने अवस्था रहेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको केन्द्र सम्मको सडक सुविधाको दृष्टिले सुगम

मानिन्छ । यो गाउँपालिका अंन्तरगत २३८ कि.मि.कच्चि सडक रहेको छ । यस गाउँपालीकाको राष्टिय प्रसारण लाईन ६८.८२ प्रतिशत घरधुरीमा बत्तिको पहुंच पुगेको छ । जिल्ला सदरमुकाम देखी करिव २४ कि.मि. दक्षिण पर्ने डुङ्गेश्वर गाउँपालिका कृषि, सलेट ढुङ्गा, लघुजल बिद्युत र बन सम्पदाका हिसावले अत्यन्त सम्भावना बोकेको गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकामा सोलार सुविधा जडान भएका ९७.०४ प्रतिशत घरधुरीहरु रहेको देखिएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका भित्र यस क्षेत्रमा सडकको अवस्था बिष्लेशण गर्दा सांगुरो, मोड नपुगेको, वर्षामा नचल्ने, नाला नभएको, कतिपय सडकमा ग्राभेल नभएको, सडकवाल आवश्यकता अनुसार नभएको, धेरै ठाउँमा ग्रेड नमिलेको प्राविधिक मापदण्ड अनुसार निर्माण नहुनु जस्ता समस्या प्रमुख रुपमा रहेकाछन् ।

ग)उद्धेश्य

सडक र पुलको निर्माण भै बाह्रै महिना सञ्चालन हुनेगरी सवै वडा तथा बस्तिसम्मको यातायातमा सहज पहुँचकायम भएको हुने

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
कालोपत्र सडक	कि.मि	८	२८	४०
ग्राभेल सडक	कि.मि	३	४३	६३
धुले सडक	कि.मि	२३८	२६३	२७०
पक्कीपुल (वेली समेत)	संख्या	४	९	१२
झोलुङ्गे पुल	संख्या	११	१५	१७
कलात्मक काठे पुलको संरक्षण, मर्मत र निमार्ण	संख्या	४०	८०	१००
यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि	४०	८०	१००
गाउँपालिका संचालित ४ पाँग्रे यातायातका साधन	संख्या	८.५	८८.५	१२८.५
सडक नालीको लम्बाई	कि.मि	२८	१०८	१४८
नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाई	कि.मि	१५	६०	९२
वायोइन्जिनिरिङ्ग प्रविधि र सडक साइड वृक्षारोपण	कि.मि	१८	२२	२४
गोरेटो र घोरेटो बाटो	कि.मि	८	२८	४०

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- वडा कार्यलय जोड्ने सडकलाई बाह्रै महिना चल्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- स्थानीय, ग्रामीण तथा कृषि सडक एवं यातायात ब्यबस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- स्थानीय, ग्रामीण तथा कृषि सडक, झोलुङ्गे पूल, पूलेसा सम्बन्धी गुरुयोजना तयार गर्ने ।
- सडकको मापदण्ड अनुसार स्तरोन्नति गर्ने ।
- मापदण्ड अनुसार सडक कालोपत्रे गर्ने ।
- सडकको गुरु योजनातयार गरी मुख्य र सहायक सडकको नामाकरण गर्ने
- नाली भएकोमा त्यसैलाई उपयोग गर्ने र नाली नभएको ठाउँमा नाली बनाएर कालोपत्रे गर्ने ।
- आवश्यक ठाउँमा RCC गर्ने र आवश्यकता अनुसार कालोपत्रे PCC गर्ने ।
- सवै क्षेत्र, वर्ग समुदायलाई पहुँच कायम हुने गरी सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिने ।
- आवश्यकता अनुसार (कलभर्ट, ह्यूमपाइप तथा सुपर प्यासेज) बनाउने ।
- आवश्यकता अनुसार सवै वर्गलाई साइज पुग्ने गरी पूल बनाउने र मर्मत गर्ने, काठे पुललाई आवश्यकता अनुसार अरुमा परिणत गर्ने ।
- व्यवस्थित बसपार्क बनाउने ।
- सवारी सचेतना अभिबृद्धि गर्ने गराउने ।
- सडक निर्माण गर्दा DRP तयार गर्ने ।
- सवै सडकहरुको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्ने ।
- सडक तयार गर्दा वायो इन्जिनियरिङ प्रविधि अवलम्वन गर्ने ।
- सडकहरुको मापदण्ड अनुसार खन्ने र नालीबनाउने कामसँगै दुबै पट्टी पहिरो नजानेगरी फलफूल, डालेघाँस लगायत वृक्षारोपण (वायो इन्जिनियरिङ) गर्ने
- खोला र पहिरो प्रभावित स्थानमासडकको दुवै तर्फ वृक्षारोपण तथा तटबन्धन निर्माण र मर्मत गर्ने

च) प्रमुख कार्यक्रम

- वायो इन्जिनियरिङ प्रविधि
- गाउँपालिका स्तरीय सडक गुरुयोजना तर्जुमा ।
- सडक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- सडक मर्मत सम्भार कोष स्थापना र परिचालन
- सडक सुरक्षाविशेष कार्यक्रम ।
- सडक सुरक्षा विशेष कार्यक्रम ।
- सडक मर्मत तथा सुधार कार्यक्रम।

६.३.२ आवास, वस्ति विकास, सार्वजनिक निर्माण तथा वजार व्यवस्थापन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकामा भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार हालसम्म ७५ वटा घरहरु निर्माण र सार्वजनिक भवन तथा संरचना १५ वटा रहेका छन । गाउँपालिकाभित्र १५ वटा स्थानमा सार्वजनिक पाटी, पौवा तथा चौताराहरु, ६ वटा सामुदायिक भवन, १ वटा खेल मैदान रहेको छन् भने २ वटा प्रमुख चुप्रा र डुङ्गेश्वर वजार पनि संचालनमा रहेको छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका सबै सडक पूर्वाधारहरु, विद्युतविकास, औद्योगिक क्षेत्र स्थापना, खुला स्थान, पर्यटन क्षेत्रको मापदण्ड तयार गरी व्यवस्थित बजार विकासको सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस गाउपालीकाको भू उपयोग योजना नभएकोले व्यवस्थित रुपमा वस्ति बसाउने कार्य हुन नसकेको पाईन्छ । यसैगरी अव्यवस्थित बसोबासले गर्दा सडक,बिजुलीबत्ती ,पारीवारीक जोखीम,सामान ढुवानी आदीमा पनि कठिनाई हुने गरेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रमा प्रसाशनीक तथा आबश्यक भौतिक संरचनाहरु निर्माण हुन नसक्नु, भएका संरचनाहरु पनि महिलामैत्री र अपाङ्गमैत्री हुननसक्नु, संरचनाहरु निर्माण गर्दा निर्धारित मापदण्ड लागू नहुनु यस क्षेत्रको विकासका कमजोरी पक्षहरु रहन गएकाछन् ।

ग)उद्धेश्य

सुरक्षित एवं सवैको सहज पहुँच हुने मापदण्ड अनुसार व्यवस्थित बस्ती एवं प्रवर्द्धित बजारको विकासगर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण :

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
प्रवर्द्धित तथा सुरक्षित आवास क्षेत्रका धरधुरी	संख्या	२४००	२८००	३०४४
प्रवर्द्धित तथा सुरक्षित जनता आवास भवन	संख्या	२३	५३	७३
भुकम्प प्रतिरोधी भवन निमार्ण सम्बन्धी दक्ष व्यक्ति	संख्या	७५	२२५	३००
भुकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निमार्ण भएका सार्वजनिक भवन तथा संरचना	संख्या	१५	४५	७५
भुकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निमार्ण भएका आवास घर	संख्या	७५	१००	१५०
आधारभुत पूर्वाधार सहित व्यवस्थित बजार	संख्या	२	२	२
पर्यटकीय क्षेत्रहरु निमार्ण तथा संरक्षण	संख्या	५	११	१४
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	२	१२	१८
बसपार्क/जिपपार्क	संख्या	०	२	४
सुरक्षित/व्यवस्थित धर्मशाला निमार्ण		०	१	१

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) **रणनीति**

- संघीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही शहरी विकास, बस्ती विकास, भू उपयोग र भवन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजनातर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- राष्ट्रिय भवन आचार संहिता तथा मापदण्ड बमोजिम भवन निर्माण संहिता निर्माण गरी लागू गर्ने ।
- एकिकृत सेवा सहितको गाउँपालिका र वडा भवन निर्माण गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार गाउँपालिकामा रहेको सार्वजनिक भवनहरुको मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गर्ने
- बस्ति सुरक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी तालिम (महिला अनिवार्य) संचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाद्वारा निर्माण गरिने निर्माण गरिने सार्वजनिकपूर्वाधार निर्माणमा अपाङ्ग, वालवालिका, महिलाको पहुँच सुनिस्चित गर्ने
- प्रमुख बजारहरुको पूर्वाधार विकास गर्ने ।

च) **प्रमुख कार्यक्रम**

- बस्ति सुरक्षा कार्यक्रम गर्ने संचालन गर्ने ।
- भवन आवास निर्माण मापदण्ड (Building code) कार्यान्वन ।
- सार्वजनिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- आवास तथा वस्ति सुरक्षा कार्यक्रम ।
- सुरक्षित आवास निर्माणका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम
- व्यबस्थित वजार विकास कार्यक्रम।
- भू उपयोग नीति तर्जुमा ।

६.३.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस डुङ्गेश्वर गाँउपालीकाको राष्टिय प्रसारण बिद्युत लाइन २०९५ घरधुरी (६८.८२ प्रतिशत) जडान भई सक्नु र सवै वडामा राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विद्युत सेवा संचालन देखिन्छ भने २९५४ घरधुरीहरुले (९७.०४ प्रतिशत) सौर्यउर्जा सोलार सुविधा जडान भएका रहेको देखिएको छ भने ६९.०४ घरधुरीहरुमा सुधारिएको चुलोमा दाउरा मार्फत खाना पकाउने प्रमुख ईन्धनको रुपमा प्रयोग गरिएको देखिन्छ र यस गाउपालीकामा ४.०४ प्रतिशत सुधारिएको उर्जा (वायोग्यास, एलपि) प्रयोग गर्ने घरधुरी रहेका छन ।

ख) समस्या तथा चुनौति

सार्वजनिक संरचना कार्यलय एवं भवनहरुमा पनि विद्युत सेवा उपलव्ध हुन नसकेको, कतिपय प्रमुख वस्तीहरुमा विद्युतीकरण हुन नसकेको र बैकल्पिक उर्जा एवं सुधारिएको चुलोको प्रयोगमा व्यापकता

ल्याउन नसकिएको देखिन्छ । गाउँपालिका भित्रका बस्तीहरुमा विद्युत विस्तार हुने क्रममा रहेकोभए पनि ढिलासुस्ती देखिन्छ ।

ग)उद्धेश्य :

उज्यालो घर तथा बस्ती र धुवाँरहित भान्सा भएको डुङ्गेश्वर गाउँपालिका भएको हुने।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
स्थानीय विद्युत उत्पादन	कि.वा	२५००	२५००	३०००
केन्द्रिय प्रसारण लाइन प्रयोग गर्ने घरधुरी	घरधुरी	२०९५	२६४४	३०४४
सोलार प्रणाली सहित विद्युत सुवा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	९७.०४	९८.९९	९९.९९
सुधारिएको उर्जा (वायोग्यास, एलपि) प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	४.०४	९.०४	१६
सुधारिएको वा धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	प्रतिशत	६९.४	९५.७	१००
स्थानीय घट्ट प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	५३.०३	४०	३०
सुधारिएको घट्ट तथा मिल प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	४६.०८	६०	८०

श्रोतः*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- छ वटै वडाका सबै घरधुरीमा २०८१ सम्मा राष्ट्रिय प्रसारण लाइन विस्तार गर्ने ।
- सबै वडा कार्यालयहरुमा सोलारको व्यवस्थापनगरेर २४ सै घण्टा उज्यालो गर्ने नीति तयार पार्ने ।
- स्थानीय तहमा बैकल्पिक उर्जा विकास तथा एक मेगावाटसम्मका जलबिद्युत आयोजना सम्बन्धी स्थानीय स्तरको नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- उज्यालो सडक सुरक्षित आगमन कार्यक्रम लागू गर्ने ।
- स्थानीय लघु जल विद्युतहरु मर्मत संभार गर्ने र प्राथमिकताको आधारमा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोड्ने ।
- संभावना अध्ययन गरी लघु जलविद्युत आयोजना संचालन गर्ने
- घरायसी प्रयोजनका लागि विद्युत जडान कार्यमा विपन्न पिछडिएका वर्गलाई प्रोत्साहनका साथ अगाडी बढाउने ।
- वैकल्पिक उर्जा लगायत सबै वडा कार्यालयहरुमा सोलारको व्यवस्थापन गर्ने ।
- आवश्यकताको पहिचान गरी सबै सार्वजनिक ठाउँहरुमा सोलारको व्यवस्था गर्ने ।
- सुधारिएको चुलो र गोबर ग्याँसको प्रवर्द्धन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- केन्द्रिय विद्युत विस्तारमा साझेदारी
- सबैघरमा विद्युत विस्तार कार्यक्रम ।
- सार्वजनिक क्षेत्र तथा पूर्वाधारमा विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा व्यवस्थापन कार्यक्रम ।
- वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- विद्युत जडान कार्यमा विपन्न पिछडिएका वर्ग सहयोग कार्यक्रम ।
- संचालित आयोजना मर्मत सम्भार तथा संचालन व्यवस्थापन कार्यक्रम।

६.३.४ सूचना तथा संचार प्रविधि

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था :

नेपाल टेलिकम तथा एनसेल कम्पनी मार्फत डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा विभिन्न दूर सञ्चार सेवाहरु उपलब्ध भैरहेका छन् । सञ्चार प्रणालीमा हुलाक, निजी टेलिफोन, इन्टरनेट जस्ता आधुनिक सञ्चार सुविधाहरु पनि डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका उपलब्ध रहेका छन् । सि.डि.एम.ए. फोन सेवा पनि सञ्चालनमा आएको छ । एनसेल मोबाइल फोन सेवा निश्चित भूभागमा मात्र सञ्चालनमा रहेकाछन् । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको क्षेत्रमा मोबाइल फोन प्रयोग गर्ने घरधुरी करीब ९०. प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाभित्र रहेको हुलाक सेवा आधुनिक नहुनु, सवैको पहुँचमा इन्टरनेट सेवा नहुनु एवं टेलिफोन कभरेज सवै वडामा नभएको तथा सो सेवा गुणस्तरिय नहुनु यस गाउँपालिकामा प्रमुख समस्याको रुपमा देखा परेको छ ।

ग)उद्धेश्य

नागरिकहरुको सूचना तथा संचार प्रविधिमा बिस्तार पहुँच गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
संचारका कुनै एक साधन उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	८०	९५	१००
इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	४३	५००	९००
ल्याण्डलाइन टेलिफोन सुविधा प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	५०	१००	१००
मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	९०	९५	९७
पत्रपत्रिका, प्रयोग गर्नेघरधुरी	प्रतिशत	३३	३५	५०

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
टेलीभिजन प्रयोग गर्ने घरधुरी	वटा	१६.४२	१९	२५
उद्यम व्यवसायमा सूचना प्रूविधि प्रयोग गर्ने व्यक्ति	जना	५०	१००	२००
रेडियो (एफ.एम.)	संख्या	०	१	०
हुलाक सेवा प्रयोग गर्ने/कुरियर सेवा	प्रतिशत	७	७	७
कुरियर सेवा प्रयोग गर्ने व्यक्ति	प्रतिशत	३.१४	७	१५

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- सूचना प्रविधिमैत्री गाउँपालिका बनाउने ।
- इन्टरनेट सेवा विस्तारका लागि अप्टिकल फाइवर जडान गर्ने ।
- विभिन्न सफ्टवेर चलाउन Power Back Up जडान गर्ने ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट Paperless / Cashless कारोवार प्रवर्द्धन गर्ने ।
- हुलाक सेवालाई आधुनिकिकरण गर्दै कुरियर सेवामा, साइवर, फ्याक्स सेवालाई विस्तार गर्ने ।
- टेलिफोनको कभरेज सुधारका लागि पैरवी गर्ने ।
- पत्रपत्रिका प्रकाशन र रेडियो स्थापनाको लागि प्रोत्साहन गर्ने ।
- आधुनिक सफ्टवेयर संचालन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- एफ.एम सञ्चालनकार्यक्रम ।
- संचार प्रविधि तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- सूचना तथा संचार प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम।

परिच्छेद ७

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

७.१ पृष्ठभूमि

विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ ले विपद् पूर्व तयारी सम्बन्धी अवधारणाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्ने ध्येय सहितको विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माणको दीर्घकालीन सोच राखेको छ। वर्तमान संविधानको अनुसूची ८ ले विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीमा राखेको छ। वातावरण व्यवस्थापन, राष्ट्रिय वन नीति, कार्बन सेवा, वातावरण अनुकूलन संघको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ भने प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत पुनर्लाभलाई संघ तथा प्रदेशको साझा अधिकारको सूचीमाराखेको छ । नेपालको संविधानको भाग ३, धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ वातावरणको हक प्रदान गरेको छ भने प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीतिअन्तर्गत प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने प्रावधान राखिएको छ । वातावरणीय जोखिम निरन्तर रुपमा बढ्दै गइरहेको सन्दर्भमा वातावरण संरक्षण गरी स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकको सुनिश्चित गर्नु सम्बन्धित सबैको अधिकार र कर्तव्य भएको छ । यस गाउँपालिकाले दीगो विकासको लक्ष्य सहितको दीर्घकालीन सोच कायम गरेर अगाडि बढिरहेको तथा संविधान तथा प्रचलित ऐन, कानूनले लिएका लक्ष्य तथा दीगो विकास लक्ष्य जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्यहरू समेत हासिल गर्न वर्तमान संघीय व्यवस्थामा स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा वन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन क्षेत्रका लागि आवधिक विकासको मार्गचित्र स्पष्ट गर्न आवधिक योजनाको विषय क्षेत्रगत योजनाका रुपमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस योजनामा उल्लिखित क्षेत्रहरूमा यस गाउँपालिकाका संभावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था तथा रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेत संलग्न गरी यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। वातावरणीय जोखिम निरन्तर रुपमाबढ्दै गइरहेको सन्दर्भमा वातावरण संरक्षण गरी स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकको सुनिश्चित गर्नु सम्बन्धित सबैको अधिकार र कर्तव्य भएको छ।

७.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेको वन क्षेत्रमा विद्यमान यस सम्भावनालाई यथार्थमा रुपान्तरण गर्न वन, जैविक विविधता र संरक्षण सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सीपमा बृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको जैविक विविधता एवं वन सम्पदाको दृष्टिकोणले वातावरणीय महत्वका अतिरिक्त आयआर्जनको अवसर बृद्धिका दृष्टिकोणले समेत पर्याप्त सम्भावना बोकेको छ।

७.३ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको लागि **वन तथा वातावरण क्षेत्रको दिगो संरक्षण सम्वर्द्धन सम्पदाहरुको उचित ब्यबस्थापन तथा उपयोग गर्ने** उद्धेश्य निर्धारण गरिएको छ। निर्धारित उद्धेश्यका लागि लक्ष/परिमाण सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ।

तालिका ९: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापतको उद्धेश्य सूचक
(आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण)

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
रुख विरुवाले ढाकेको वा हरियाली वन क्षेत्र	हेक्टर	५६७७.५६	५६८०.५६	५६८२.५६
संरक्षित वन तथा व्यवस्थित वन चरन क्षेत्र	हेक्टर	१८४७.२३	१८४८.२३	१८४९.२३
संरक्षित भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	२२	१७	१४
उत्पादित दाउरा	के.जी	७३०५६	६००००	४५०००
उत्पादित गैह्रकाष्ठ वन पैदावर	क्युन्टल	५५०	६५०	९००
वनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय	संख्या	५	७	१०
आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम	संख्या	५०	१००	१८०
जलवायु परिवर्तनलाई न्युनिकरण सम्बन्धि तालिम	पटक	१५०	२६०	३७०
वायो व्रिगेट उद्योग स्थापना	संख्या	०	१	१

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

प्रमुख रणनीतिहरु :

- संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र अन्तर्गतका सेवाहरु सुलभ र गुणस्तरीय रुपमा प्रवाह गर्ने।
- संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त सम्बन्धित नमूना कानूनका मस्यौदाको स्थानीय परिवेश अनुसार अनुकूलन, परिमार्जन र पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने। वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र अन्तर्गत संविधान प्रदत्त एकल अधिकार तथा संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका बिषयमा आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, सुशासन, स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना तथा विपद् ब्यबस्थापन, लैंगिक सशक्तिकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई उपयुक्त रुपमा समावेश र सम्बोधन गर्ने।

७.३.१ वन तथा जैविक विविधता

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण अनुसार वन तथा झाडीले पर्याप्त मात्रामा भरिएको यस गाउँपालिकामा सल्ला, कटुस, गुँरास, बाँझ, सिमल आदि प्रजातीहरु पाइन्छन् । डुङ्गेश्वर गाउँपालिका भित्र रहेका सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनले ढाकेको क्षेत्र ३८३०.३३ हेक्टर रहेको छ । पहाडी क्षेत्रमा हिउँदमा पात झर्ने सल्लो, चाँप, उत्तिस, लाकुँरी, ओखर, कटुस जस्ता पतझर वनस्पतिहरु पाइन्छन् । वन क्षेत्रको व्यवस्थापन बैज्ञानिक ढंगले गर्न सकेमा यस क्षेत्रको दीगो विकास तथा आर्थिक समृद्ध हुने विश्वास गर्न सकिन्छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

वन तथा वातावरण र सम्बन्धित सम्पदाप्रति स्थानीय नागरिकमा जिम्मेवारीबोध तथा जवाफदेहिताको बृद्धि गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा कुल जमिनको ५३.९७ प्रतिशत वन क्षेत्र रहेको तथ्यांक उपलब्ध छ भने नदीनालाले ओगटेको क्षेत्र चरी चरन १५.०७ प्रतिशत रहेको,कृषि योग्य जमिन खेतबारी ३०.९६ प्रतिशत रहेको देखीन्छ । विभिन्न सामुदायिक वन तथा सरकारी वन समेतको सीमाना कागजमा मात्र सीमित भएको र जमिनमा यकीन नहुँदा वनहरूबीच सीमा विवाद रहेको छ तथा सरकारी वन क्षेत्र निरन्तर रुपमा अतिक्रमित हुँदै गएका छन् । हरेक वर्षजसो डढेलोबाट वन र जैविक विविधताको क्षति हुन गरेको छ तर वन डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक आधुनिक उपकरण, औजार, सीप तथा पालिकास्तरीय कार्ययोजना समेतको अभाव रहेको छ ।

ग)उद्धेश्य

वैज्ञानिक वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन र वन पैदावरको अधिकतम उपयोगबाट नागरिकको आम्दानी बढाउने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
वनको संचिती दर (वर्ग कि.मि/हेक्टर)	हेक्टर	६८०	६८१	६८२
गा.पा.को कुलक्षेत्रफल बनक्षेत्रफल	हेक्टर	५,६७७.५६	५,६७७.५६	५,६७७.५६
सरकारी तथा संरक्षित बन क्षेत्रफल	हेक्टर	१८४७.२३	१८४७.२३	१८४७.२३
व्यवस्थित सामुदायिक वन तथा कबुलियती वन क्षेत्र	हेक्टर	३८३०.३३	३८३२	३८३२
सामुदायिकवनहरु	वटा	५०	५१	५१

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
कबुलियत बन	वटा	१७	१७	१७
निजीवन क्षेत्र	हेक्टर	१	३	३
वृक्षारोपण क्षेत्र	हेक्टर	०	१	२
आयमूलक कार्य संचालित वन क्षेत्र	हेक्टर	१७	१९	२२
गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको व्यवसायिक खेती गरिएको अद्यावधिक क्षेत्रफल (टिमुर, अल्लो, निगालो, लोक्तो)	हेक्टर	२	३	४
पानीको मुहानमा वृक्षारोपण (बैंस, उत्तीस)	संख्या	११	१३	१६
जैविक पानी पोखरी	संख्या	१	१	१
सिम्सार क्षेत्र (संरक्षण)	संख्या	२	२	२

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- वन, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- गैरकाष्ठ वनपैदावार एवं बहुमूल्य जडीबुटीमा आधारित उद्योग, व्यवसायको विकास विस्तार प्रवर्द्धन गर्ने ।
- बहुमूल्य जडीवुटीहरुको प्रसोधन गरी निकासी गर्ने ।
- बहुमूल्य जडीवुटीको अध्ययन अनुसंधान गरी पार्श्वचित्र तयार गर्ने र तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने ।
- दिगोपन व्यवस्थापनका लागि नर्सरी स्थापना गर्ने ।
- मिचाहाप्रजातिको नियन्त्रण गर्ने ।
- वृक्षारोपण, झाडी सफाई, अग्निरेखा निर्माण गर्ने ।
- सवै वनहरुमा रिर्चाज पोखरी निर्माण गर्ने ।
- सवै सामुदायिक तथा कवुलियती वन उपभोक्ता समितिको कार्यालय भवन निर्माण गरी आवश्यक भौतिक सामग्री व्यवस्था गर्ने ।
- वन पैदावारहरुको बैज्ञानिक ढंगले संकलन, प्रसोधन केन्द्र तथा बजारको व्यवस्थापन गर्ने ।
- वैकल्पिक उर्जा (ब्रिकेट) कोइला उत्पादन गर्ने ।
- जैविक विविधताको अध्ययन गरी प्रोत्साहन तथा होमस्टे व्यवस्था गर्ने ।
- वनमा आधारित सहकारी संस्थालाई जोडदिने ।
- चरीचरण क्षेत्र विकास तथा नियन्त्रण गर्नका लागि तारजाली तथा घेरावार गर्ने ।
- चोरी निकासी कार्यलाई न्यूनीकरण गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने ।
- बाँकी रहेका सरकारी वनलाई सामुदायिक तथा कवुलियती बनाउने ।

- जलवायु परिवर्तन तथा अनुकुलनका लागि कार्यक्रम गर्ने ।
- सामुदायिक वनको आवश्यकता अनुसार (EIA) / (IEE) गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- वनपैदावार उत्पादन, प्रशोधन तथा वजारीकरण सहयोग कार्यक्रम
- सामुदायिक तथा कवुलिती वन उपभोक्ता क्षमता विकास कार्यक्रम
- वन पैदावार उत्पादन, प्रशोधन तथा वजारीकरण सहयोग कार्यक्रम ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम ।
- चरणक्षेत्र विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम ।
- वन सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम ।

७.३.२ भू-तथा जलाधार व्यवस्थापन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा जम्मा ५,६७७.५६ हेक्टर क्षेत्रफलमा बनक्षेत्र फैलिएर रहेको छ । हेक्टर वन क्षेत्रले ओगटेको छ ।यस गाउँपालिकाभित्र ५वटा खोलाखोल्सा नदीहरु रहेकाछन् जसका कारण सिंचाई सुविधा विस्तारमा टेवा पुगेको छ । लोहोरे खोला,मटेलाखोला,हनेटाखोला,पराजुलीखोला आदि यस गाउँपालिका आसपासमा रहेका प्रमुख खोला तथा नदीहरु हुन् । जैविक विविधताको दृष्टिकोणले समेत धनी क्षेत्र रहेको हुँदा पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय समुदायलाई भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा थप जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ । जलउपयोग गुरुयोजना निमार्ण भएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

भू-संरक्षणका लागि पर्याप्त बजेट आवश्यक पर्ने र सोअनुसार स्रोत उपलब्ध नभएको हुँदा आवश्यक सबै ठाउँमा भूसंरक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था रहेको छैन । भूउपयोग योजना निमार्ण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ ।

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको छुट्टै जलाधार व्यवस्थापन योजना र कार्यक्रम रहेको छैन र जमिन र जलाधार क्षेत्रको वैज्ञानिक तथा दीगो संरक्षण सुनिश्चित हुन सकेको छैन ।

ग)उद्धेश्य

भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन गरी वृक्षारोपण, भू क्षयको न्यूनीकरण र पानीका श्रोतहरुको संरक्षणगर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
संरक्षित खेतबारी तथा कृषियोग्य जमिनको क्षेत्रफल (**हे**)	हेक्टर	३२५७	३६००	४२००
नदी नियन्त्रण र बाट संरक्षित जमिन	हेक्टर	५	२५	५५
नदी नियन्त्रण लम्बाई मटेलाखोला	कि.मी	२५	२७	३५
बाधँ, चेकड्याम	कि.मी	१	२	३
उपचार गरिएको/ संरक्षित गल्छी र पहिरो	संख्या	१२	२२	४२
संरक्षित भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	हेक्टर	०	५	५
संरक्षित र व्यवस्थित ताल तर्लैया र सिमसार क्षेत्र	हेक्टर	२	२	२
वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधिप्रयोग संरचनाको लम्बाई	कि.मी	०	१०	१५
व्यवस्थित संरक्षण तथा पोखरी	संख्या	०	७	१४
खेती योग्य भिरालो जग्गा सुधार (गरा सुधार)	स्थान	०	२	५
भुमि व्यवस्थापन सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था	वटा	०	१	३
बायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रयोगका लागि नीति बनाउनु (सडक, पहिरो गएको ठाउँमा)		०	१	१

***श्रोत:**आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- सार्वजनिक जग्गाहरु पहिचान गरी एक वडा एक सार्वजनिक क्षेत्र निर्माण गर्ने ।
- भू तथा जलाधार संरक्षणसम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने।
- अति जोखिम क्षेत्रका बस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गर्ने ।
- खोला खोल्सामा तार जाली र नदी खोलामा तटबन्धन निर्माण गर्ने ।
- भू उपयोगको नीतितर्जुमा गर्ने ।
- सडक निर्माण गर्दा बायोईन्जिनियरिङ प्रविधि अपनाउने ।
- पानीका श्रोत तथा मुहानहरु मर्मत, संभार, संरक्षण पहिचान लागि अध्ययन गरी श्रोत उपयोग गर्ने ।
- विद्यमान पानीका श्रोतहरुको मर्मत, संभार, संरक्षण गर्ने ।
- नयाँ सिमसार क्षेत्र, पोखरी, तालतलैयाहरुको सम्भाव्यता अध्ययन पहिचान गरी निर्माण गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- सुरक्षित वस्ती विकास कार्यक्रम
- जलश्रोत, सिमसार क्षेत्र तथा सार्वजनिक जमीन पहिचान, संरक्षण तथा विकास कार्यक्रम

- नदी तटवन्ध निर्माण कार्यक्रम ।
- जलाधार संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम।
- पानीका श्रोतहरुको मर्मत, संभार, संरक्षण कार्यक्रम संचालन ।

७.३.३ वातावरण तथा स्वच्छता

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

डुङ्गेश्वर गायँपालीकामा अव्यवस्थित भू-उपयोग तथा अनियन्त्रित भौतिक पूर्वाधार विकासमा बृद्धि, प्राकृतिक श्रोतहरूको अनियन्त्रित दोहन, वन वातावरण सम्बन्धी एकीकृत योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र सोको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुन नसक्नु नितिगत निर्णय तथा ऐन निएम तयारी नहुनु लगायतका कारणले वन क्षेत्रमाथि चाप बढनगई वातावरण तथा स्वच्छतामा समेत असर परेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा २ स्थानलाई मनोरञ्जनस्थल, पार्क वा हरित क्षेत्रको रुपमा लिन सकिने अवस्था विद्यमान छ यद्यपी ति स्थानहरुको उचित संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्न भने बाँकी नै रहेको छ । वन तथा वातावरण र सम्बन्धित सम्पदाप्रति स्थानीय नागरिकमा जिम्मेवारीबोध तथा जवाफदेहिताको बृद्धि गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ । गाउँपालिका तथा स्थानीय नागरिकहरूमा ज्ञान, सीप र संयन्त्रको कमी रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

कृषि क्षेत्रमा रासायनिक मलको प्रयोग सिफारिश गरिएको परिणामअनुसार हुन नसक्दा एकातिर उत्पादन र उत्पादकत्व अपेक्षा अनुरुप हुन सकेको छैन भने अर्कातिर माटोको गुणस्तर खस्किरहेको छ । ग्रामीण क्षेत्रमा प्लाष्टिक तथा प्लाष्टिकजन्य पदार्थहरुको विसर्जन व्यवस्थित हुन नसक्दा र बजारीकरण हुँदै गएका क्षेत्रहरुमा प्लाष्टिक तथा प्लाष्टिकजन्य पदार्थहरुलगायत संस्थागत रुपमा (स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, कार्यालयहरु आदि) बाट दैनिक उत्सर्जन हुने फोहोरको उचित व्यवस्थापन हुन सकेको छैन र कतिपय अवस्थामा नदी/खोलामा लगेर फाल्ने प्रवृत्ति रहेको छ ॥

ग)उद्धेश्य

हरियाली क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन तथा फोहोरमैलाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
मनोरञ्जन स्थल, पार्क र हरित क्षेत्र	संख्या	२	४	६
परम्परागत उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	३०४४	३०४४	३०४४
नियमित सरसफाइको अभ्यास गर्नै घरधुरी	संख्या	१५००	२२००	३०४४
घर भित्रको धुवाँ मुक्त घरधुरी	प्रतिशत	९१.५९	९५.५९	१००

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
स्थानीय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना तर्जुमा	ओटा	०	८	८
फुलवारी भएका घरधुरी	संख्या	९०	१००	१५०
वातावरण मैत्री पूर्ण सरसफाई घरधुरी	संख्या	३५०	६००	२००
ध्वनी प्रदुषण रहित वातावरणका लागि नीति नियम	ओटा	०	१	१
सुधारिएको भकारो/बाखाको खोर भएका घरधुरी	संख्या	७०२	१२०२	१६०२
अर्गानिक खेतीपाति गर्ने कृषक घरधुरी	संख्या	१००	२००	३००

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन योजना सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- शौचालय नभएका घरहरुमा शौचालय निर्माण गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- वातावरण संरक्षण एवं फोहोरमैला सम्बन्धीनीति तर्जुमा गरी कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्ने ।
- महिला संजाल, आमा समूह बाल क्लव,युवाकलब मार्फत वातावरण संरक्षण अभियान संचालन गर्ने
- गाउँ कार्यपालिकामा वातावरण संरक्षण शाखा स्थापना गर्ने ।
- फोहोर प्रसोधन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- बायोग्यास प्रवर्द्धन गर्ने ।
- बांकीरहेका घरहरुमा सुधारिएको चुलो निर्माण गर्ने ।
- सडकको दाँयावाँया वृक्षारोपण गर्ने ।
- सार्वजनिकधाराबाट निस्कने फोहोर पानीको व्यवस्थापनर सिँचाईमा उपयाोग गर्ने ।
- वातावरण व्यवस्थापनएवं फोहोरमैला सम्बन्धिनितितर्जुमा गरी कार्यक्रमकार्यन्वयन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- घरायसी फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम ।
- घरभित्रको धुवाँमुक्त घरधुरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- वातावरण संरक्षण प्रवर्द्धनकार्यक्रम ।
- सरसफाई पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन नीति तर्जुमा ।

७.३.४ विपद व्यवस्थापन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

संघीयताको कार्यान्वयनसँगै स्थानीय तहमा आफ्नै तथा नियमित स्रोतहरुसहितको स्थानीय तहहरु कार्यान्वयन भइरहेको परिप्रेक्ष्यमा गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापनमा स्थानीय आवश्यकता तथा परिवेशअनुरुप विपद् व्यवस्थापन योजनाहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने तथा विपद् व्यवस्थापनलाई समग्र विकास प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गर्ने अवसर समेत प्राप्त भएको छ । नेपालमा भएको वि.सं.२०७२ को भूकम्पपछि भूकम्प प्रतिरोधी घरहरुको निर्माण भएको हुँदा भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले सोभन्दा अगाडिको तुलनामा गाउँपालिकाका वस्तीहरु बढी सुरक्षित भएको आँकलन गर्न सकिन्छ । प्राथमिक उपचारका लागि स्थानीय स्वयम्सेविकाहरु तथा स्वास्थ्यकर्मीको उपलब्धता रहेको छ । स्थानीय समुदायमा विपद् व्यवस्थापनका लागि परम्परागत ज्ञान, सीप रहेको छ । विद्यमान विपद् व्यवस्थापन समितिहरुको क्षमता विकास गर्दै स्थानीय समुदायलाई पहिलेभन्दा बढी उत्थानशील बनाउन सकिने आधार तयार भएको छ । आपत्कालीन प्रतिकार्यको लागि सामुहिक आश्रयस्थल निर्माण गर्न पर्याप्त खाली जमिन रहेको छ । । साथै विपद व्यबस्थापनका लागी उदार सामाग्रीहरु तथा कोषको पनि स्थापना भएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका मूख्य प्रकोपहरुमा पहिरो, बाढी, भूकम्प, वन डढेलो, खडेरी, रोगकीरा, असिना, हुरी बतास रहेका छन् । भूमिको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक रुपमा उपयोग हुन नसक्दा विकासका प्रयासहरू दीगो नहुने जोखिम रहेको छ । विभिन्न स्थानमा नांगाडाँडा रहेका हुँदा भूस्खलनको जोखिम रहेको छ । जलवायु परिवर्तनजन्य जोखिम उच्च भए पनि विपद् प्रतिरोधी कृषि बालीहरूको विस्तार हुन सकेको छैन । विगत केही दशकदेखि विश्वभरी नै जलवायुजन्य र अन्य विपद्हरु बढ्दै गएका छन् । बढ्दै गएको विपद्को आवृत्ति, प्रवृत्ति र सघनता अनुरुप स्थानीय तह तथा स्थानीय समुदायसँग आकस्मिक प्रतिकार्यको क्षमता र विपद् पूर्वतयारी योजना तयारी नहुनु जस्ता पक्षहरु चुनौतीको रुपमा रहेका छन ।

ग)उद्धेश्य

विपद जोखिमलाई पूर्वतयारी योजना निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकुलन नियुनिकरण भएको हुने।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
वस्ती अयोग्य स्थानमा बसोबास गरेका परिवार	संख्या	३००	२००	१००
विपदबाट भएको वार्षिक क्षती (जग्गा, संरचना, बालीनाली, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु.	५५००००	४५००००	३५००००
खुल्ला क्षेत्र र स्थान	संख्या	२६	२७	२८

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
विपद् व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	जना	५०	१००	१५०
विपद् वयवस्थापन स्थानीय कोष (हजारमा)	रु.	३००	५००	१०००
विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्थाहरु	संख्या	२	३	४
स्थानीय विपद् पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना	संख्या	१	१	१
वर्षा मापन कन्द्र स्थापना	संख्या	०	०	१
पुर्व सुचना प्रणाली स्थापना (मोवाइल म्यासेजीङ)	संख्या	०	१	१
खोज तथा उदार व्यवस्थापन सामग्री	संख्या	१०	२०	४०
आपतकालीन संचालन केन्द्र स्थापना तथा संचालन	संख्या	०	३	६

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने । आपतकालिन उद्धारका लागि जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।
- आपतकालिन उद्धारका लागि आवश्यक सामग्री (उपकरण) खरिद गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण तथा अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- विपद व्यवस्थापन कोष ब्यबस्थापन र प्रयोग निति तयार गर्ने ।
- विपद जोखिम क्षेत्रको पहिचान, जोखिम क्षेत्रहरुको नक्सांङ्गन, विपदपूर्व संकेत उपकरण जडान गर्ने ।
- चट्याङ जोखिम क्षेत्रमा अर्थिङ गर्ने ।
- एम्बुलेन्स परिचालन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- सुरक्षित क्वारेन्टेन को ब्यबस्थापन गर्ने ।
- विपद जोखिम क्षेत्र नक्सांकन पहिचान र विपद पूर्व सूचना उपकरण जडान कार्यक्रम ।
- आपतकालीन उद्धारका साधन, सामग्री व्यवस्थापन तथा उद्धारकर्मी क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम ।
- विपद व्यवस्थापन कोष परिचालन ।
- प्राकृतिक विपद् न्यूनीकरण सचेतना कार्यक्रम

परिच्छेद ८

सुशासन तथा संस्थागत विकास

८.१ पृष्ठभूमि

संघीय सरकारले कानुनी शासनको मूल्य तथा मान्यता अनुरूप नागरिक संलग्नता, जवाफदेहिता, पारदर्शिता र भ्रष्टाचारमुक्त अवस्थाको सिर्जना र सञ्चालित विकास कार्यतथा प्रवाहित सेवाको प्रभावकारिता अभिबृद्धि गरी विकास कार्यलाई नतिजामुखी बनाउन जोड दिएको छ । **"समावेशी दिगो विकासका पुर्वाधार, समृद्ध सुन्दर डुङ्गेश्वर गाउंपालीका को आधार"** भन्ने नारा लाई मध्यनजर गरी यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको परिणाममुखी विकास तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाह, स्थानीय शासनको प्रभावकारी सञ्चालनको लागि संस्थागत क्षमता विकास तथा सुशासनको आवश्यकता पर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले सम्पादन गर्ने सम्पूर्ण गतिविधि तथा सेवालाई सरल,सुव्यस्थित, सेवाग्राहीमैत्री र जवाफदेही बनाई स्थानीय निकायलाई नागरिकप्रति उत्तरदायी बनाउनुपर्ने अपेक्षा गरेको छ । यसको अर्थ स्थानीय शासनको संस्थागत विकास तथा सुशासनबाट मात्र विकास गतिविधि तथा सेवा प्रवाहबाट अपेक्षित नतिजाहासिल गर्न सकिन्छ । आवधिक गाउँ विकास योजना आफैंमा संस्थागत विकास तथा सुशासनको एकप्रमुख रणनीति भएको कारण संस्थागत क्षमता विकास र सुशासनलाई यस भित्रको प्रमुख साधन तथा माध्यमको रूपमा लिइएको छ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानमा भएको प्रावधान अनुसार राज्यको पुनःसंरचना पश्चात् निर्वाचनबाट गठन भएको गाउँपालिकाको संस्थागत विकास प्रयासको शुरुवातभएको छ । गाउँपालिकाको संगठन संरचनाको खाका निर्माण तथा जनशक्तिको व्यवस्थापन प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ । सेवा प्रवाहको केन्द्रको रूपमा रहेका वडा कार्यालयहरूको भौतिक संरचना (भवन) र जनशक्तिको व्यवस्था, गाउँपालिकाको केन्द्रीय भवन,कर्मचारी, मेसिन औजारको व्यवस्था तत्कालका प्रमुख जिम्मेवारी हुन् । हालको अवस्थामा गाउँपालिकाभित्र रहेका सरकारी, गैरसरकारी निकाय र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी,समन्वय र सहकार्य चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

८.३ सुशासन तथा संस्थागत विकासको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालीकाको आवधिक गाउँ विकास योजना अन्तर्गत सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको लागि **स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरुको कार्य सम्पादनमा अभिबृद्धिका लागी पारदर्शिता, जवाफदेहिता तथा समावेशिमूलक सहभागिता अभिवृद्धि भएको हुने तथा सार्वजनिक**

सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता बढाउने उद्धेश्य निर्धारण गरिएको छ । निर्धारित उद्धेश्यका लागि लक्ष/परिमाण सूचकहरु देहाय अनुसार हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

तालिका १०: सुशासन तथा संस्थागत विकासको उद्धेश्य सूचक
(आधार रेखा तथा आवधिक योजनाको लक्ष परिमाण)

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
प्रति व्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रु.	२१३८९	२२१३५	२५३४५
लक्षितवर्ग, सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	संख्या	४००	८००	१०००
गाउँपालिका भित्र उपलब्ध प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	१३०	२३०	३१०
गाउँपालिकामा क्रियाशिल गैसस, अगैसस, विकास साभ्फेदार	संख्या	७	५	१०
विषयगत समितिहरुको क्षमता विकास तालिम	वटा	५	३	१

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

प्रमुख रणनीतिहरु :

- संविधान प्रदत्त एकल अधिकार तथा संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम साभ्फा अधिकार क्षेत्र भित्रका बिषयमा आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि, संरचना, प्रक्रिया तथा मापदण्डहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन, नियमन र अनुगमन गर्ने । यसका साथै संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त नमूना कानूनका मस्यौदाको स्थानीय परिवेश अनुसार अनुकूलन, परिमार्जन र पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- संविधान प्रदत्त अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीको अधीनमा रही संघ र प्रदेशसंग सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी स्थानीय सरकारका रुपमा प्रदान हुने सेवाहरु सुलभ र गुणस्तरीय रुपमा प्रवाह गर्ने ।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण,जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यबस्थापन, लैंगिक सशक्तिकरण ,वित्तिय व्यबस्थापन जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई उपयुक्त रुपमा समावेश र सम्बोधन गर्न आवश्यकता अनुसारका क्षेत्रमा गैससहरुसँग सहकार्य गर्ने ।

८.३.१ सुशासन, ऐन नियम तथा जवाफदेहिता

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना दिग्दर्शनको व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति भ्फल्कने विवरण सहितको वस्तुगत विवरण तयार भई गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, तथा रणनीतिक कार्यक्रम सहितको आवधिक योजना तर्जुमासँगै अद्यावधिक गरिएको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा गाउँसभा र गाउँ कार्यपालिकाबाट ३६ वटा

विभिन्न ऐन, नियम तथा विनियम,निर्देशिका र कार्यविधि तर्जुमा भई कार्यान्वयनको अवस्थामा रहेका छन् । सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत नागरिकको समेत सहभागितामा योजना तर्जुमाको सात चरणको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटी, सार्वजनिक सुनुवाई,सामाजिक परिक्षण,नागरिक वडापत्र मार्फत सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ । बार्षिक बजेट तथा योजना तर्जुमा टोलवस्तीबाट शुरु गर्ने योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सेवाग्राही नागरिक र नागरिक समाजका प्रतिनिधिको समेत सहभागिताको व्यवस्था गरिएको छ । संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमनको कार्य हुने गरेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाले पार्श्वचित्र २०७४ तयार गरी सुचना ब्यबस्थीत गरेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

कृषि प्रसार, प्रविधि हस्तान्तरण, व्यावसायिक परामर्श सेवा, पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन, डिपिआर, डिजाइन इष्टिमेट, प्राविधिक सुपरभिजन, भएका कार्यको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यवसायिक कार्य निजी र गैसस लगायतका सेवा प्रदायक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने व्यवस्था मिलाउन नसकेको अवस्था छ । डुङ्गेश्वर गाउँपालिकामा गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र इकाईहरुमा आवश्यकता र दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ति नहुँदा सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा कठिनाई देखिएको छ । नतिजामुखी योजना तर्जुमा अभ्यासको कमी, प्राथमिकता निर्धारण, मध्यकालिन खर्च संरचना तयार नहुँदा वितरणमुखी हिसाबले आयोजना तथा कार्यक्रम धैरै संख्यामा रहेको कारण आयोजना तथा कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न सकिएको छैन । ज्ञान, सीप, ढाँचा तथा अनुभवको कमीको कारण आन्तरिक आयको शीर्षकगत अनुमान गरी राजस्व संकलन गर्न र सो अनुसारको अभिलेख राख्न नसकेको अवस्था छ । गाउँपालिकाको ध्यान राजस्व कसरी बृद्धि गर्ने भन्दा पनि खर्च गर्ने तिर बढी ध्यान गएको अवस्था विद्यमान छ । सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा गैसस, निजी क्षेत्र र समुदायको साझेदारी अपेक्षित रुपमा हुन नसक्नु चुनौतीको रुपमा देखीन्छ ।

ग)उद्धेश्य

स्थानीयतहका ऐन कानूनको निर्माणमा सामाजिक न्याय समावेशीमूलक सहभागिता जवाफदेहिता अभिबृद्धि भई सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेका ऐन, निएम, कानुन तथा नीति र कार्यबिधिहरु	संख्या	३६	४६	५५
ऐन	संख्या	१३	१८	२०
नियम तथा विनिमय	संख्या	५	७	९

निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	१५	१७	२१
नीति तथा मार्गदर्शन	संख्या	३	४	५
क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)	संख्या	१७	२५	३०
अभ्यास गरिएका सामाजिक जवाफदेहिताका औजारका प्रकार (क्षतिपूर्ति सहिको नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, समुदाय स्कोर कार्य आदि)	संख्या	७	१०	१५
स्थानीय कानुन, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरु संचार माध्यम, सुचनापाटी, अन्तरक्रिया, लखित प्रतिक्रिया, सुझाव पेटिका, सामाजिक सञ्जाल आदि	संख्या	५	९	१३
गाउँपालिका पेश भएका सरकार संचालन तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनुवाई	वटा	२५	१५	१०
पालिका स्तरका एने नियम कार्यविधि बारे गाउँसभा सदस्यहरु लाई अभीमुखीकरण	संख्या	३	४	५

श्रोतः आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६

ङ) रणनीति

- स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, तथा सो सम्बन्धी योजना, तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन तथा सुशासन जवाफदेहिता प्रवर्धन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- गाउँ सभा र गाउँ कार्यपालिकासंग सम्बन्धित सवै नीतिगत र विषयगत समितिहरुलाई पूर्णता दिने ।
- गाउँपालिकाको विधायन प्रक्रिया तथा वार्षिक बजेट तथा योजना तर्जुमा प्रक्रियाको सम्बन्धमा सवै जनप्रतिनिधिहरुमा अभिमुखीकरण गराई नियमित तालिमको व्यवस्था गर्ने
- गाउँसभाबाट सवीकृत गरिएका नीति, नियम र कार्यविधिहरुको सम्बन्धमा विभिन्न संचार माध्यमबाट सार्वजनिकिकरण गर्ने।
- न्यायिक समितिको संस्थागत क्षमता विकास गर्दै कार्यान्वयन पक्ष गतिशिल बनाउने
- गाउँपालिका र वडापालिकालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने ।
- गाउँपालिकामा जवाफदेहिता र पारदर्शितालाई अभिबृद्धि गर्न सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरु सार्वजनिक सुनुवाई, क्षतिपूर्ति सहितको बडापत्र, सामाजिक परिक्षण आदीको समय सापेक्ष अवलम्बन गर्ने ।
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन कार्यान्वयन गर्ने ।
- एफ.एम रेडियो तथा अनलाइन मिडिया संचालन पत्र पत्रिकाको प्रकाशन गर्नका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने ।
- गुनासो सुनुवाई तथा सम्बोधन प्रणाली लागू गर्ने ।
- वडाकार्यालयको भवन तथा भौतीक संरचना निमार्ण गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- आवधिक योजना कार्यन्वयन ।
- ऐन नियम तर्जुमा तथा क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- नागरिक वडा पत्रको जानकारी तथा पालनागर्न अभिमुखीकरण कार्यक्रम ।
- सामाजिक जवाफदेहीता औजारहरुको प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- स्वीकृत कानूनको संचार माध्यमबाट प्रचार प्रसार ।
- ऐन नियमको पुर्णपालना मापन ।

८.३.२ संस्थागत संरचना तथा मानव संसाधन विकास

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस डुङ्गेश्वर पूर्वाधारका हिसावले गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवनको DPR तयार भैसकेको छ । विद्युतिय उपकरणहरुको प्रयोगमा संचालन हुनुका साथै अन्य संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण हुँदै गईरहेको छ । गाउँपालिकामा ६० जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् । गाउँ कार्यपालिकाले ६ वटा विषयगत समितिको व्यवस्था गरी ती विषयगत समितिको क्रियाशीलता क्रमशः बृद्धि भएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिकामा आबश्यक दरवन्दी अनुसार कर्मचारी नियुक्त तथा पदपुर्ति नहुनु, गाउँपालीका तथा वडा कार्यालयहरुमा प्रशासनीक भवन तथा आवश्यक सुविधा उपलव्ध नहुनु एवं गाउँ सभासंग सम्बन्धित समितिहरु गठन नहुनु मूख्य समस्याको रुपमा रहेका छन् । यसैगरी जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन कमहुनु पनि समस्याको रुपमा देखा परेको छ ।

ग)उद्धेश्य

गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरुको संस्थागत संरचनाको विकास भई कार्यकुशलता तथा क्षमतामा अभिबृद्धि र सेवा प्रवाहमा सुभार गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
गाउँपालिकामा कार्यरत मानव संसाधन	संख्या	६०	९०	११०
गाउँपालिकाबाट प्रवाहित सेवा तथा सुविधा	प्रकार	६	७	८
गाउँपालिका तथा वडा कार्यलय भवन (हाल भएको)	संख्या	३	५	७
सेवा सुचारु सेवा तथा श्रोत केन्द्र (स्वास्थ्य, कृषि, पशु सेवा, शिक्षा, सूचना)	संख्या	६	१०	१३

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
गाउँपालिकामा संचालित संघीय र प्रदेश आयोजना तथा कार्यक्रम एवं इकाई	संख्या	३	७	११
संचालित स्थानीय शासन, योजना तर्जुमा तथा सेवाप्रवाह सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	विषय क्षेत्र	१२	२०	२५
क्षमता विकास र जवाफदेहिता अभिवृद्धि कार्यमा सहभागी जनप्रतिनिधि र नागरिक समाज	जना	३५०	६५०	८५०
स्थायी प्रहरी चौकी	वटा	३	४	६
नागरिक वडा पत्र गाउँपालिका, वडा स्तरमा गुनासो पेटिका, सुझाव	संख्या	१	७	७
सुचना अधिकारीको फोटो सहितको कर्मचारी व्यवस्था मो.न.सहित	संख्या	१	६	६
कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम विषयगत (वार्षिक)	पटक	५	७	९

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- गाउँपालीकाको सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन सामाजिक जवाफदेहीताका औजारहरु जस्तै सार्वजनिक परिक्षण, सामाजि परिक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा संचालन गर्ने
- गापा तथा सवै वडाहरुमा सुविधा सम्पन्न प्रशासनीक भवन निर्माण गर्ने ।
- स्थानीय सेवाको ब्यबस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, सेवा शर्त तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने ।
- गाउँपालिकाबाट सम्पादन गरिने कार्यलाई मितब्ययी, प्रभावकारी, नियमित र कार्यदक्षतापूर्ण बनाउन आआफनो कामको प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- विषयगत समितिहरुको कार्यविधी बनाई परिचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाभित्र दरबन्दी अनुसार करारबाट कर्मचारी पदपूर्ति गर्ने ।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशिलता नीति लागू गर्ने ।
- स्थानीय शासन, योजना तर्जुमा तथा सेवा प्रवाहमा क्षमता विकास कार्यक्रम गर्ने ।
- लक्षित समूह कार्यक्रम माग र आवशयकताअनुसार प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्ने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- मापदण्ड अनुसारको भवन निमार्णका लागी स्रोत ब्यबस्थापन
- मानवशंसाधन (जनशक्ति) व्यवस्थापन कार्यक्रम ।

- विषयगत समिति क्षमता विकास कार्यक्रम
- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता विकास कार्यक्रम।
- प्रभावकारी अनुगमन संयान्त्र परिचालन

८.३.३ वित्तीय श्रोत परिचालन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको वार्षिक बजेट रु. ३० करोडको ३९ लाख ६७ हजार रहेको छ भने यस गाउँपालिकाको आन्तरिक आय मात्र रु. १४ लाख ६१ अजार रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा विविध क्षेत्रको विकासका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी प्रयासको शुरआत भएको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा नहुनु, सार्वजनिक निजी साझेदारीको लागि स्पष्ट कार्यविधि नहुनु मूख्य समस्याको रुपमा रहेको छ । यसैगरी कम्प्यूटर लेखा प्रणाली कमजोर रहनु र, वडा कार्यालयहरु कम्प्यूटर संजालमा कमहुनु , लैगिक उत्तरदायी बजेट नहुनु तथा सार्वजनिक खरिद नियमावलीको मापदण्ड अनुसार काम नहुनु मूख्य चुनौतीको रुपमा रहेकाछन् ।

ग)उद्धेश्य

गाउँपालिकाको आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतको पहिचान गरी उद्धेश्यमूलक ढंगले परिचालन गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
गाउँपालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय रकम (हजारमा)	रु.	१४५०	३०००	३७९०
संघीय सरकारबाट राजस्व बाँडफाँड प्राप्त रकम (हजारमा)	रु.	४९७०२	५९५००	७५५००
प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँड बाट प्राप्त रकम (हजारमा)	रु.	११०००	१५०००	२१०००
गाउँपालिकाको कुल वार्षिक बजेट (हजारमा)	रु.	३०००००	४०००००	५०००००
गाउँपालिकाको वार्षिक वास्तविक खर्च रकम (प्रतिशत)	प्रतिशत	९०	९६	१००
गेसस, अगैसस, विकासबाट संचालित आयोजना/ कार्यक्रमबाट लगानी रकम (हजारमा)	रु.	६०००	२५०००	७५०००
निजी क्षेत्रको लगानी (हजारमा)	रु.	०	५०००	१२०००

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) **रणनीति**

- साझेदारी निति लाई प्रभावकारी बनाई प्रदेश सरकार र संघिय सरकारबाट लगानीको लागि आवश्यक पहल र पैरवी गर्ने ।
- गाउँपालिकाको लेखा प्रणाली कम्प्यूटराइज गर्ने ।
- वित्तीय जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अबलम्बन गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने,
- संघीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही वित्तीय श्रोत परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गर्ने ।
- सबै कार्यलय शाखा तथा वडाहरू विद्युतीय सुशासनमा आबद्ध गरी दैनिक कामकाज विद्युतीय सुशासनका माध्यमबाट गर्ने,
- सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्य नीति तयार गरी निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति लागू गर्ने ।
- सार्वजनिक खरिद प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउने ।
- सबै वडामा कर सचेतना कार्यक्रम नियमित संचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकामा कार्यरत सवै गैसस अगैससहरुलाई वार्षिक कार्यक्रममा समाहित गर्ने ।
- राजश्व सुधार कार्ययोजना बनाई लागू गर्ने ।
- मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरी प्रदेश सरकार र संघिय सरकारबाट लगानीको लागि आवश्यक पहल र पैरवी गर्ने ।

च) **प्रमुख कार्यक्रम**

- राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी र अद्यावधिक ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्यनीति तर्जुमा ।
- साझेदारी निति लाई प्रभावकारी कार्यक्रम ।
- राजश्व, दस्तुर तथा शूल्क सम्वन्धी परामर्श कार्यक्रम ।
- संस्थागत क्षमता तथा कर सचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम।
- मध्यकालिन खर्च संरचना तयारी ।

८.३.४ योजना व्यवस्थापन

क) संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम एवं वार्षिक प्रगति विवरण प्रकाशन हुनु सकारात्मकपक्षको रुपमा रहेको छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको राजपत्र प्रकाशन,पार्श्वचित्र निमार्ण हनुका साथै आवधिक योजना बन्ने तयारी चरणमा रहेको छ । संचालित योजनाहरुको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन हुने गरेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

यस गाउँपालिकामा वार्षिक योजना तर्जुमा प्रणालीबारे सवैलाई जानकारी नहुनु, उपभोक्ता समितिको क्षमता अभिबृद्धिका कार्यक्रमहरु संचालन नहुनु र योजना तर्जुमाका लागि क्षमता विकास नहुनु, क्षेत्रगत गुरुयोजना नबन्नु, मूख्य समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ ।

ग)उद्धेश्य

गाउँपालिकाले अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, प्रणालीको उपयुक्त औजारको प्रयोग गरी समावेशी र नतिजामुखी विकास गर्ने ।

घ) सूचक तथा लक्ष परिमाण

सूचक	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
		आ:व. ०७५/०७६ सम्मको अवस्था)	०७८/७९	०८०/८१
खण्डीकृत विषयगत तथा श्रोतनक्शा सहित वस्तुगत विवरण तयारी तथा अद्यावधिक	भए/नभएको	भएको	भएको	भएको
स्थानीय गौरवका आयोजनाहरुको सूची	संख्या	२५	३५	४५
तर्जुमा भएका विषयगत रणनीतिक योजना (विषय)	क्षेत्र	१	३	४
वार्षिक योजनामा आर्थिक विकास तथा आयमुलक क्षेत्रमा लगानी अनुपात	प्रतिशत	४०	६०	७०
कुल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यन्वयन भएका आयोजनाको अनुपात	प्रतिशत	७०	८०	९०
समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रमको अनुपात	प्रतिशत	९७	९८	९९
आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, वार्षिक)	पटक	३	३	३
गाउँपालिकाबाट प्रकाशित दस्तावेज र प्रतिवेदन	संख्या	६	३	२
सहभागितामूलक योजना तर्जूमा तथा अनुगमन प्रक्रियामा लक्षितवर्ग/समुदायको प्रतिनिधित्व (महिला, दलित, जनजाति र बालबालिका)	प्रतिशत	३३	४५	५१
राजस्व सुधार कार्ययोजना निमार्ण गर्ने	वटा	०	१	१

***श्रोत:**आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

ङ) रणनीति

- वार्षिक योजना तर्जुमा प्रणालीको बारेमा सवै सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- आवधिक योजना आधारित भएर वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने ।

- साझेदारहरुसँग सहकार्य गरी कृषिगुरुयोजना, गाउँउद्यमबिकास योजना, खानेपानीतथा सिंचाई र सडक गुरुयोजना तयार गर्ने ।
- वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम प्रकाशन गरी वितरण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको समग्र योजना प्रणाली र व्यवस्थापनलाई सहभागीतामूलक, समावेशीमूलक, यथार्थपरक, पारदर्शी एवं विश्वसनीय बनाउने ।
- सामाजिक समावेशीकरण निति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- गैरसरकारी संस्था समन्वय समिति गठन गरी क्रियाशिल गराउने ।

च) प्रमुख कार्यक्रम

- कृषि गुरुयोजना,सिचाई तथा खानेपानीगुरुयोजना, स्थानीय अनुकुलन योजना र सडक गुरुयोजना निर्माण ।
- योजना कार्यान्वयन क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- अनुगमन तथा समिक्षा कार्यक्रम ।
- वार्षिक योजना तथा गुरुयोजना तर्जुमा अभिमुखिकरण कार्यक्रम।
- वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम प्रकाशन गरी वितरण गर्ने ।

परिच्छेद ९

वित्तीय व्यवस्थापन योजना

९.१ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारको लगानी समेत प्रक्षेपण गरी योजनाको लागि उपलब्ध अनुमानित स्रोतमा समावेश गरिएको छ । आवधिक योजना अनुसार तर्जुमा गरिएको कार्यान्वयन तथा लगानी योजनामा गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोत तथा राजस्व बाँडफाँडको रकम, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, गैसस तथा समुदायमा आधारित सस्था र समुदाय एवं निजी क्षेत्र,। योजनाको लागि संभाव्य श्रोत तथा सोको प्रक्षेपण देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ११: प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/बार्षिक बजेट

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका आवधिक योजना (२०७६।७७ – २०८०।८१) सम्मा
आगमी पांच बर्षका लागी बजेटको आय प्रक्षेपण

आयको श्रोत	आधार वर्ष ०७५।०७६	आ.व. ०७६।०७७	आ.व. ०७७।०७८	आ.व. ०७८।०७९	आ.व. ०७९।०८०	आ.व. ०८०।०८१
आन्तरिक आम्दानी तथा गत को अ.ल्या.	१४५०६३४.९०	१३७४८०००	१५१२२८००	१६६३५०८०	१८२९८५८८	२०१२८४४७
संघिय सरकारको समानीकरण अनुदान	६६३०००००.००	७६६०००००	८४२६००००	९२६८६०००	१०१९५४६००	११२१५००६०
प्रदेश सरकारको समानीकरण अनुदान	४९१६०००.००	१००४००००	११०४४०००	१२१४८४००	१३३६३२४०	१४६९९५६४
संघिय सशर्त अनुदान	१११८७७१२०.९७	१११९०००००	१२२२१००००	१३४४३१०००	१४७८७४१००	१६२६६१५१०
संघिय राजस्व बाडफाँट	४९७०२०००.००	५८५०००००	६४३५००००	७०७८५०००	७७८६३५००	८५६४९८५०
प्रदेश शशत्र अनुदान	०	६००००००	६६०००००	७२६००००	७९८६०००	८७८४६००
संघिय समपुरक अनुदान	६०५८०७५	५००००००	५५०००००	६०५००००	६६५५०००	७३२०५००
प्रदेश समपुरक अनुदान	१००४६०००.००	१२००००००	१३२०००००	१४५२००००	१५९७२०००	१७५६९२००
प्रदेश बिशेष अनुदान	११००००००.००	३००००००	३३०००००	३६३००००	३९९३०००	४३९२३००
वहुक्षेत्रिय पोषण कार्यक्रम	१२३८०००.००	१५३८०००	१६९१८००	१८६०९८०	२०४७०७८	२२५१७८६
गरिवसंग विश्वेश्वर	३९४०००.००	४९५०००	५४४५००	५९८९५०	६५८८४५	७२४७३०
प्रदेह राजस्व वाडफाँट कार्यक्रम	०	४९५०००	५४४५००	५९८९५०	६५८८४५	७२४७३०
सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	२६९३८०००.००	४५१९८०००	४९७१७८००	५४६८९५८०	६०१५८५३८	६६१७४३९२
स्थानिय पूर्वाधार बिकास साझेदारी कार्यक्रम	४००००००.००	७९६८३९१	८७६५२३०	९६४१७५३	१०६०५९२८	११६६६५२१

आयको श्रोत	आधार वर्ष ०७५।०७६	आ.व. ०७६।०७७	आ.व. ०७७।०७८	आ.व. ०७८।०७९	आ.व. ०७९।०८०	आ.व. ०८०।०८१
पुर्वाधार क्षेत्र विकास विषेश कार्यक्रम	६५००००.००	१५०१२०००	१६५१३२००	१८१६४५२०	१९९८०९७२	२१९७९०६९
साना सिचाँई कार्यक्रम	५८२००००.००	०	०	०	०	०
स्थानिय तह क्षामता विकास कार्यक्रम	३०५०००.००	०	०	०	०	०
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३५१६०००.००	०	०	०	०	०
शिक्षा सम्बन्धि कार्यक्रम	१२५००००.००	०	०	०	०	०
गरिब घरपरिवार तथा परिचयपत्र बितरण	११८६०००	०	०	०	०	०
सडक बोर्ड नेपाल	१००००००	१००००००	११०००००	१२१००००	१३३१०००	१४६४१००
जम्मा	**३०३९६७२९३.२९**	**३६७६९४३९१**	**४०४४६३८३०**	**४४४९१०२१३**	**४८९४०१२३४**	**५३८३४१३५८**

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका आवधिक योजना (२०७६।७७ – २०८०।८१) सम्म
आगमी पांच बर्षका लागी बजेटको ब्यय प्रक्षेपण

आयको श्रोत	आधार वर्ष ०७५।७६	आ.व. ०७६।७७	आ.व. ०७७।७८	आ.व. ०७८।७९	आ.व. ०७९।८०	आ.व. ०८०।८१
आन्तरिक आम्दानी तथा गत को अ.ल्या.	६७८५३७.४२	१३७४८०००	१५१२२८००	१६६३५०८०	१८२९८५८८	२०१२८४४७
संघिय सरकारको समानीकरण अनुदान	६६३०००००	७६६००००००	८४२६००००	९२६८६०००	१०१९५४६००	११२१५००६०
प्रदेश सरकारको समानीकरण अनुदान	४९१६०००	१००४००००	११०४४०००	१२१४८४००	१३३६३२४०	१४६९९५६४
संघिय सशर्त अनुदान	१०५३५५८५३.०९	१११९०००००	१२२२१००००	१३४४३१०००	१४७८७४१००	१६२६६१५१०
संघिय राजस्व वाडफाँट	४०५७५४०२	५८५०००००	६४३५००००	७०७८५०००	७७८६३५००	८५६४९८५०
प्रदेश शशत्र अनुदान	०	६००००००	६६०००००	७२६००००	७९८६०००	८७८४६००
संघिय समपुरक अनुदान	६०५८०७५.०१	५००००००	५५०००००	६०५००००	६६५५०००	७३२०५००
प्रदेश समपुरक अनुदान	५०६८०००	१२००००००	१३२०००००	१४५२००००	१५९७२०००	१७५६९२००
प्रदेश बिशेष अनुदान	०	३००००००	३३०००००	३६३००००	३९९३०००	४३९२३००
वहुक्षेत्रिय पोषण कार्यक्रम	१२३८०००	१५३८०००	१६९१८००	१८६०९८०	२०४७०७८	२२५१७८६
गरिवसंग विश्वेश्वर	३९४०००	४९५०००	५४४५००	५९८९५०	६५८८४५	७२४७३०
प्रदेह राजस्व वाडफाँट कार्यक्रम	०	४९५०००	५४४५००	५९८९५०	६५८८४५	७२४७३०
सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	२५४१२६००	४५१९८०००	४९७१७८००	५४६८९५८०	६०१५८५३८	६६१७४३९२
स्थानिय पूर्वाधार बिकास साझेदारी कार्यक्रम	४००००००	७९६८३९१	८७६५२३०	९६४१७५३	१०६०५९२८	११६६६५२१

आयको श्रोत	आधार वर्ष ०७५।७६	आ.व. ०७६।७७	आ.व. ०७७।७८	आ.व. ०७८।७९	आ.व. ०७९।८०	आ.व. ०८०।८१
पुर्वाधार क्षेत्र विकास विषेश कार्यक्रम		१५०१२०००	१६५१३२००	१८१६४५२०	१९९८०९७२	२१९७९०६९
साना सिचाँई कार्यक्रम	५६१५८७९.९३	०	०	०	०	०
झोलुंगे पुल	३०००००	०	०	०	०	०
स्थानिय तह क्षामता विकास कार्यक्रम	३०५०००	०	०	०	०	०
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३४२१८२३.२८	०	०	०	०	०
शिक्षा सम्बन्धि कार्यक्रम	१२५००००	०	०	०	०	०
गरिब घरपरिवार तथा परिचयपत्र बितरण	४७२७९१.९९	०	०	०	०	०
सडक बोर्ड नेपाल	१०००००	१००००००	११०००००	१२१००००	१३३१०००	१४६४१००
जम्मा	२७३३५६५२३.४७	३६७६९४३९१	४०४४६३८३०	४४४९१०२१३	४८९४०१२३४	५३८३४१३५८

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

९.२ विषयक्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट

आवधिक योजना अनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा ५ वर्षको कुल वजेट रु. ५३ करोड ८३ लाख ४1हजार ३५८ अनुमान गरिएको छ। जसमा स्थानीय गौरवका आयोजनाको रकम समावेश गरिएको छैन। गत आ.व. २०७५।७६ को यथार्थ आय रु. ३० करोड ३९लाख ६७ हजार २९३ रहेकोमा चालू आ.व. २०७६।७७ को अनुमानित आय रु.३६ करोड ७६लाख ९४ हजार गरिएको छ। यसरी चालू आ.व.को अनुमानित आय र सो को कम्तिमा पनि वार्षिक १० प्रतिशतका दरले आयबृद्धि हुनसक्ने आधारमा ५ वर्षको कुल अनुमानित आय गणना गर्दा गाउँपालिकाको कुल आय करीव रु ३ अर्व ४९ करोड ०३ लाख ४८ हजार १सय ९१ रुपैया हुने देखिन्छ। यसर्थ, आवधिक योजनाको प्राथमिकताका आधारमा प्रस्तावित क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी समन्वय एवं व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ

तालिका १२: विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

विषय क्षेत्र	कुल अनुमानित लागत रु.	प्रतिशत
१. आर्थिक विकास	**३१११२०२००**	८.९१
कृषि विकास	११०४८००००	३.१७
सिंचाई	९९६५००००	२.८६
पशु विकास	४३६८९००००	१.२५
उद्यम तथा व्यवसाय	२५०३५०००	०.७२
पर्यटन विकास	२८४९९०००	०.८२
बैंक तथा वित्तिय संस्था	३७६६२००	०.११

विषय क्षेत्र	कुल अनुमानित लागत रु.	प्रतिशत
२. सामाजिक विकास	**४९,७३,१६,०००**	१४.२५
शिक्षा	३३,३९,४५,०००	९.५७
स्वास्थ्य	४३०९१०००	१.२३
खानेपानी तथा सरसफाई	१०१००००००	२.८९
लक्षित वर्ग तथा समावेशीकरण	१७८४००००	०.५१
युवा तथा खेलकूद	८१००००	०.०२
कला संस्कृति	६३००००	०.०२
३. पूर्वाधार विकास	२६२१८२९९९९	७५.१२
सडक तथा यातायात	२२६५००००००	६४.८९
आवास तथा वस्ती	३१७९१९९९९	९.११
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	३७४१००००	१.०७
सूचना तथा संचार	१५०००००	०.०४
४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	**४०२६००००**	१.१५
वन तथा जैविक विविधता	५०४००००	०.१४
जलाधार तथा भुमि संरक्षण	२५२०००००	०.७२
वातावरण तथा स्वच्छता	४९८००००	०.१४
विपद व्यवस्थापन	५०४००००	०.१४
५. सुशासन तथा संस्थागत विकास	**१,९८,२१,९९२**	०.५७
ऐन, नियम तथा कार्यविधि र जवाफदेहिता	२९,९९,९९२	०.०९
संस्थागत तथा मानव संसाधन क्षमता	१,४०,००,०००	०.४०
श्रोत परिचालन	१४,७२,०००	०.०४
योजना व्यवस्थापन	१३,५०,०००	०.०४
कुल बजेट	**३,४९,०३,४८,१९१**	**१००.००**

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

तालिका १३: स्थानीय गौरवका आयोजना र अनुमानित वजेट रकम

आयोजनाको नाम	कुल अनुमानित लागत (रु. हजार)
गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण	८ करोड
राष्ट्रिय प्रसारण लाईन मार्फत विद्युत सेवा प्रदान	५ करोड
पराजुली खोला पक्की पुल	३ करोड
खाँडा खोला पक्की पुल	४ करोड
भैरी खोला पक्की पुल	३ करोड
पांकोट खोला पक्की पुल	३ करोड
वृहत सिँचाई	२ करोड

आयोजनाको नाम	कुल अनुमानित लागत (रु. हजार)
लिफ्ट सिंचाई र खानेपानी	६ करोड
कुईयाताल संरक्षण	३ करोड
गाउँपालिकाको १५ शैयाको अस्पताल पूर्वाधार निर्माण	५ करोड
वडा कार्यालयको भवन निर्माण ३ वटा	३ करोड
डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको सबै वडामा एक घर एक धारा निर्माण	११ करोड
खरको छाना मुक्त गाउँपालिका	२ करोड
सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुको भवन निर्माण ६ वटा	६ करोड
कृषि सेवा केन्द्र र पशु सेवा केन्द्र भवन निर्माण	१ करोड
केबुलकार निर्माण	१५ करोड
भ्यूटावर निर्माण	४ करोड
कोटदेवल क्याम्पस भौतिक पुर्वाधार निर्माण	४ करोड
गा.पा. स्तरीय खेल मैदान तथा कवर्ड हल निर्माण	३ करोड
औधोगिक ग्राम	५ करोड
जम्मा	**९४ करोड**

श्रोत:*आवधिक गाउँ विकास योजना कार्यशाला डुङ्गेश्वर २०७६*

९.३ श्रोत परिचालन रणनीति

आवधिक योजना अनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा ५ वर्षको कुल वजेट रु. ५३ करोड ८३ लाख ४१हजार ३५८ अनुमान गरिएको छ। जसमा स्थानीय गौरवका आयोजनाको रकम समावेश गरिएको छैन। गत आ.व. २०७५।७६ को यथार्थ आय रु. ३० करोड ३९लाख ६७ हजार २९३ रहेकोमा चालू आ.व. २०७६।७७ को अनुमानित आय रु.३६ करोड ७६लाख ९४ हजार गरिएको छ। यसरी चालू आ.व.को अनुमानित आय र सो को कम्तिमा पनि वार्षिक १० प्रतिशतका दरले आयबृद्धि हुनसक्ने आधारमा ५ वर्षको कुल अनुमानित आय गणना गर्दा गाउँपालिकाको कुल आय करीव रु ३ अर्व ४९ करोड ०३ लाख ४८ हजार १सय ९१ रुपैया हुने देखिन्छ । यसर्थ, आवधिक योजनाको प्राथमिकताका आधारमा प्रस्तावित क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी समन्वय एवं व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अनुमान गरिएकोमा नपुग श्रोत रकमको परिचालनका लागि देहाय अनुसारको रणनीति अख्तियार गरिने छ।

- संघीय र प्रदेश सरकारसँग अनुदान रकम बढाउन पैरवी गर्ने।
- आन्तरिक श्रोत (विद्युत उत्पादन, जडिबुटी, खनिज,खानी र कर,दस्तुर तथा शुल्क) दायरा र दर बढाउने।
- गैसस तथा विकास साझेदारसँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने।
- वित्तिय तथा विप्रेषण सहयोग जुटाउने।
- जनश्रम, स्थानीय स्रोत र सामग्री योगदानमा बृद्धि गर्ने।
- राजश्व कार्ययोजना निमार्ण तथा कार्यन्वयन गर्ने।

परिच्छेद १०
कार्यान्वयन योजना

१०.१ आवधिक योजना कार्यान्वयन

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दा आवधिक योजनामा आधारित भई गरिने छ । यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयक्षेत्रगत उद्धेश्य तथा कार्यक्रमलाई आधार लिईने छ । आवधिक योजनाको स्वीकृति पछि गाउँ कार्यपालिकाले सवै विषयगत समिति एवं शाखा र सवै वडा कार्यालयहरुलाई मार्गदर्शन सहित वार्षिक योजना तर्जुमा प्रयोजनका लागि पठाईनेछ । अनुमानित वजेट एवं योजना तर्जुमा मार्गदर्शनका आधारमा सहभागितात्मक प्रक्रिया मार्फत वार्षिक योजनाको तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन सुनिश्चित गरिने छ । वार्षिक रुपमा तर्जुमा गरिने कार्यक्रम तथा आयोजनाको एकीकृत योजना तथा बजेट तर्जुमाको ढाँचा ***अनुसूची १*** मा दिईएको छ ।

१०.२ मार्गदर्शन तयारी

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक वजेट, नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेखित विभिन्न विषय क्षेत्रगत कार्यक्रमहरुको संचालन/कार्यान्वयन गरिने छ । कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको कार्यान्वयन हुनुपूर्व सम्वन्धित पक्षलाई मार्गदर्शन तथा आवश्यकता अनुसार अख्तियारी समेत प्रदान गरिने छ ।

१०.३ कार्यान्वयन विधिको छनोट

स्वीकृत कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको कार्यान्वयन कार्ययोजना निर्माण गर्दा समष्टिगत लक्ष, विषयक्षेत्रगत उद्धेश्य एवं उपलब्धि सूचकसमेत उल्लेख गरी सोको उपलव्धिले पुर्‍याउन सक्ने योगदान समेत निर्धारण गरिने छ। गाउँपालिकाले सम्बन्धित कार्यान्वयन एकाइबाट चौमासिक रूपमा सोही सूचक बमोजिम प्रगति प्रतिवेदन लिने प्रणाली स्थापना गरिने छ ।योजना कार्यान्वयनमा सम्बन्धित निकाय र व्यक्तिलाई दिईने कार्य जिम्मेवारी सहित विषयगत क्षेत्र समेटी समष्टिगत कार्यान्वयन कार्य योजनासमेत तर्जुमा गर्नेछ। यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले परि लक्षित गरेको लक्ष तथा उद्धेश्य प्राप्तिका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको कार्यान्वयन वार्षिक वजेट मार्फत नै कार्यान्वयन गरिने हुँदा स्थापित विधि तथा सार्वजनिक खरिद ऐनको परिधिभित्र रही ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, करार गैरसरकारी संस्था सँगको साझेदारी मध्ये कार्यक्रमको प्रकृति हेरी कुनै प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सकिने छ । कार्यान्वयन गर्ने सबै

निकायबाट ***अनुसूची २*** बमोजिमको कार्यान्वयन योजना प्राप्त भएपछि गाउँपालिकाले एकीकृत गरी विषय क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम र लगानी देखिने गरी समष्टिगत विवरण तयार गर्नेछ ।

१०.४ अख्तियारी

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ बमोजिम आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्यक्रम र बजेट गाउँसभाबाट पारित भएपछि अध्यक्षले स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लगि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई अख्तियारी दिनुपर्दछ। प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले विषयगत शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई चौमासिक विभाजनसहितको कार्यक्रम माग गर्नुपर्नेछ। उक्त विवरणमा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमअनुसार आवश्यक परिमार्जनसहित स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि मार्गदर्शनसहित प्रमुखबाट अख्तियारी प्राप्त भएको १५ दिनभित्र सम्बन्धित विषय क्षेत्रगत शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई अख्तियारी प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

१०.५ अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा

गाउँसभाबाट स्वीकृत कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको कार्यान्वयन योजना वनाईसकेपछि संचालन गरिने क्रियाकलाप हरूको आधारमा अनुगमन योजना समेत बनाई उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठन भएको समितिबाट अनुगमन योजना स्वीकृत गराई नियमित अनुगमनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ। यसरी अनुगमन गर्दा अनुगमन सूचकको आधारमा गरी अनुगमन प्रतिवेदन नियमित रुपमा प्राप्त गर्ने परिपाटी निर्माण गरिने छ । उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा भएका अनुगमनको प्रतिवेदन गाउँ कार्यपालिकाको नियमित बैठकमा छलफल गरी योजनाको अनुगमन तथा कार्यालयको समष्टि भौतिक र वित्तीय प्रगति एवं समस्याहरूको बारेमा चौमासिक र वार्षिक समीक्षा गरिने छ ।

परिच्छेद ११

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

११.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ भएको प्रगति सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका क्षेत्रको समग्र विकासका लागि निर्धारित लक्ष, उद्धेश्य तथा अपेक्षित प्रतिफलहरु प्राप्तिमा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीले महवपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । कार्यान्वयनका दौरान आईपर्ने समस्याहरुको समस्या समाधान एवं गरिएको लगानी तथा साधनको प्रवाह आशातित ढंगबाट भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। तसर्थ गाउँपालिकाले आवधिक गाउँ विकास योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने एवं सोका लागि वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नेछ । यसरी तयार भएको कार्यान्वयन तालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यहरू समेत निर्दिष्ट गर्ने एवं सो अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनेछ ।

११.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाले तर्जुमा गर्ने वार्षिक वजेटको कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी प्राथमिकतामा खासै परेको देखिएको छैन । अनुगमन कार्यलाई सामान्य स्थलगत निरीक्षण एवं वजेट खर्चसंगको तादात्म्यतासंग मात्र जोडेर हेर्ने गरेको पाइन्छ । केही योजना तथा कार्यक्रमहरुको हकमा प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरु समेतको सहभागितामा अनुगमन हुने गरेको एवं चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको छ। तथापी स्पष्ट ढंगले कार्यतालिका तयार गरी सूचकहरूको आधारमा अनुगमन हुने गरेको भने देखिँदैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य योजना चक्र व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण कार्यको रूपमा ग्रहण गर्ने तथा यसका लागि बजेट विनियोजनसमेत हुने गरेको परिस्थिति विद्यमान छ ।

११.३ अवसर र चुनौती

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १४ बमोजिम उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति गठन गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको छ, जस अनुसार यस गाउँपालिकामा समेत उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको गठन भएको देखिन्छ। त्यस्तै, ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विकास योजनाको अनुगमन सम्बन्धी कानूनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी

व्यवस्था हुनुलाई प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने अवसरको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ। गाउँपालिकाको संस्थागत संरचना तथा मानव संसाधनको विकास पर्याप्त भइनसकेको वर्तमान अवस्थामा नियमित अनुगमन प्रभावकारी हुन सकिरहेको छैन । अनुगमन सम्बन्धी संयन्त्रहरू क्रियाशील नहुनु तथा गाउँपालिकाका विभिन्न विषयगत कार्य जिम्मेवारीहरू अनुसारका अनुगमनका सूचकहरू निर्धारण हुन नसक्नु, चुनौतीको रूपमा रहेको छ। कार्यक्रम अनुसार आयोजना चक्रको प्रत्येक चरणमा अनुगमन गरी पूर्वनिर्धारित समय, गुणस्तर, लागतमा कार्य भए नभएको यकिन प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापित हुन आवश्यक देखिन्छ।

११.४ उद्देश्य

यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका को आवधिक योजना र यसबमोजिम तर्जुमा हुने वार्षिक योजनाहरूको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति स्थापित भई संस्थागत भएको हुने ।

११.५ रणनीति

- आवधिक योजनाका आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू प्राप्त उन्मुख भए नभएको अनुगमन गर्ने
- आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल भए नभएको उपलब्धि र नतिजा सूचकहरूको विकास गरी मध्यावधि मूल्याङ्कन गर्ने ।
- अनुगमनको कार्यतालिका बनाई अनुगमन गर्ने प्रणालीको विकास गरी, तदअनुसार क्षमता विकासका साथै बजेटको व्यवस्था गर्ने ।
- अनुगमन पश्चात अनुगमन कर्ताबाट लिखित रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन लिने तथा नियमित बैठकमा छलफल गरी देखिएका समस्या समाधान गर्ने ।
- अनुगमनको प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वेबसाइटमा राखी सार्वजनिक गर्ने ।

११.६ कार्यक्रम

- संस्थागत संयन्त्रका स्थापना र क्षमता विकास कार्यक्रम ।
- अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको ढाँचा

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
सामाजिक विकास											
पूर्वाधार विकास											
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											
संस्थागत विकास तथा सुशासन											

अनुसूची ९: विषय क्षेत्रगत योजना कार्यान्वयन विवरण फाराम

विषयगत शाखा/शाखा उपशाखा/निकाय/संस्थाको नाम/वडा नं :										
क्र. सं	प्रमुख कार्यक्रम	मूख्य क्रियाकलापहरू	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक बजेट	प्रमुख जिम्मेवार पदाधिकारी	सहयोगी निकाय शाखा	सम्पन्न गर्ने समयावधि	आवधिक योजना कार्यक्रम संकेत नं	कै.
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										
११										
	जम्मा कार्यक्रम खर्च									
	जम्मा चालु खर्च									
	कूल जम्मा									

अनुसूची ३: गाउँपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु को विवरण

क.स	पदाधिकारीको नाम थर	पद	वडा नं.	ठेगाना	फोन नं.
१	नगेन्द्र बहादुर मल्ल	गाउँपालिका अध्यक्ष	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८४८०४९८५०
२	सीता ज्ञवाली	गाउँपालिका उपाध्यक्ष	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९८६८०७२४३५
३	लोक बहादुर डांगी	वडाध्यक्ष	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९८४८०५३९७५
४	राजु कुमार खत्री	वडाध्यक्ष	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८५११९३७५६
५	उदयराम न्यौपाने	वडाध्यक्ष	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८१९५६५१४०
६	खगेन्द्र बहादुर थापा	वडाध्यक्ष	४	डुङ्गेश्वर गा.पा. ४	९८४८२८५३७७
७	टेक बहादुर भण्डारी	वडाध्यक्ष	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९७४८०१७२४४
८	बमबहादुर वि.सी.	वडाध्यक्ष	६	डुङ्गेश्वर गा.पा. ६	९८६८१२००५५
९	संचिता वि.क.	गा.का.पा.सदस्य	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९८४८३१९०६०
१०	दुर्गा कुमारी वि.क.	गा.का.पा.सदस्य	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८६८११०९९४
११	कमला कुमारी के.सी.	महिला सदस्य	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९८६८०११७८९
१२	सुशिला खड्का	महिला सदस्य	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८०४५४४६१५
१३	शान्ती कुमारी वली	गा.का.पा.सदस्य	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८६२२६९२४८
१४	यामुना चन	महिला सदस्य	४	डुङ्गेश्वर गा.पा. ४	९८१४५७५२७३
१५	मिना सिंह	गा.का.पा.सदस्य	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९८४८२३१२५१
१६	खगिसरा थापा	गा.का.पा.सदस्य	६	डुङ्गेश्वर गा.पा. ६	९८६८०७३३१०
१७	प्रमिला सुनार	दलित महिला सदस्य	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९८४८१४०५७४
१८	कृष्णा नेपाली	दलित महिला सदस्य	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८०९४३०२४७
१९	धना नेपाली	दलित महिला सदस्य	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८६८१८२१३८
२०	खगिसरा नेपाली	गा.का.पा.सदस्य	४	डुङ्गेश्वर गा.पा. ४	९८०४५६४२८४
२१	रमिता तिरुवा	दलित महिला सदस्य	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९८४८१९०५२३
२२	मनसरा विश्वकर्मा	दलित महिला सदस्य	६	डुङ्गेश्वर गा.पा. ६	९८४४८५७४८४
२३	बखतबहादुर पराजुली	सदस्य	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९८४८०५६४५३
२४	चन्द्रबहादुर थापा	सदस्य	१	डुङ्गेश्वर गा.पा. १	९७४८०२०७६३
२५	रुद्रबहादुर विष्ट	सदस्य	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८६८१७५९३५
२६	तेजबहादुर थापा	सदस्य	२	डुङ्गेश्वर गा.पा. २	९८४८०३२५९२
२७	बखत कुमार सापकोटा	सदस्य	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८५८०५०६६३
२८	लोक बहादुर रोकायमगर	सदस्य	३	डुङ्गेश्वर गा.पा. ३	९८४४८९५११९
२९	प्रेमबहादुर सुनार	सदस्य	४	डुङ्गेश्वर गा.पा. ४	९८२२४८६५९७
३०	देव बहादुर थापा	सदस्य	४	डुङ्गेश्वर गा.पा. ४	
३१	प्रेमबहादुर पुनमगर	सदस्य	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९८४८०३७१०६
३२	भक्त बहादुर शाही	सदस्य	५	डुङ्गेश्वर गा.पा. ५	९८५८०५५६३२
३३	कलम बहादुर शाही	सदस्य	६	डुङ्गेश्वर गा.पा. ६	९८४८१५६४१५
३४	तुल्सी प्रसाद आचार्य	सदस्य	६	डुङ्गेश्वर गा.पा. ६	९८०४५६६६५७

श्रोत : *गाउँकार्यपालिका रेकर्ड*

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयारी कार्यमा संलग्न जनशक्ति विवरण :

क.सं.	नाम थर	ठेगाना/कार्यालय	पद	फोन नं
१	सि.पि.शर्मा	भगवतीमाई गा.पा. ६	सहजकर्ता	९८५८०५०५८२
२	महारुप खत्री	सेवक दैलेख अध्यक्ष	सहजकर्ता	९८५८०५०१४३
३	नन्दराज रेग्मी	डुङ्गेश्वर गा.पा	सुचना प्रविधि अधिकृत एवं सुचना अधिकारी	९८६८००५६०२

अनुसुची ४ : कार्यक्रमको उपस्थितीहरु

आज मिति २०७६।०७।२२ गतेका दिन यस डुङ्गेश्वर गाउँपालिका अध्यक्ष श्री नगेन्द्र बहादुर मल्ल ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिलका महानुभावहरुको उपस्थितीमा यूरोपियन युनियनको आर्थिक सहयोग तथा सजग हेल्भेटास नेपालको सहजीकरण र डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाको आयोजनामा मिति २०७६।०७।२२ देखि २६ गते सम्म संचालन हुन गहिरहेको आवधिक योजना दिर्घकालीन सोच निर्धारण तथा योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न गरियो ।

क्र.सं.	नाम थर	पद	दस्तखत					कैफियत
			पहिलो दिन	द्रोसो दिन	त्रेसो दिन	चौथो दिन	पाचौं दिन	
१	नगेन्द्र बहादुर मल्ल	गा.पा.अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
२	सिता ज्ञवाली	गा.पा.उपाध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	—	
३	राम बहादुर बुढा	प्र.प्र.अधिकृत	[signature]	[signature]	—	—	—	
४	लोक बहादुर डाँङ्गी	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
५	राजु कुमार खत्री	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
६	उदयराम न्यौपाने	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	—		—	
७	खगेन्द्र बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]		[signature]	
८	टेक बहादुर भण्डारी	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
९	बम बहादुर वि.सी.	वडा अध्यक्ष	[signature]	[signature]	[signature]	—	[signature]	
१०.	संचिता वि.क.	का.पा.सदस्य	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
११	दुर्गा कुमारी वि.क.	का.पा.सदस्य	[signature]	[signature]	—	—	[signature]	
१२	शान्ती कुमारी वि.क.	का.पा.सदस्य	—	—	—	—	—	

१३	भगिमया नेपाली	का.पा.सदस्य						
१४	मिना सिंह	का.पा.सदस्य						
१५	खगिसरा थापा मगर	का.पा.सदस्य						
१६	कमला कुमारी के.सी.	गाँउ सभा सदस्य						
१७	प्रमिला सुनार	गाँउ सभा सदस्य						
१८	बखत बहादुर पराजुली	गाँउ सभा सदस्य						
१९	चन्द्र बहादुर थापा	गाँउ सभा सदस्य						
२०	सुशिला खड्का	गाँउ सभा सदस्य						
२१	कृष्णा नेपाली	गाँउ सभा सदस्य						
२२	तेज बहादुर थापा	गाँउ सभा सदस्य						
२३	रुद्र बहादुर विष्ट	गाँउ सभा सदस्य						
२४	धना नेपाली	गाँउ सभा सदस्य						
२५	बखत कुमार सापकोटा	गाँउ सभा सदस्य						
२६	लोक बहादुर रोकायमगर	गाँउ सभा सदस्य						
२७	यमुना चन्द	गाँउ सभा सदस्य						
२८	प्रेमबहादुर सुनार	गाँउ सभा सदस्य						
२९	देव बहादुर थापा	गाँउ सभा सदस्य						
३०	रमिता तिरुवा	गाँउ सभा सदस्य						

३१	प्रेमबहादुर पुन मगर	गाँउ सभा सदस्य	—	—	—	—	—	
३२	भक्त बहादुर शाही	गाँउ सभा सदस्य	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
३३	मनसरा वि.क.	गाँउ सभा सदस्य	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
३४	कलम बहादुर शाही	गाँउ सभा सदस्य	[illegible]	[illegible]	—	—	—	
३५	तुल्सी प्रसाद आचार्य	गाँउ सभा सदस्य	[illegible]	[illegible]	—	—	—	
३६	डल प्रसाद ब्यौपाने	वडाध्यक्ष ६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
३७	विमल कुमार खत्री	कार्य प्राविधिक [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
३८	लोक ब शाही	लापा संयोजक ASHA-Project	[illegible]	—	—	—	—	—
३९	[illegible]	नेकपा [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४०	विष्णुलाल रेग्मी	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४१	भक्त ब [illegible]	ने.क.पा. (माओवादी)	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४२	भगिराम ब्यौपाने	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Bhagi	[illegible]	
४३	महादेव खत्री	सहजकर्ता	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४४	शिल्पा कुँवर	सजग हेल्भेटास	Khunwar	Khunwar	Khunwar	Khunwar	[illegible]	
४५	सिपी शाही	परियोजना संयोजक सहजकर्ता	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४६	नविना थापा	NASDP/Helvetas	Thapa	Thapa	Thapa	—	—	
४७	जय ब. शाही	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४८	सुरेन्द्र ब. शाही	पत्रकार [illegible] दैनिक	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

४९	धर्मराज उपाध्याय	जिल्ला आयोजना संयोजक (माओवादी)	[illegible]	—	—	—	—	
५०	पदम प्र० धमीपाने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
५१	कलमजंग शाही	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५२	तिल बहादुर बोगटी	वडा सचिव-१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५३	नेत्र बहादुर बुढा	,, — २	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५४	टेक बहादुर [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५५	नमराज दहाल	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५७	[illegible] शाह	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५८	[illegible] शाही	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	
५९	प्रेम बहादुर हिरीजन	ना. प्र. योजना शाखा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६०	मोहन कु. गुरुङ	वडा अध्यक्ष वडा नं ०५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
६१	विमला विष्ट	ना. प्रा. स.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६२	गगन ढमाला	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६३	गंगा [illegible] थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६४	धनबहादुर	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६५	शेर ब. थापा	प्र. ची. [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६६	चन्द्रबहादुर विष्ट	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
७०६	दुर्गा कुमारी लासाल	WEAR	—	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

४९	शर्मिराज उपाध्याय	जिल्ला आयोजना संयोजक (नाप्रा)	[illegible]	—	—	—	—	
५०	पदम [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
५१	[illegible] शाही	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५२	लिल बहादुर कार्की	वडा सचिव-१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५३	नेत्र बहादुर बुढा	" — २	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५४	टेक बहादुर [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५७	[illegible] शाह	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
५८	[illegible] शाही	[illegible] डुङ्गेश्वर [illegible]	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	
५९	प्रेम [illegible]	ना. प्र. [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६०	मोहन कु. [illegible]	वडा [illegible] वडा नं ०६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
६१	विमला [illegible]	ना. प्रा. ए	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६२	गगन [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६३	[illegible] थापा	प्र. [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६४	धनबहादुर	[illegible]	[illegible]	[illegible]	धनबहादुर	धनबहादुर	[illegible]	
६५	शेर ब. थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६६	चन्द्रबहादुर [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१०६	दुर्गा कुमारी [illegible]	WEAR	—	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

	पदम प्रसाद न्यौपाने	आवास भिजन [illegible]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
६८	दल ब. नेपाली (नि.वि.)	स्वा. संयोजक	[signature]	[signature]	[signature]			
६९	नन्द बहादुर के सी	प्र.अ. श्री जन ज्योति मा.वि. [illegible]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७०	तेज कुमारी रेग्मी	स.प्र. जि.वि. शाखा	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७१	प्रतिक्षा कुमारी थापा	सब-इन्जिनियर	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७२	बसन्ता थापा मगर	सुपरिवेक्षक	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७३	गौरी कुमारी विष्ट	योजना सहजकर्ता	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७४	देवीराम न्यौपाने	वडा नं. ५ सचिव	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७५	शान्ता सेमला	गा.पा.म.स. वडा नं ३ मु.स.	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७६	सीता बुढा (थापा)	इलाका जिल्ला सहजकर्ता इनसेक	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
७७	पशुपति राना	अनचेतना [illegible]	पशुपति	पशुपति	पशुपति	पशुपति	पशुपति	
७८	उमा बुढा	विकास ज्योति [illegible]	उमा	—	—	—	—	
७९	[illegible] शर्मा	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
८०	मोहन कुमार बस्नेत	अ.प्र.	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
८१	आत्मा कुमारी तिमिल्सिना	पशु प्राविधिक	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]		
८२	ध्रुवनिधि अवस्थी	अ.प्र.	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
८३	नन्दराज रेग्मी	सञ्चार आदि [illegible]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
४	निरोज न्यौपाने	वा. उद्यम सेवी	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	[signature]	
१५	गणेश प्र. शर्मा	श्री ज्योति ज.मा.वि. प्र.अ. [illegible]	[signature]	—	—	[signature]	[signature]	
[illegible]	हेमी कुमारी न्यौपाने	प्र.स.ई.						

	पदम भण्डारी	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
८६	ठिगाराज पोखरेल	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
८७	महेन्द्र दहाल	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
८८	गंगा प्रसाद चौपाते	कृ.प. सहकारी	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—
८९	[illegible]	कृषी [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९०	चित्र बहादुर रावल	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९१	लोमन कुमार मल्ल	सुपरभाइजर	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९२	वेद प्रसाद [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९३	मिना थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९४	नन्दा चौपाते	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९५	रूपा वि.क.	महिला संजाल	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९६	रजिना वि.क.	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९७	कीर्तिराज पन्त	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	—	—	
९८	विनोदकुमार चन्द	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		—	
९९	मित्र बहादुर थापा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१००	[illegible] के.सी.	रोजगार [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१०१	चन्द्र [illegible]	प्र.ना.वि.	—	—	[illegible]	—	—	

[illegible] सामुदायिककाे [illegible]

अनुसुची ५ : गाउँपालिकाको नक्शा तथा मुख्यमुख्य चिनारी

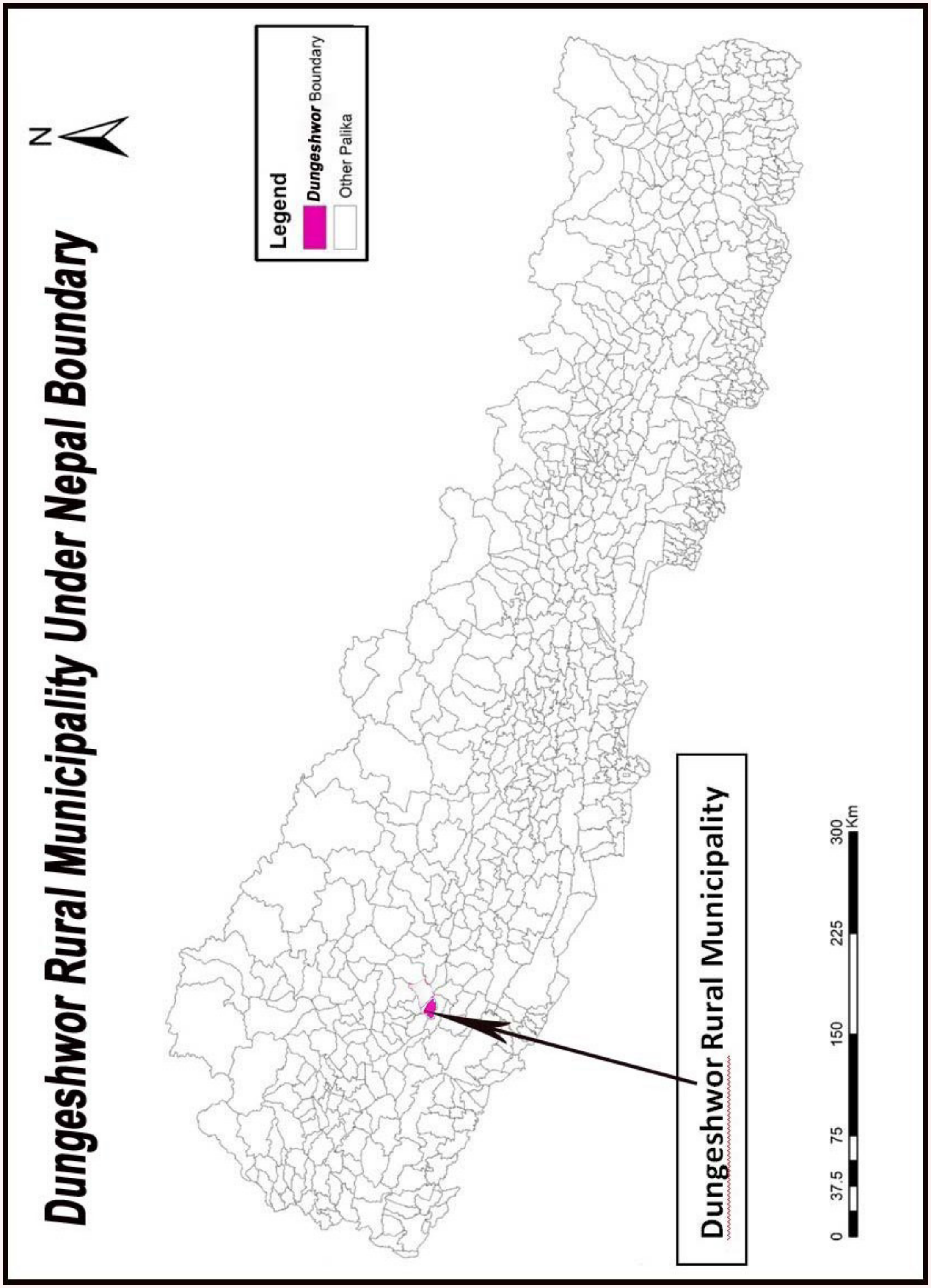

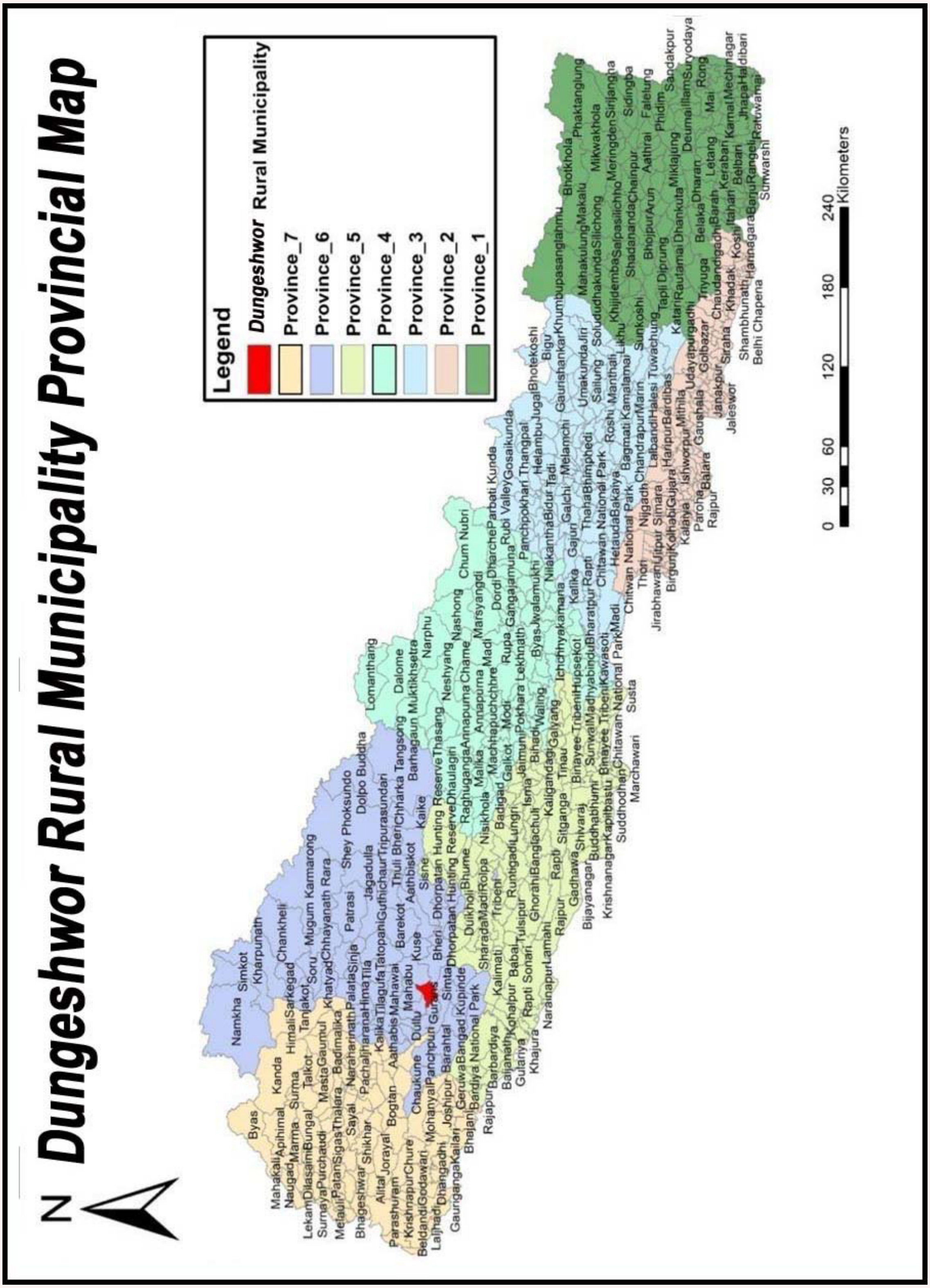
Dungeshwor Rural Municipality Provincial Map
N
Legend
Dungeshwor Rural Municipality
Province_7
Province_6
Province_5
Province_4
Province_3
Province_2
Province_1
0 30 60 120 180 240
Kilometers

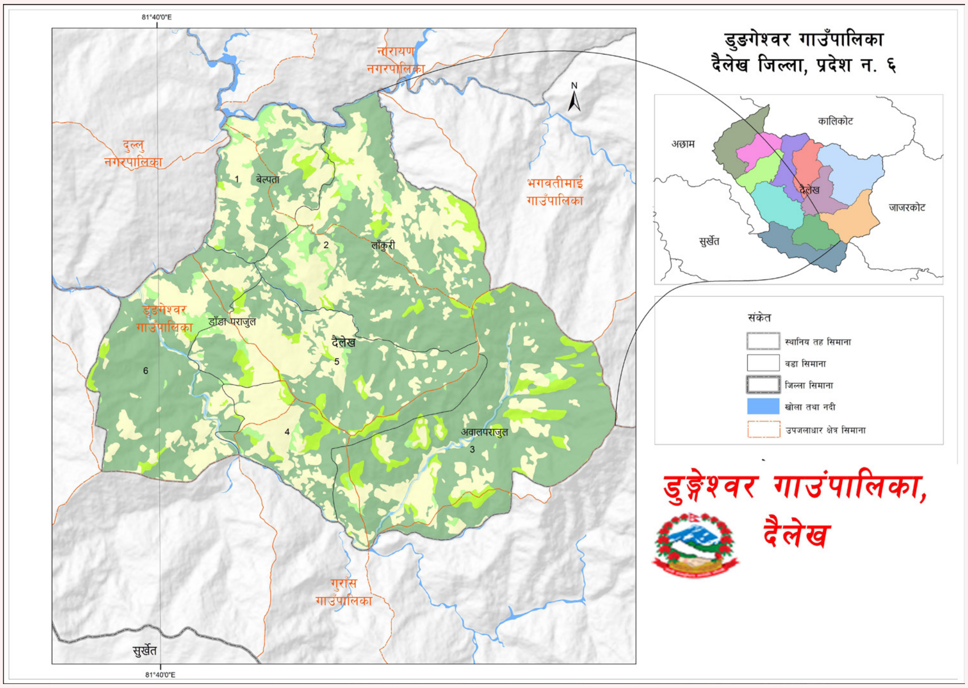
डुङ्गेश्वर गाउँपालिका
दैलेख जिल्ला, प्रदेश न. ६
नारायण नगरपालिका
दुल्लु नगरपालिका
भगवतीमाई गाउँपालिका
डुङ्गेश्वर गाउँपालिका
गुराँस गाउँपालिका
सुर्खेत
दैलेख
कालिकोट
अछाम
जाजरकोट
सुर्खेत
संकेत
स्थानिय तह सिमाना
वडा सिमाना
जिल्ला सिमाना
खोला तथा नदी
उपजलाधार क्षेत्र सिमाना
डुङ्गेश्वर गाउंपालिका,
दैलेख

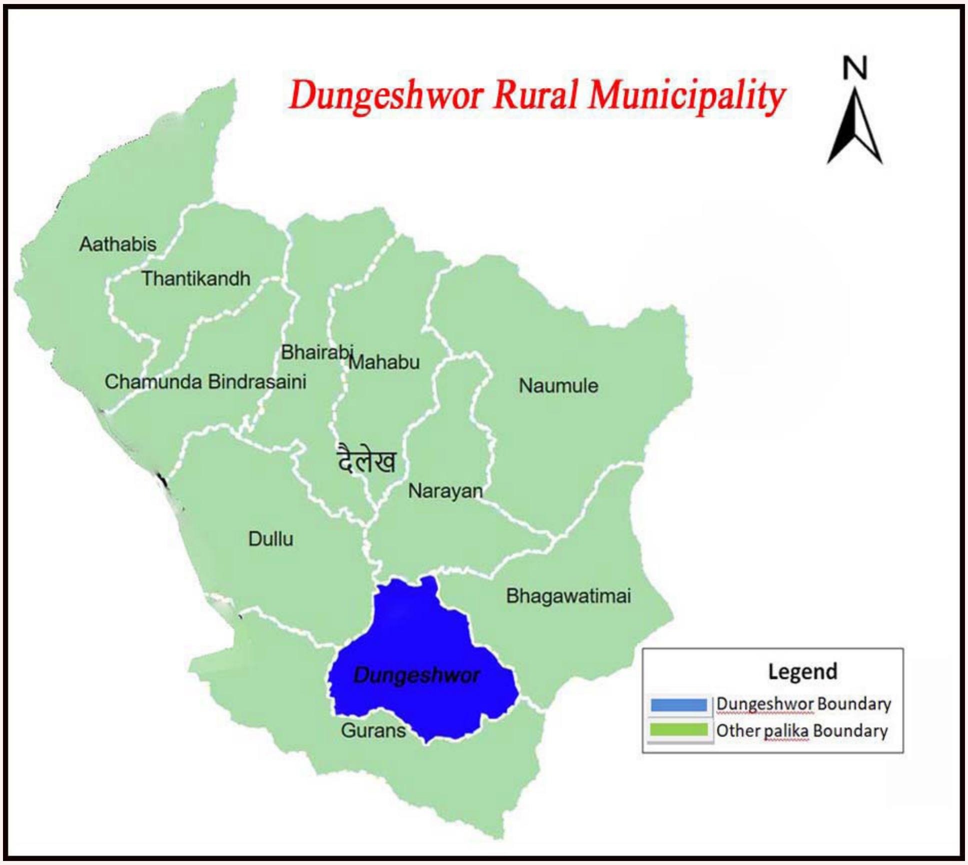
Dungeshwor Rural Municipality
N
Aathabis
Thantikandh
Bhairabi
Mahabu
Chamunda Bindrasaini
Naumule
दैलेख
Narayan
Dullu
Bhagawatimai
Dungeshwor
Gurans
Legend
Dungeshwor Boundary
Other palika Boundary

अनुसूची ६ : डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका वडागत नक्साको विवरण

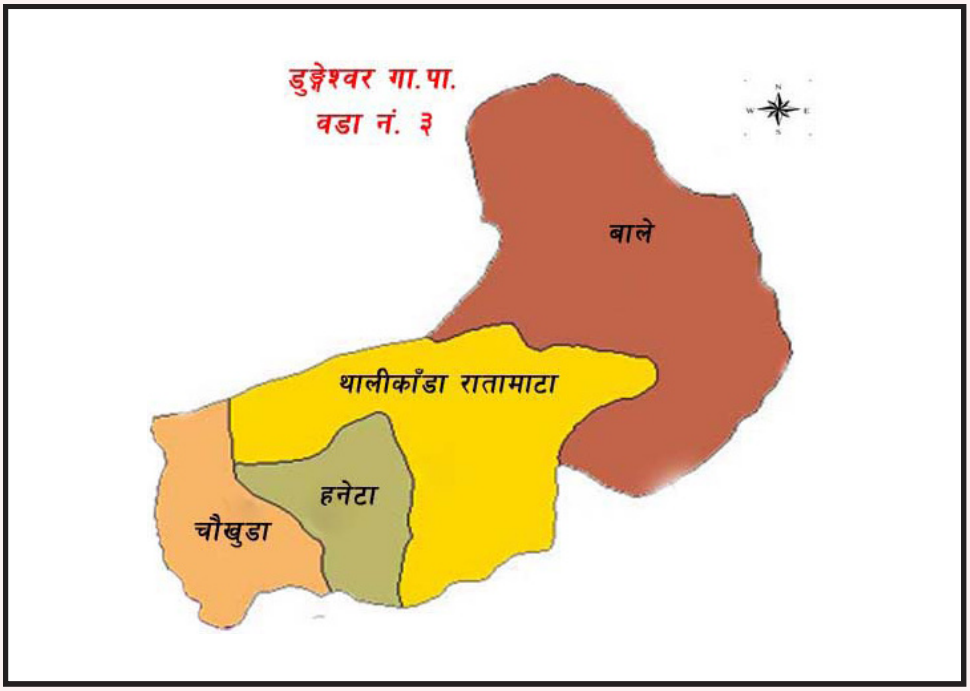
डुङ्गेश्वर गा.पा.
वडा नं. ३
बाले
थालीकाँडा रातामाटा
हनेटा
चौखुडा

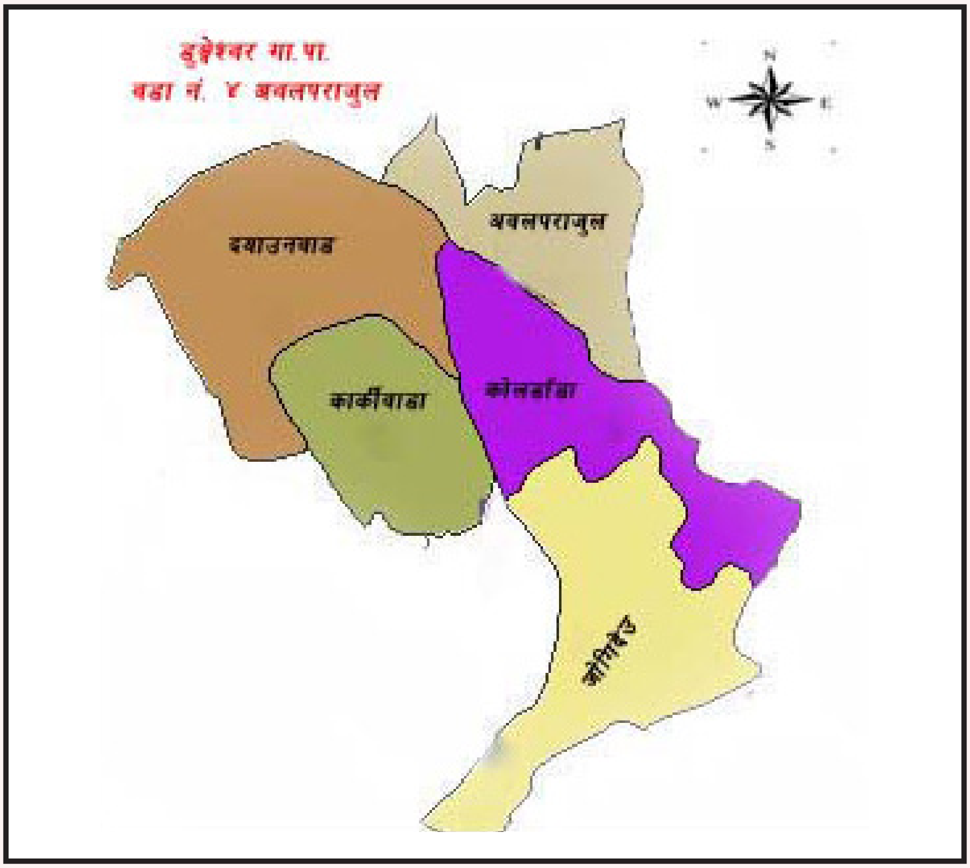
डुङ्गेश्वर गा.पा.
वडा नं. ४ अबलपराजुल
अबलपराजुल

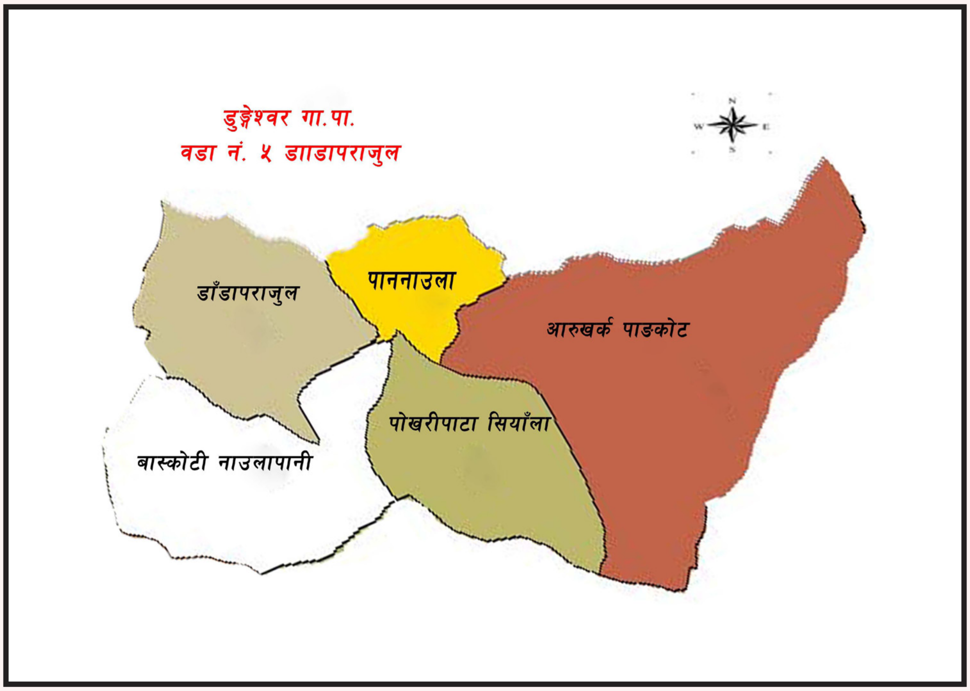
डुङ्गेश्वर गा.पा.
वडा नं. ५ डााडापराजुल
N
W
E
S
डाँडापराजुल
पाननाउला
आरुखर्क पाङकोट
पोखरीपाटा सियाँला
बास्कोटी नाउलापानी

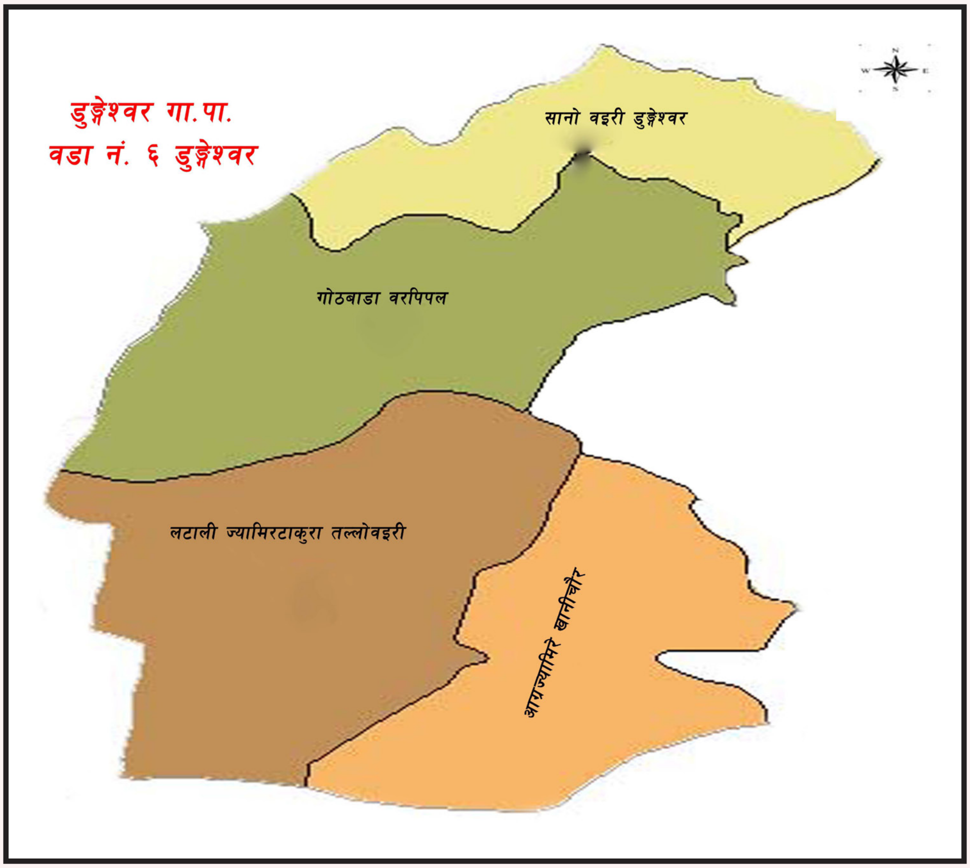
डुङ्गेश्वर गा.पा.
वडा नं. ६ डुङ्गेश्वर
N
W
E
S
सानो वइरी डुङ्गेश्वर
गोठबाडा वरपिपल
लटाली ज्यामिरटाकुरा तल्लोवइरी
आग्ज्यामिरे खानीचौर

अनुसुची ७ : डुङ्गेश्वर गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु

नगेन्द्र बहादुर मल्ल
अध्यक्ष

सिता ज्ञवाली
उपाध्यक्ष

लोक बहादुर डांगी
वडा नं. १ वडा अध्यक्ष

राजु कुमार खत्री
वडा नं. २ वडा अध्यक्ष

उदयराम न्यौपाने
वडा नं. ३ वडा अध्यक्ष

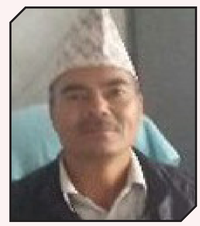

खगेन्द्र बहादुर थापा
वडा नं. ४ वडा अध्यक्ष

टेक बहादुर भण्डारी
वडा नं. ५ वडा अध्यक्ष

बम बहादुर बि.सि.
वडा नं. ६ वडा अध्यक्ष

दुर्गा बि.क.
कार्यपालिका सदस्य

शान्ति कुमारी वली
कार्यपालिका सदस्य

मिना सिंह
कार्यपालिका सदस्य

संचिता वि.क
कार्यपालिका सदस्य

खगिसरा थापा
कार्यपालिका सदस्य

खगिसरा नेपाली
कार्यपालिका सदस्य

बखत पराजुल
गाउँ सभाका सदस्य

प्रमिला सुनार
गाउँ सभाका सदस्य

कमला केसी
गाउँ सभाका सदस्य

चन्द्र ब. थापा
गाउँ सभाका सदस्य

तेज बहादुर थापा
गाउँ सभाका सदस्य

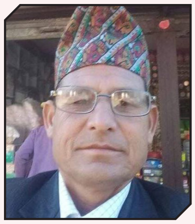

रूद्र बहादुर बिष्ट
गाउँ सभाका सदस्य

कृष्णा नेपाली
गाउँ सभाका सदस्य

शुशिला खडका
गाउँ सभाका सदस्य

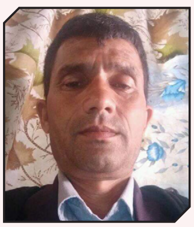

बखत कुमार सापकोटा
गाउँ सभाका सदस्य

लोक बहादुर रोकायमगर
गाउँ सभाका सदस्य

धना नेपाली
गाउँ सभाका सदस्य

प्रेमबहादुर सुनार
गाउँ सभाका सदस्य

देव बहादुर थापा
गाउँ सभाका सदस्य

यामुना चन
गाउँ सभाका सदस्य

रमिता तिरूवा
गाउँ सभाका सदस्य

भक्त बहादुर शाही
गाउँ सभाका सदस्य

प्रेम बहादुर पुनमगर
गाउँ सभाका सदस्य

मनसरा विश्वकर्मा
गाउँ सभाका सदस्य

तुल्सी प्रसाद आचार्य
गाउँ सभाका सदस्य

कलम बहादुर शाही
गाउँ सभाका सदस्य

सातौं गाउँ सभा

सातौं गाउँ सभा

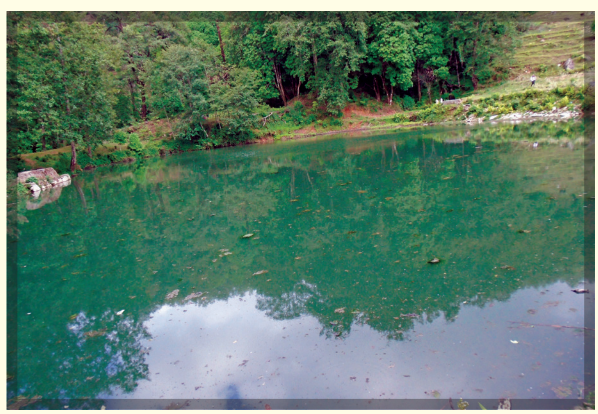

डुङ्गेश्वर गाउँपालिका
छैटौं गाउँ सभा
आयोजक

आवधिक योजना दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा
योजना तर्जुमा कार्यशाला
HELVETAS

आ.व २०७७/०७८ को बजेट, निति तथा कार्यक्रम घोषणा सभा
सातौं गाउँ सभा
आयोजक
डुङ्गेश्वर गाउँपालिका
डाँडापराजुल, दैलेख
मिति: १० असार